ARH Diss. B-25820

T A R T U  R I I K L I K  Ü L I K O O L

ajaloo-keeleteaduskond, ajaloo-osakond

NSV Liidu ajaloo eriharu

mittestatsionaarse üliõpilase

ILVES, Valter Karli p.

d i p l o m i t ö ö

teemal:

# E E S T I  T Ö Ö T A V  R A H V A S  V Õ I T L U S E S  S Õ J A J Ä R G S E  V I I E  A A S T A  P L A A N I  T Ä I T M I S E  E E S T

TRÜ NSVL ajal.
kat. nr. 1213.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

Tallinn, 1955.a.

## S i s u k o r d


Sissejuhatus ..... lk.3.

I Söjajärgne viie aasta plaan - grandioosne tegevusprogramm vabariigi majanduse, rahva materiaalse heaolu ja kultuuritaseme tõstmiseks ..... lk.6.

II Eesti töötava rahva võitlus vabariigi tööstuse taastamise ja edasiarendamise eest ..... lk.15.

III Eesti töötav talurahvas võitluses põllumajanduse edasiarendamise eest. Põllumajanduse kollektiviseerimine Eesti NSV-s ..... lk.54.

IV Rahva ainelise heaolu ja kultuuri tõus ..... lk.86.

Kokkuvõte ..... lk.98.

Kasutatud kirjandus ..... lk.105.

## S i s s e j u h a t u s.

Sotsialismi ajastu üheks iseloomustavaks jooneks on nõukogude inimeste miljoniliste hulkade poliitilise aktiivsuse, loomingulise initsiatiivi ja energia pidev kasv. Üha jõulisemalt löövad õitsele tööliste, kolhoositalurahva ning intelligentsi talent ja mitmesugused võimed.

Rahvas, kes oma tööga loob materiaalse ja kultuurilise elu hindamatud väärtused, arendab ühiskonna tootlikke jõudusid, on alati olnud otsustavaks jõuks ajaloo edasiarendamisel. Nõukogude rahvas võtab aktiivselt osa nii maa majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö kui ka poliitilise elu edasiarendamise ülesannete lahendamisest. Seega nõukogude rahvas loob ajalugu t e a d l i k u l t.

Nõukogude rahva loovat tööd juhib ja suunab kommunistlik partei. Partei ja nõukogude rahva püüded ja võitlussiht on ühised. Meie maal on partei ja rahvas teineteisest lahutamatud. Kommunistliku partei jõud seisab selles, et tal on rahvahulkade poolehoid. Ta toetub rahva loovale aktiivsusele.

Suunates nõukogude ühiskonna arengut teel kommunismile partei juhatab rahvale kätte selged eesmärgid ja valgustab arenguperspektiive. Lähtudes Lenini õpetusest industrialiseerimise kohta sotsialismi ja kommunismi ülesehitamisel, kannab kommunistlik partei suurt hoolt rasketööstuse edasiarendamise eest. Rasketööstus on põhialuseks nõukogude majanduse edasiarendamisele, rahva heaolu tõusule ja meie maa kaitsevõime tugevdamisele.

Hoolitsus nöukogude rahva heaolu töstmise eest on kommunistliku partei poliitika ülimaks printsiibiks ja seaduseks.

Kapitalistlikus ühiskonnas, kus valitseb inimese ekspluateerimine inimese poolt, on töötajate loomingulised võimed ja talent alla surutud. Kapitalistlik ühiskondlik-majanduslik kord lämmatab rahva loovat initsiatiivi. Sotsialistlik ühiskondlik-majanduslik kord, vastupidi kapitalistlikule, soodustab rahvahulkade loomingulise aktiivsuse arenemist ja tema loova initsiatiivi rakendamist köigil ühiskondliku elu aladel. Nöukogude inimeste aktiivne osavött kommunismi ülesehitustöö majanduslike, kultuuriliste ja poliitiliste ülesannete lahendamisest sai võimalikuks tänu sellele, et köik rahva poolt loodud materiaalsed hüved ja kultuuririkkused kuuluvad temale endale. Nöukogude riigis on töötav rahvas ise peremees oma töö saaduste üle. Rahvahulkade tootmisalane aktiivsus väljendub köige kujukamalt sotsialistliku võistluse laias levikus. Sotsialistlik võistlus eeldab töötajate teadlikku suhtumist töösse. Selle võistluse käigus töötajad laiendavad nii oma tootmisalast kui ka poliitilist silmaringi, nende teadlikkus üha kasvab. Rahvahulkade teadlikkus eselköige seisabki sotsialistliku riigi jöud.

Söjajärgsel perioodil on nöukogude rahvas, vörreldes söjaeelsete majanduslike näitajatega, läinud kaugele edasi. Tunduvalt on kasvanud rasketööstus. NSV Liidu tööstuse ja eriti rasketööstuse arengutempo ületab tunduvalt söjaeelsed saavutused. Meie maal tekkisid uued võimsad tööstusrajoonid, tundmatuseni muutus paljude piirkondade ilme: kerkisid uued linnad, rajati uusi raudteemagistraale, uusi veekogusid-meresid jne.

Tundmatuseni muutus ka meie sünnimaa - Eesti NSV.

Imperialistlike suurriikide poolkoloniast, milliseks ta oli kodanliku korra ajal, muutus Eesti arenenud sotsialistliku tööstusega ja eesrindliku sotsialistliku põllumajandusega liiduvabariigiks. Ehitati kümneid uusi tehaseid ja vabrikuid, kaevandusi ja elektrijaamu. Tekkis rida uusi linnu. Meie põlevkivirajoon muutus võimsaks tööstuskeskuseks.

Eesti töötav rahvas Nõukogude Liidu paljurahvuselise pere võrdõigusliku liikmena rakendas kogu oma võimed ja energia selleks, et muuta meie elu üha paremaks ja tugevdada meie suure kodumaa, rahu ja julgeoleku võitmatu kantsi võimsust.

Sõjajärgne viisaastak oli nõukogude rahva suurte edusammude ja võitude perioodiks. Sellel viisaastakul taastati sõjas tekitatud purustused, tehti suur samm edasi rahvamajanduse arendamisel ja rajati seega alus uutele võitudele.

## Sõjajärgne viie aasta plaan-grandioosne tegevusprogramm vabariigi majanduse, rahva materiaalse heaolu ja kultuuritaseme tõstmiseks.

NSV Liidu Suur Isamaasõda lõppes nõukogude rahva hiilgava võiduga. Nõukogude inimesed said võimaluse asuda uuesti rahuliku ülesehitustöö juurde.

Tohutu suur oli kahju, mida tekitas Teine Maailmasõda meie kodumaale. Eesti NSV oli üks neist liiduvabariikidest, kes langes ajutiselt okupatsiooni ohvriks. Eesti rahval tuli üle elada rasked okupatsiooniaastad ja taluda suurt viletsust. Okupandid ja nende käsilased hävitasid palju rahva parimaid poegi ja tütreid. Ränga hoobi andis okupatsioon vabariigi rahvamajandusele. Kolme okupatsiooniaasta kestel hävines eesti tööstuse tootmisvõime selleises ulatuses, et 1945.aastal suutis meie vabariigi tööstus anda ainult 52 protsenti sõjaeelsest toodangust. [1]

Hitlerlased muutsid varemeiks tekstiiltööstuse hiigelkäitise Kreenholmi Manufaktuuri, nad hävitasid ka Narva Lina- ja Kalevivabriku, purustasid Balti Puuvillamanufaktuuri, elektrijaamad Püssis, Ülilas ja Pärnus, masinaehitustehased "Võit" ja "Eesti Mootor", Türi paberivabriku. Peaaegu täielikult purustati põlevkivitööstuse ettevõtted. Sajad ettevõtted kaotasid 30 - 80 protsenti oma tootmisvõimsusest.

Põllumajanduses oli okupantide esimesi samme kõige selle hävitamine, mida eesti talupojad olid nõukogude võimu kehtestamise tagajärjel kätte võitnud. Sulastelt ja kehvik-

---

1) Vt.I.Käbin, 10 aastat Nõukogude Eestit, Eesti Bolševik, 1950, nr.13, lk.13.

talupoegadelt võeti ära nõukogude võimu poolt antud maa. Hitlerlased rööviSid talupoegadelt ja saatsid Saksamaale 107 000 hobust, 31 000 lehma, 214 000 siga, 700 000 kodulindu. Saksamaale viidi 236 traktorijaama traktorit ja sadu teisi põllumajandusmasinaid. Talupoegadelt võeti ära 1000 viljapeksumasinat, 600 viljapeksumasina mootorit, 700 lokomobiili, 350 traktorit ja 24 781 mitmesugust muud põllumajandusmasinat. Tuhanded talud põletati maha. Näiteks Virumaal põletati maha 2566 elumaja ja kõrvalhoonet. Täielikult hävitati põllumajandus Narva, Piiri, Raja, Alutaguse, Vaivara ja Vasknarva valdades. Langesid viljasaagid, sest põllud ei saanud väetist ja kannatasid vee äravoolukraavide ummistumise tõttu liigvee all. Külvipind langes 1943.aastal võrreldes 1939.aastaga 170 234 ha võrra.

Väga tugevasti sai kannatada Eesti NSV linnade elamufond, kus hitlerlased põletasid maha ja purustasid 9200 elumaja.[2] Üldse hävis linnades elamute arvust 49 protsenti, mis hõlmas 57 protsenti kogu elamufondist.

Täielikult hävitati suurimad teatrid - "Estonia" ja "Vanemuine", samuti ka "Endla" ja Noorsooteater. Põletati maha ja purustati kümneid koolimaju, raviasutusi jne.

Ei ole mingisugust kahtlust selles, et kapitalismi tingimustes oleks Eesti kaugele tagasi paisatud ja tal oleks sõjaeelse taseme saavutamiseks kulunud kümneid aastaid. Kuid Nõukogude Liit tuli sõjast välja tugevamana ja võimsamana kui ta oli enne sõda. Nõukogude Liit, tänu sotsialistliku korra eelistele, viis oma rahvamajanduse üle rahuaja roobastele kiiresti ning ilma igasuguste kriisideta ja vapustusteta. See

---

2) Vt. О злодеяниях немецко-фашистских захватчиков в Эстонской ССР, ГИЗ "Политическая литература", Таллин, 1945, lk. 10-14.

võimaldas nõukogude rahval asuda oma rahvamajanduse plaanipärasele edasiarendamisele.

18.augustil 1945.a. avaldati partei ja valitsuse teadaanne:

"ÜK(b)P Keskkomitees ja NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogus.

ÜK(b)P Keskkomitee ja NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu tegid NSV Liidu Riiklikule Plaanikomisjonile ülesandeks koostada koos rahvakomissariaatide ja liiduvabariikidega ning esitada ÜK(b)P Keskkomiteele ja NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogule: a)NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viisaastakuplaan 1946 - 1950;

b) raudteetranspordi taastamise ja arendamise viisaastakuplaan 1946 - 1950.

Viisaastakuplaan peab ette nägema saksa okupatsiooni all olnud NSV Liidu rajoonide rahvamajanduse täielikku taastamist, NSV Liidu kõigi rajoonide rahvamajanduse sõjajärgset ümberkorraldamist ja edasiarendamist, mille tagajärjel peab tunduvalt ületama NSV Liidu rahvamajanduse sõjaeelne arenemisaste". 3)

Nõukogude rahvas võttis selle teadaande vastu suure vaimustusega, kuna see tähendas inimestele uuesti rahuaja tööröömu ja avaraid perspektiive teel kommunismile.

1946.aasta märtsis võttis NSV Liidu Ülemnõukogu esimene istungjärk vastu "Seaduse NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaanist 1946 - 1950". Sõjajärgne viie aasta plaan oli sõjaeelsete viisaastakute jätkamine. See viisaastak tähendas sõja poolt ajutiselt katkestatud

---

3) A.Nugis, NSV Liidu töölisklassi kangelastegu, RK Poliitiline kirjandus, Tallinn, 1948.

klassideta sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise lõpuleviimise ja sotsialismilt kommunismile järkjärgulise ülemineku ülesande lahendamise jätkamist. Viie aasta plaani seaduses on kirjutatud: "NSVL 1946.-1950.a. rahvamajanduse arendamise ja taastamise viie aasta plaani põhiülesanded seisnevad selles, et taastada meie maa kannatada saanud rajoonid, saavutada tööstuse ja põllumajanduse sõjaeelne tase ning ületada siis see tase tunduvas ulatuses." [4]

Sõjajärgse viie aasta plaani järgi pidi NSV Liidu tööstustoodang ületama 1940.aasta taseme 48 protsendi ja põllumajandustoodang 27 protsendi võrra. [5] Need plaanilised ülesanded näitavad väga ilmekalt sotsialismi ühiskondliku ja majandusliku korra suurt elujõudu ja eeliseid kapitalistliku korra ees. Vaatamata sellele, et NSV Liit kandis peamisi sõjalisi raskusi, vaatamata sellele, et saksa fašistlikud röövarmeed tekitasid kõige rohkem kahju meie maale, võis ta siiski püstitada enneolematud laiaulatuslikud ülesanded purustuste taastamise ja üheaegselt sellega ka rahvamajanduse edasiarendamise alal. Ükski kapitalistlik riik ei saanud unistada sellistest majanduse taastamise ja edasiarendamise kiiretest tempodest, kuigi nende kaotused olid tühised võrreldes NSV Liidu kaotustega.

NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaan püstitas köikidele liiduvabariikidele kindlad ülesanded. Eesti NSV ette seatud ülesanded said aluseks Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani koostamisele.

---

4) "Seadus NSVL rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaanist 1946.-1950", RK Poliitiline Kirjandus, Tallinn, 1946, lk.4.

5) Vt.sealsamas, lk. 6. ja 24.

Eesti NSV Ülemnõukogu esimese koosseisu VI istungjärk võttis vastu 13.juulil 1946.aastal "Seaduse Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani kohta 1946.-1950.a."

Sõjajärgne viie aasta plaan oli Nõukogude Liidu vanematele liiduvabariikidele neljandaks viisaastakuks, Eesti NSV-le aga esimeseks viisaastakuks. Seepärast oli tal meie sünnimaa arengus eriline tähtsus. Eesti rahvas nimetas seda õigustatult Eesti sotsialistliku industrialiseerimise viisaastakuks. Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaan moodustas lahutamatu osa NSV Liidu rahvamajanduse neljandast viie aasta plaanist. Koos kõigi NSV Liidu vennasrahvastega asus ka eesti rahvas taastama ja ülesehitama oma majandust ja kultuuri. NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise neljas viie aasta plaan ühendas harmooniliselt kogu Nõukogude riigi üldhuvid iga liiduvabariigi spetsiifiliste huvidega, nähes ette kõigi liiduvabariikide tootlike jõudude maksimaalse edasiarendamise.

Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani põhiülesanded kooskõlas NSV Liidu viie aasta plaani seadusega seisid selles, et taastada vabariigi kannatada saanud majandus, saavutada tööstuse ja põllumajanduse sõjaeelne tase ja seejärel ületada see tase tunduvas ulatuses.

Viie aasta plaanis oli ette nähtud investeerida vabariigi rahvamajandusse 3,5 miljardit rubla. [6] Selline kapitalimahutuste ulatus tähendas seda, et ühe elaniku kohta viisaastaku jooksul tuli Eesti NSV-s suurem kapitalimahutuste summa kui üheski teises liiduvabariigis. See asjaolu oli tingitud

---

6) Vt. Seadus NSVL rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaanist 1946-1950, lk.61.

Eesti NSV põlevkivitööstuse suurest tähtsusest nii meie vabariigi kui ka naabervabariikide rahvamajandusele. Kapitalimahutuste kogusummast viie aasta plaanis nähti ette mahutada 1270 miljonit rubla, ehk 35% põlevkivi tootmisega ja töötlemisega seoses olevate ehituste jaoks. 7) See suhteliselt suur kapitalimahutuste summa väljendas ühtlasi ka nõukogude võimu suurt hoolitsust meie rahvamajanduse ülesehitamise eest. Eesti NSV tööstuse brutotoodang tuli tõsta sõjaeelse tasemega võrreldes vähemalt kolme kordseks.

Selline Eesti NSV tööstuse tõusu plaanimine ja selle teostamine sai võimalikuks ainult tänu nõukogude korrale meie maal. Eesti NSV tööstus tugines Nõukogude Liidu eesrindlikule masinaehitusele, keemiatööstusele ja teistele nõukogude tööstusharudele, ta tugines meie vabariigi ja kogu Nõukogude Liidu majanduslikele ressurssidele, nõukogude vabariikide vennalikule koostööle ning vastastikusele abile ja eesti rahva ennastsalgavale tööle.

Viie aasta plaanis ettenähtud tööstuse edasiarendamise kogu suurus avaldub eriti kõrgukalt, kui seda võrrelda kodanliku Eesti tööstuse arenemisega. Tööstustoodang kodanlikus Eestis ei jõudnud isegi 1913.aasta tasemele. Kui enne Esimest Maailmasõda oli Eesti suurtööstuses 42 000 töölist, siis 1939.aastal oli neid kõigest 39 000. Eesti NSV viie aasta plaanis oli aga ette nähtud tõsta tööliste ja teenistujate arvu tööstuses 80 000 inimese võrra. Kodanliku Eesti tööstuse netotoodang kasvas 1925. aastast kuni 1929.aastani 43 miljonilt kroonilt 52 miljoni kroonini, s.o. 20 protsenti. Seejärele alanud majanduslik kriis viis tööstustoodangu alla. Alates 1934.aastast

---

7) Vt. Eesti NSV Ministrite Nõukogu Plaanikomisjoni materjalid.

algas teatud tõus, ja 1939.aastal tööstustoodang ületas 1929. aasta taseme 45 protsendi võrra. [8] Kuid see kasv oli tingitud sellest, et kodanluse valitsev klikk muutis Eesti söda ettevalmistava hitlerliku Saksamaa majanduse toorainete ja pooltoodete baasiks. Kodanliku Eesti majanduspoliitika oli vastuolus rahvuslike huvidega. Selle majanduspoliitika tagajärjel vähenes tootmisvahendite tööstuse toodang ja hävines metallitööstus, kus tööliste arv langes 17 tuhandelt 4 tuhandele. See tähendab, et likvideeriti riigi majandusliku ja poliitilise iseseisvuse alus. Kodanliku Eesti tööstuse areng suunati poolvalmiskaupade tootmisele Saksamaa ja Inglismaa huvides. Põlevkivitööstuses toodetud põlevkiviõli, keemiatööstuse väärtuslik tooraine, läks toorainena Saksamaale. Kreenholmi ja Balti Manufaktuur tootsid puuvillast ja villast lõnga Saksamaa ja Inglismaa tööstusele, "Luther" eksportis mitte vineertooteid, vaid poolfabrikaate - vineerplaate, mis läksid välismaale. Need on vaid üksikud näited selle kohta, kuidas eesti kodanlus ajas imperialistlike suurriikide monopolistlikele ringkondadele sobivat poliitikat ja kuidas väliskapital muutis Eesti poolkoloniaalmaaks. [9]

Eesti NSV viie aasta plaanis oli pearöhk pandud just rasketööstuse edasiarendamisele. Seejuures lähtuti tööstuse arendamise sellisest suunast, mis annaks majanduslikult kõige suuremat efekti. Kavandati esijoones just nende tootmisalade arendamist, milleks Eestil on nii looduslikud kui ka ajaloolised eeldused. Eesti NSV on rikas väärtusliku põlevkivi poolest ja just selle töötlemisele pöörati viie aasta plaanis erilist rõhku. Põlevkivitoodang pidi kasvama 1950.aastaks 850.000 tonnilt

---

8) Vt. O.Sepre, Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaan 1946.-1950.a., Eesti Bolševik, 1946, nr.14/15, lk.1003.

9) Vt. sealsamas, lk.1010.

8,41 miljoni tonnini. Kui Eesti NSV tööstuse kogutoodangu töus võrreldes sõjaeelse tasemega oli ette nähtud 142 protsenti, siis põlevkivi tootmise töus - 345 protsenti. [10]

Põlevkivi baasil tuli laialdaselt arendada keemia- ja gaasitööstust. Plaanis oli ette nähtud ehitada 260 km. pikkune gaasitorustik Leningradi.

Seaduses viie aasta plaani kohta nähti ette tõsta Eesti NSV elektrijaamade võimsus kuni 132.000 kW (töus 1945. aastaga võrreldes 92 000 kW) ja elektrienergia toodang 1950. aastaks kuni 395 miljoni kWh, mis ületas 1945.a. taseme 224 protsendi võrra ja 1940.a. taseme 2 kordselt. [11]

Oli ette nähtud taastada elektrimootorite tehas, ehitusmaterjalitööstuse ettevõtted, turbatööstus jt.

Rasketööstuse suurejoonelise edasiarendamise kõrval nähti ette ka kergetööstuse tõsist edasiarendamist. Võeti plaani taastada tekstiiltööstuse hiiglane Kreenholmi Manufaktuur, samuti ka Balti Manufaktuur, toiduainetetööstuse- jt. kergetööstusettevõtted.

Põllumajanduse kohta oli viie aasta plaani seaduses kirjutatud: "Saavutada põllumajanduse töus ja areng, taastades ja ületades lähemail aastail loomapidamise, külvipindade ja maaviljakuse sõjaeelne tase, suurendades masinatraktorijaamade osatähtsust kõigil talutöödel ja arendades kõigiti põllumajanduslikku ühistegevust." [12] Määrati kindlaks toodangu kasv viisaastaku lõpuks kogu vabariigi põllumajanduses 7 protsendile, võrreldes 1940.aasta tasemega. Eesti NSV kogu külvipinna suu-

---

10) Vt. O.Sepre, Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani 1946.-1950.a., lk.1010.

11) Vt. Vt. sealsamas, lk. 1012.

12) Seadus Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani kohta 1946.-1950.a., Eesti Bolševik, 1946, nr.14/15, lk.1030.

ruseks 1950.aastal määrati 988 tuhat hektari, sellest teravilja 386 tuhat hektari, kusjuures tuli saavutada keskmine saak ühe hektari kohta 12 tsentnerit. Suured ülesanded püstitati ka lina, kartuli, juurvilja ja söödakultuuride kasvatamise alal. Loomakasvatuse alal oli plaanis ette nähtud tunduvalt suurendada tööloomade ja tootliku karja arvu ning produktiivsust. Oli ülesandeks tõsta hobuste arvu 219 tuhendele, veiste arvu 586 tuhandele, lammaste ja kitsede arvu 379 tuhandele ja sigade arvu 410 tuhandele. 13)

Viie aasta plaani seaduses pöörati suurt tähelepanu elamute ehitamisele. Tuli põhjalikult taastada Tallinna, Tartu, Narva ja Pärnu elamu- ja kommunaalmajandus. Oli ette nähtud taastada "Estonia" teater, laiendada hariduse, kultuuri- ja tervishoiuasutuste võrku.

Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaanil, nagu kõigil nõukogude rahvamajanduse arendamise viisaastakutel, oli määratu suur organiseeriv jõud. Ta oli rajatud teaduslikule alusele, lähtus nõukogude ühiskondliku ja riikliku korra eelistest ja tugines töötajate hulkade patriotismile.

Uus viisaastak püstitas ülesanded, mille lahendamine nõudis suurt jõupingutust. Kuid eesti töötav rahvas läks julgelt vastu raskustele. Ta polnud selles võitluses üksi, vaid sammus õlg õla kõrval teiste NSV Liidu rahvastega kelle vennalikule abile võis kindlalt toetuda. Töötava rahva võitlustee oli selge, sest teda juhtis võitlustes karastatud kuulsusrikas kommunistlik partei.

---

13) Vt. Seadus Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani kohta 1946.-1950.a., lk.1039.

## Eesti töötava rahva võitlus vabariigi tööstuse taastamise ja edasiarendamise eest.

1946.aasta oli esimene sõjajärgne aasta, kus nõukogude rahvas võis pühenduda rahulikule tööle. See aasta oli ühtlasi ka sõjajärgse viisaastaku esimeseks aastaks. Eesti töötaval rahval sai esmakordselt võimalikuks osa võtta viisaastaku suurte ülesannete plaanikindlast täitmisest. Vabariigi rahvamajanduse arenemises tähendas viisaastak pöhjalikku pööret. Uue viie aasta plaani juhtivaks lüliks oli rasketööstuse esmajärjekordne taastamine ning arendamine, milleta oli võimatu kogu rahvamajanduse kiire ning edukas arendamine. Võrreldes teiste liiduvabariikide tööstusega pidi Nõukogude Eesti tööstuse arenemine toimuma kõige kiirema tempoga.

Nõukogude töötajaid innustasid viisaastaku suurejoonelised perspektiivid. Käva kaevanduse nr.2 juhataja, NSV Liidu Ülemnõukogu saadik seltsimees Rihe kirjutas ajalehes"Rahva Hääl": "Sõna sõnalt, peatükk peatüki järel tutvusid eesti põlevkivilased NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaaniga. Võitlusloosungina kerkis meie kaevurite, inseneride, geoloogide ja ehitajate ette: "Toodame 1950.aastal ligi 8 ja pool miljonit tonni põlevkivi"." [14]

Viisaastak algas kõrge tööaktiivsuse tähe all. Eesti töötava rahva soov ja otsustavus täita edukalt viie aasta plaani ülesanded leidsid väljenduse sotsialistliku võistluse üha laiemas levikus. Sotsialistliku võistluse käigus võtsid töölised ja insener-tehnilised töötajad endale konkreetsed tootmisalased kohustusi. 1946.aasta algul arenes võistlus NSV Liidu Ülemnõukogu valimiste auks. Selle võistluse käigus saavutati suurepä-

---

14) E.Rihe, Suur võidukäik, Rahva Hääl, 2.aprill 1946.

raseid tulemusi. Nii, näiteks, täitis Tallinna Vineeri- ja Mööblivabriku saagija Karl Varbula pidevalt oma töönormi 400 kuni 450 protsendiliselt. Metallitehase "Ilmarine" noortebrigaad Arnold Grünvaldi juhtimisel täitis NSV Liidu Ülemnõukogu valimiste auks stahhaanovlikus valves oma töövõlesande 340 protsendi ulatuses. Riikliku Liidutehase nr.9 valukoja kommunistlikud noored Polman ja Romandi täitsid raskel valutööl pidevalt normi 180 protsendi ulatuses. [15]

Pärast NSV Liidu Ülemnõukogu valimiste auks arenenud sotsialistlikku võistlust algas 1.mai-, seejärel Eesti NSV 6.aastapäeva- ja hiljem Oktoobrirevolutsiooni 29.aastapäevaeelne sotsialistlik võistlus.

Sotsialistliku võistluse levikul ja süvenemisel etendasid tähtsat osa üle vabariigi kuulsad stahhaanovlased, kes võtsid endile individuaalseid kohustusi ja kutsusid üles teisi töötajaid neile järgnema. Kui "Punase Koidu" kangur sm.Katzev, müürisepp-stahhaanovlane sm.Korotkov jt. võtsid endile kohustuseks täita isiklik viie aasta plaan ennetähtaegselt, siis neile järgnesid Küttejõu stahhaanovlased seltsimehed Kallas, Arro ja Matti, lubades täita viie aasta plaani kahe aastaga. Nende eeskuju innustas laia hulki. Pidevalt kasvas leiutajate ja ratsionaliseerijate, stahhaanovlaste ja lööktööliste arv. Uhkustundega töötasid vabariigi metallistid ja masinaehitajad, sest nad teadsid, et rajavad alust meie vabariigi industrialiseerimisele, milles oli tarvis järele jõuda teistele liiduvabariikidele. Töötajad esitasid kõrgema tööviljakuse saavutamiseks ratsionaliseerimisettepanekuid. Tallinna Meretehases

---

15) Vt. Tähistagem valimisi uute tootmissaavutustega, Noorte Hääl, 20.jaanuar 1946.

saadi 1946.a. I kvartali jooksul 86 uut ettepanekut, mis võimaldas tehasele üle 450.000 rubla kokkuhoidu. [16]

Kopli Masinatehase tööliste keskmine normitäitmisprotsent oli 1946.aasta jaanuaris puiduosakonnas 128, augustis 166, septembris 178. Treialite juures tõusis normitäitmisprotsent jaanuarist septembrini 140-lt 176-le, lukkseppadel 118-lt 128-le, seppadel-stantijail 119-lt 174-le, montaažitöölistel 96-lt 127-le, valajail-vormijail 129-lt 228-le, kärnitegijail 115-lt 273-le ning abitöölistel 119-lt 257-le. Töötajate kõrge tööentusiasm tagas tehase tootmisplaanide süstemaatilise ületamise. Esimese kvartali plaan tööndangu osas oli püsivhindades 179.500 rubla. See täideti 113,2 protsendi ulatuses. Teises kvartalis olid vastavad arvud 197.700 ja 112,9 ning kolmandas kvartalis 203.100 ja 103,2. [17]

Tallinna kaalutehase "Vega" lukksepp-brigadiir E.Paulus täitis isikliku viisaastakuplaani esimesena vabariigis. Isikliku viisaastakuplaani täitmise ligidale jõudsid juba paljud vabariigi käitiste ja vabrikute töölised. [18]

Stahhaanovliku liikumise ja lööktöö laeviku tagajärjel kasvas tööviljakus. Vabariiklikus ja kohalikus tööstuses suurenes tööviljakus 1945.aastaga võrreldes 33 protsendi võrra. [19]

---

16) Vt. Maieelne sotsialistlik võistlus hõlmaku kõiki töötajaid, Rahva Hääl, 10.aprill 1946.

17) Vt. Plaani täitmine sõltub meist endist. Õhtuleht, 31.oktoober 1946.

18) Vt. Tartu töötajate aastakink kodumaale, Postimees, 30.detsember 1946.

19) Vt. Eesti NSV Ülemnõukogu seadus Eesti NSV 1947.a. rahvamajandusplaani kohta, Rahva Hääl, 8.aprill 1947.

Eesti NSV tööliste ja insenertehnilisel alal töötajate patriootliku töö tulemusena täitis vabariigi tööstus viisaastaku esimese aasta plaani üldtoodangu alal 16.detsembriks. Paljud tehased, nagu Tallinna Vineeri- ja Mööblivabrik, tekstiilkäitis "Marat", kaalutehas "Vega", Kohila Paberivabrik jt., ületasid oma aastaplaani juba tunduvalt varem. Vabariigi tööstuse edutaastamise ja edasiarendamise edusammud peegeldusid kujukalt Kreenholmi Manufaktuuri saavutustes. Rusudes, saksa okupantide poolt täielikult lõhutuna, leidsid Kreenholmi Manaufaktuuri töölised varemeiks muudetud linnas oma vabriku. Kuid 1946.aastal juba ületas ta oma tootmisplaani ja sai üleliidulise preemia.[20]

Tööstuse kogutoodangu plaan tervikuna täideti Eesti NSV-s 1946. aastal 106,5 protsendi ulatuses. Tööstustoodang tõusis võrreldes 1945.aastaga 61,5 protsendi võrra. Võrreldes 1945.aastaga kasvas 1946.aastal elektrienergia toodang 51,6 protsendi võrra, põlevkivitoodang 119,4 protsendi võrra, tsementitoodang 5 protsendi võrra, elektrimootorite toodang 233 protsendi võrra jne.[21] Eriti tähtsad olid vabariigi juhtiva tööstusharu - põlevkivitööstuse edusammud. Põlevkivibasseinis taastati purustatud ettevõtted, kusjuures neid ühtlasi rekonstrueeriti ja sisustati uue tehnikaga. Koos taastamistöödega käis ka uute vabrikute ehitamine. Põlevkivitööstus sai suures ulatuses uut tehnikat. Võeti kasutusele rasked soonimismasinad, elektrivedurid, lintkonveierid ja muud võimsad mehhanismid, mida kodanlikus Eestis ei olnud. Kaevurite töö muutus palju kergemaks ja tõusis tööviljakus. Vaatamata sellele, et põlevkivitööstus oli fašistlike okupantide poolt purustatud, andis ta

---

20) Vt. Parteiorganisatsioon on suunavaks jõuks uute tootmisvõitude saavutamisel tööstuses, Rahva Hääl, 29.jaanuar 1947.

21) Vt. NSV Liidu Riikliku Plaanikomisjoni voliniku Eesti NSV-s teadaanne Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise plaani täitmise kohta 1946.aastal, Eesti Bolševik, 1947, nr.3-4, lk.24 jj.

nüüd 1945.aastaga võrreldes põlevkivi 2,3 korda rohkem. Põlevkivitoodang saavutas sõjaeelse taseme ja detsembris koguni ületas selle 15 protsendi võrra. [22] Laiatarbekaupade toodang suurenes puuvillase riide osas 286,4 protsendi võrra, villase riide osas 38,6 protsendi võrra, nahkjalatsite osas 63,7 protsendi võrra jne. [23]

Kõik need andmed räägivad meie vabariigi tööstusala töötajate suurtest saavutustest. Kuid seejuures esines ka veel tõsiseid puudusi. Nende tööstusharude ja käitiste kõrval, kes täitsid ja ületasid 1946.aasta tootmisplaani, oli ka riigi ees võlgu jäänud ettevõtteid ja ministeeriume. 1946.aasta tootmisplaani ei täitnud Ehitus- ja Ehitusmaterjalide Tööstuse Ministeerium, Paberitööstuse Peavalitsus, Põllumajandusliku Ühistegevuse Keskliit, Läänerajoonide Kalatööstuse Ministeerium ning Liha- ja Piimatööstusministeerium. Elamufondi ehitamise plaanist täideti kõigest 39 protsenti, liidulise alluvusega ettevõtete osas aga ainult 15 protsenti. Plaan jäi täitmata ka rea massikaupade tootmise alal, nagu kummjalatsite, puuvillriide, siidriide, villase riide ja linase riide osas, kuigi nende toodang võrreldes eelmise aastaga tõusis. [24]

Lüngad ja puudused plaani täitmisel tekkisid kõigepealt sellest, et paljud majandusala töötajad ei suhtunud täie tõsidusega oma ülesannetesse. Ehitus- ja Ehitusmaterjalide tööstuses põhjustas mahajäämist puudulik juhtimine. Siin orienteeruti ajutisele tööliskaadrile. Ei pööratud küllaldast

---

22) Vt.A.Nugis, NSV Liidu töölisklassi kangelastegu, lk.92.

23) Vt. NSV Liidu Riikliku Plaanikomisjoni voliniku Eesti NSV-s teadaanne Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise plaani täitmise kohta 1946.aastal, lk.24 jj.

24) Vt. Eesti NSV Ülemnõukogu seadus Eesti NSV 1947.a. rahvamajanduse plaani kohta, Rahva Hääl, 8.aprill 1947.

tähelepanu alalise tööliskaadri loomist pidurdavate korteriraskuste lahendamisele. Korteriraskused, töö ebaõige organiseerimine, nõrk töödistsipliin põhjustasid madala produktiivsuse. Kuigi 11 kuu vältel oli tööstustes esitatud 99 ratsionaliseerimisettepanekut, rakendati selle aja jooksul neist ainult 36 ettepanekut. Samal ajal oli aga ministeeriumi süsteemis küllalt häid kogemusi, mis õnnelesid ehitustööliste tööinnust. Nii, näiteks, avaldas ajaleht "Postimees" 12.oktoobril artikli "Ehitustrust nr.3 saavutusi sotsialistlikus võistluses", milles kirjutati, et ehitajate tööbrigaadides on häid tulemusi saavutanud I.Antonovi 5-liikmeline ehitustööliste brigaad, kuhu peale seltsimees I.Antonovi kuuluvad V.Tõudin, G.Smuukler, B.Nikolajev ja F.Tõudin. See eesrindlik brigaad täitis oma tööplaani 315 protsendiliselt. Trusti saeveskis J.Konsa brigaad ületas ettenähtud töönorme 64 protsendi võrra. Maalrite brigaad võttis endale kohustuseks võistluse tööplaan täita 250 protsendiliselt, kuid täitis selle 270 protsendiliselt. [25]

Suuri ning olulisi puudusi esines sotsialistliku võistluse organiseerimisel. Sotsialistliku võistluse areng tehastes ei kulgenud veel ühtlaselt ja pidevalt. Üldiselt oli see siis veel ainult suurte tähtpäevade-eelne nähtus, vaibudes ja ununedes tähtpäevade möödumisel. Paljudes käitistes unustati, et sotsialistlik võistlus ei ole ajutine nähtus, et tööpinget ei või lasta vaibuda ka tavalises, mittetähtpäevaeelses olukorras. Oli ka selliseid käitisi, kus ettevõtte juhtkond, partei- ja ametiühinguorganisatsioonid leppisid sotsialistliku võistluse organiseerimises ainult tippsaavutustega. Eesrindlaste kogemusi ei antud edasi vähem kogenud töölistele, võistlust ei viidud

---

25) Vt. G.Meos, Ehtistrusti nr.3 saavutusi sotsialistlikus võistluses, Postimees, 12.oktoober 1946.

veel iga üksiku töötajani. Näiteks Kiviõli kaevanduses stahhaanovlaste brigaadid töötasid isoleerituna tööliste laialdastest hulkadest. Puudusid veel koolid stahhaanovlaste hulgalisemaks ettevalmistamiseks. [26] Esines ikka veel formaalsust ja bürokraatlikku suhtumist sotsialistliku võistluse organiseerimisse.

Vabariigi parteiorganisatsioon asus otsustavalt võitlema selle eest, et neid puudusi ja väärnähteid kõrvaldada. Mobiliseeriti töötajate laiu hulki võitlusele esinenud puuduste kõrvaldamise ja uute edusammude eest.

1947.aasta riiklik plaan nägi ette tööstusliku tootmise tempo tunduvat tõusu. Tootmise tempo suurendamise plaanimisel lähtuti sellest, et sotsialistliku võistluse käigus avastatakse üha uusi seni kasutamata reserve ja muutub tihedamaks viljastav koostöö vennasvabariikidega. Ettevõtteis levis leningradlaste poolt algatatud sotsialistlik võistlus viisaastaku teise aasta plaani ennetähtaegse täitmise eest 7.novembriks, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 30.aastapäevaks. Mitu kuud kestis visa ja pingeline võitlus võetud kohustuste täitmise eest, plaani iga protsendi eest, kiirema tootmistempo eest.

Sotsialistliku võistluse ja stahhaanovliku liikumise arenemisel omas suure tähtsuse Moskva jalatsivabriku "Parižskaja Kommuna" brigadiir Vassili Matrossovi algatus - alustada stahhaanovlaste kogemuste plaanipärast edasiandmist, seades eesmärgiks kõigi tööliste tõstmiste eesrindlaste tasemele. Seltsimees Matrossovi algatus levis üle kogu NSV Liidu. Eesti NSV-s olid seltsimees Matrossovi "... esimesteks ja kõige innustatumaiks järglasteks tekstiilvabriku "Punane Koit" eesrindlased.

---

26) Vt. Sotsialistlik võistlus viisaastakuplaani täitmise võimsa tegurina, Eesti Bolševik, 1946, nr.18, lk.1300 jj.

Riidekudumisosakonna stahhaanovlase seltsimees vaindorfi ja sukaosakonna stahhaanovlase seltsimees Taumi ettepanekul asus käitise juhtkond seltsimees Matrossovi poolt näidatud teele, töötades välja plaani eesrindlike kogemuste süsteemikindlaks edasiarendamiseks... Uue, kõigisse üksikasjadesse tungiva tööstiili esimeseks reaalseks tulemuseks on plaani täitmine vabriku sukaosakonnas, kus varem jäädi jäjekindlalt 30-40 protsenti toodangust völgu. Eriti viljakaks osutub sukaosakonna eesrindlaste brigaadi ettepanek masinate ümberpaigutamiseks, mis tõstab tööjõudlust kuni 40 protsenti" [27]. Seltsimees Matrossovi algatuse rakendamine käitises aitas väga palju kaasa toodangu väljalaske tõstmisele. Käitise kollektiiv täitis 1947.aasta plaani 124,9 protsendiliselt, kusjuures tööviljakus tõusis 80,5 protsenti.[28] Toodanguplaani mittetäitvad tootmisjaoskonnad hakkasid toodanguplaani täitma ja ületama.

22.juunil 1947.a. toimus Tallinnas Eesti NSV tööstuse, transpordi ja ehitusala parimate stahhaanovlaste ja lööktööliste vabariiklik nõupidamine. Nõupidamisest osavõtjad pöördusid kõigi Eesti NSV tööliste, inseneride, tehnikute, meistrite ja teenistujate poole üleskutsega järgneda eesrindlastele - vabariigi parimatele stahhaanovlastele, kelle read olid juba küllaltki arvukad. Kukruse kaevanduse parim lahtirajuja Jemeljan Popušai, kasutades julgelt tehnikat ja organiseerides oskuslikult oma tööd, oli juba poolteise aasta vältel iga kuu täitnud kaks ja rohkemgi normi. Kiviõli noortebrigaad seltsimees Võtikuga eesotsas täitis pidevalt kuuplaani 330 protsenti. Stahhaanovlanesepp Jaan Vaarak oli lõpetanud juba oma isikliku viie aasta

---

27) Tösta töötajate hulgad eesrindlaste tasemele, Rahva Hääl, 19.märts 1947.

28) Vt. Kogemuste varasalvest, Rahva Hääl, 12.märts 1948.

normi täitmise. Kutsuti üles järgnema samuti ka Kreenholmi mitmel teljel töötavale Valentina Kiisikule, Tartu müürissepp Ivan Antonovile, vedurijuht Mihkel Merilain'ile ja teistele. Nõupidamisest osavõtjad kutsusid vabariigi tööstusalal töötajaid üles laiendama sotsialistlikku võistlust nõukogude võimu 30. aastapäeva auks, kindlustama 8 kuu plaani täitmise 21.juuliks, Eesti NSV 7.aastapäevaks ja neljanda viisaastaku teise aasta plaani täitmise 7. novembriks. [29]

See üleskutse aitas kahtlemata kaasa stahhaanovlaste ja lööktööliste ridade kasvule. Kui 1.jaanuariks 1946. oli stahhaanovlasi 5.543 ja lööktöölisi 5.820 inimest ning 1.jaanuaril 1947 oli 9.201 stahhaanovlast ja 14.698 lööktöölist, siis 1.oktoobriks 1947 oli 11.218 stahhaanovlast ja 15.387 lööktöölist. Vabariigis oli 1947.aastaks ligi 1.600 töölist sotsialistliku võistluse eesrindlased, kes täitsid aasta ja kümne kuuga oma kolme ja nelja aasta töönormi. Viie aasta töönormi ja rohkem olid täitnud 7.novembriks 1947.a. 114 töölist. [30]

Töölised ja insener-tehnilisel alal töötajad avastasid üha uusi võimalusi toodangu suurendamiseks. Ehitus- ja Ehitusmaterjalide Tööstuse Ministeeriumi ettevõtteis rakendati 1946.-1950.aastail 155 ettepanekut, mis andsid majanduslikku säästu ümmarguselt 10.000.000 rubla, ja võimaldasid seega toota rohkem ligi paarkümmend tuhat tonni tsementi, niisama palju lupja, mitusada tuhat ruutmeetrit klaasi jne. [31] Eesti NSV Ülemnõukogu saadik Mihkel Merilain, sotsialistliku võistluse

---

29) Vt.Tööstuse, transpordi ja ehitusala parimate stahhaanovlaste ja lööktööliste vabariikliku nõupidamise üleskutse kõigile ENSV töölistele, inseneridele, tehnikutele, meistritele ja teenistujatele, Õhtuleht, 25.juuni 1947.

30) Vt. Arve ja fakte meie vabariigi saavutustest 1947.aastal, Rahva Hääl, 10.jaanuar 1948.

31) Vt. A.Palk, Ratsionaliseerimistöö vili, Rahva Hääl, 10.aprill 1948.

algataja kütte kokkuhoiu eest vabariigi vedurijuhtide hulgas, hoidis 1947.aastal oma paarimehe seltsimees Nuuteriga kokku ligi 200 tonni põlevkiviõli. Ta säästis riigile kümneid tuhandeid rublasid. 32)

Stahhaanovlaste ridade kasv, sotsialistliku võistluse viljastav mõju andsid häid tulemusi. Vabariigi tööstuse toodang tõusis eelmiste aastatega võrreldes tublisti. Kasvas tootmisvahendite tootmine, suurenes rahvale tarbekaupade tootmine. Kui 1941.aasta maikuuga võrreldes Eesti NSV tööstuse üldtoodang püsivhindades moodustas 1945.aasta oktoobris 50,1 protsenti ja 1946. aasta oktoobris 71,8 protsenti, siis 1947.aasta oktoobris moodustas juba 124,3 protsenti. Seega oli siis sõjaeelne tööstustoodangu tase ü l e t a t u d. Eesti NSV töötav rahvas tuli sellega toime kolme aastaga. Sõjaeelse tööstustoodangu taseme saavutamisel kuulus otsustav osa põlevkivitööstusele, mille toodang ületas sõjaeelse taseme 50 protsendi võrra. 33)

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 30.aastapäeva auks võetud kohustuste täitmise eest peetava sotsialistliku võistluse käigus hakkas käitis käitise järel jõudma eesmärgile. 7.novembriks võisid juba paljud ministeeriumid raporteerida võistluse lõpetamisest. Selleks ajaks täitsid 1947.aasta riikliku plaani Kohaliku Tööstuse Ministeerium, Põlevkivi- ja Keemiatööstuse Ministeerium, Kalatööstuse Ministeerium, Toiduainetetööstuse Ministeerium, Tööndusliku Kooperatsiooni Peavalitsuse ja tarbijate kooperatsiooni ettevõtted.

---

32) Vt.Võitlus kütte kokkuhoiu eest, Rahva Hääl, 16.märts 1946.

33) Vt. A.Nugis, NSV Liidu töölisklassi kangelastegu, Rk Poliitiline Kirjandus", Tallinn, 1948, lk.93.

Tööstuse arenemise iseärasuseks 1947.aastal oli lakkamatu tööstustoodangu kasv kvartalist kvartalisse. "Kogu tööstuse juurdekasv võrreldes toodangu kogusega möödunud kvartalis moodustas: 1947.aasta esimeses kvartalis - 12 protsenti, teises kvartalis - 18 protsenti, kolmandas - 25 protsenti, neljandas 30 protsenti. Tööstuse arenemistempo 1947.aastal ületas viisaastakuplaani ülesanded, millega oli võimalik katta tööstuse möninga plaani mittetäitmine 1946.aastal." 34)

1947.aasta riiklik plaan tööstustoodangu osas tervikuna täideti ennetähtaegselt, 24.novembriks, vabariigi saksa fašistlikust okupantidest täieliku vabanemise kolmandaks aastapäevaks. Aasta lõpuks täideti plaan 113-protsendiliselt. Aastaplaani ületamise poolest oli Eesti NSV teiste vennasvabariikide hulgas teisel kohal. 35)

Need arvulised näitajad tunnistavad seda, et Eesti töölised ei jäänud maha vennasvabariikide töölistest, vaid sammusid koos eesrindlikematega.

Kuid vaatamata tööstustoodangu aastaplaani ületamisele brutotoodangu osas jäädi võlgu riigi ees selliste väga tähtsate toodanguartiklite osas nagu põlevkiviõli, mille toodangu plaan täideti kõigest 73,4- protsendiliselt, tellised, mille plaan täideti 59,6-protsendiliselt. 36) Toodangu aastaplaani ei täidetud ka riide ja nahkjalatsite osas. Vabariigi parteiorganisatsioon

---

34) Tööstuse sisemiste ressursside mobiliseerimine, Eesti Bolševik, 1948, nr.19, lk.2.

35) Vt. NSV Liidu Riikliku Plaanikomisjoni teadaanne rahvamajanduse taastamise ja arendamise 1947.a. riikliku plaani täitmise tulemuste kohta, Rahva Hääl, 19.jaanuar 1948.

36) Vt. sealsamas.

organiseeris töötajaid võitluses esinenud puuduste kõrvaldamiseks. Hakati senisest rohkem rõhku panema vennasvabariikide töötajate eesrindlike kogemuste ja novaatorluse rakendamisele tööstusettevõtetes.

Mõni päev pärast Suurt Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 30.aastapäeva - 19.novembril, pöördusid Leningradi tööstuse töölised, insener-tehnilised töötajad ja teenistujad kogu Nõukogude Liidu töölisklassi poole üleskutsega täita sõjajärgne viie aasta plaan nelja aastaga. See patriootlik algatus võeti kogu NSV Liidu töölisklassi poolt suure vaimustusega vastu. Eesti NSV töötajad ei jäänud maha teiste vennasvabariikide töötajaist. Kangelaslinna tööliste üleskutset arutati kõigis vabariigi ettevõtetes. Riiklikus tehases nr.9 otsustati välja töötada selline ürituste kava, mis tagaks viie aasta plaani ennetähtaegse täitmise. Kalinini-nimelise Veduri-Vaguniremonditehase noortöölised kirjutasid oma üleskutses Eesti NSV tööstuslike ettevõtete kõigile noortöölistele, et "... toetame palavalt ning kutsume kõiki vabariigi noortöölisi järgima meie eeskujul Leningradi tööstuste tööliste, insener-tehniliste töötajate ja teenistujate üleskutset." 37) Autoremonditehase "Sirp ja Vasar" tuntud freesija-ratsionaliseerija Kenas, kes oli juba oma isikliku viie aasta normi täitnud, esinedes töötajate koosolekul sõnavõtuga, ütles: "Sangarilinna Leningradi töötajate üleskutse innustab meid uuteks töövõitudeks. Peame arvestama kõiki võimalusi ja sisemisi ressursse, et anda rohkem toodangut ja kasutada maksimaalselt oma tööpäeva." 38)

---

37) Üleskutse Eesti NSV tööstuslike ettevõtete kõigile noortöölistele, Noorte Hääl, 22.november 1947.

38) Võtame eeskujuks Leningradi töötajad, Rahva Hääl, 25.november 1947.

Tehastes ja vabrikutes hakati suure põhjalikkusega välja selgitama uusi, seni veel kasutamata ressursse, võeti vastu uusi sotsialistlikke kohustusi ning koostati uusi täiendavaid kavasid. Loosung "Viisaastak nelja aastaga!" õhutas töötajaid uutele patriootlikele tegudele. See sai võimsaks hoovaks sotsialistliku võistluse ja stahhaanovliku liikumise edasisele tõusule käitistes. Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee XXI pleenum kohustas Eesti NSV parteiorganisatsioone pidama sõjajärgse viisaastaku nelja aastaga teostamist Eesti tööstuse tähtsaimaks ülesandeks.

1948.aasta algus kulges loosungi - täita viisaastak nelja aastaga - eduka täitmise tähe all. Selle ülesande lahendamise eest peetava võitluse käigus tekkis terve rida patriootlikke algatusi tootmise kiiremaks edasiarendamiseks uute reservide avastamise teel. Eesrindlikud algatused levisid kiiresti vabrikutes ja tehastes üle kogu maa. Seltsimeeste Matrossovi ja Jakušini algatus stahhaanovliku liikumise ja kokkuhoiurežiimi eest, meistrite Rossiiski ja Kruglovi kollektiivse stahhaanovliku töö algatus ning paljud teised üritused leidsid levikuks viljaka pinna Eesti tööstusettevõtetes.

Stahhaanovlased aitasid mahajääjail ja noortöölistel tõusta omaenda tasemele, et saavutada üldist edu, üldist tööviljakuse tõusu. Nii näiteks Balti Manufaktuuri kuulus stahhaanovlane Helene Palts õpetas välja stahhaanovlikus koolis 10 kvalifitseeritud noort kangrut, kelledest mitmed tõusid võrdsele tasemele vanade eesrindlastega. Kollektiivse stahhaanovliku töö organisaatoritena esinesid ka paljud teised. [39]

---

39) Vt. Avaram tee stahhaanovlikule liikumisele, Rahva Hääl, 11.märts 1948.

1948.aasta märtsis toimus Tallinnas vabariiklik stahhaanovlaste nõupidamine. Nõupidamisel esinesid meie tööstusettevõtete paremad stahhaanovlased, kes oma sõnavõttudes kõnelesid esinenud puuduste kõrvaldamise vajadusest ja osutasid uutele võimalustele tootmise paremaks organiseerimiseks. Nõupidamisest osavõtjad pöördusid üleskutsega kõigi Eesti NSV tööstusettevõtete tööliste, inseneride, tehnikute ja teenistujate poole. Selles üleskutses kirjutati:"Sajad stahhaanovlased Eesti NSV-s on täitnud või on täitmas oma viie aasta norme. Meie tööstuse töölised, insenerid ja tehnikud suurendavad ennastsalgava tööga oma armastatud kodumaa rikkusi, tugevdavad tema jõudu ja võimsust." Tõstes esile töötajate poolt tehtud edusamme, märkisid nõupidamisest osavõtjad ühtlasi, et käitistes esines veel suuri kadusid sisseseadete ja tööjõu seisakute tõttu, praagi arvel, toorainete, materjalide, kütuse ja elektrienergia ülekulutuse tagajärjel. Ei olnud ka veel küllaldast võitlust toodangu omahinna alandamise eest, kvaliteedi tõstmise ja sordimendi laiendamise eest. Oli veel käitisi, kes said riigilt dotatsiooni. Nende puuduste kõrvaldamiseks kutsusid nõupidamisest osavõtjad " ... kõiki Eesti NSV tööstuse töötajaid rangelt silmas pidama kokkuhoureziimi, otsustavalt võitlema kadudega tootmistegevuses, seadma osakondades sisse korra ja puhtuse, töötama kahjudeta." [40]

Vabariigi tööstuse töötajaile olid eeskujuks sellised tööentusiastid nagu Kopli Masinaehituse kärnitegija Kati Proos, kes täitis 1948.aasta juuniks 8 aasta ja 8 kuu normid [41], Riikliku tehase nr.9 mehhaanikaosakonna freesija Piilberg, kes oli täitnud 11 aasta normi ja täitis päevaülesandeid vähemalt

---

40) Üleskutse kõigile Eesti NSV tööstusettevõtete töölistele, inseneridele, tehnikuile ja teenistujaile,Rahva Hääl, 30.juuli 1948.

41) Vt. Uue elu ehitajad, Rahva Hääl, 21.juuli 1948.

nelja kordselt, andes seejuures pidevalt kõrgekvaliteedilist toodangut. [42]

Stahhaanovlaste suurepärased saavutused ei tulnud iseenesest, vaid sotsialistlikus võistluses teiste stahhaanovlastega, tehnika põhjaliku tundmaõppimise tulemusena, uute töövõtete ja -meetodite rakendamise ja eesrindlike kogemuste juurutamise teel. Tööeesrindlased, töötades tihedas koostöös inseneride ja teadlastega, avastasid uusi, senikasutamata tootmise reserve. Kati Proos võttis kärnide valmistamiseks tarvitusele savi asemel peene mereliiva koos sideaineks mineva lakijäätmete või põlevkiviõliga. Selle tagajärjeks oli praagi tunduv vähenemine ja tööviljakuse tõus. [43] Seltsimees Piilbergi juhtimisel töötas korraga neli freesmasinat. Tekstiilvabriku "Juuni Võit" stahhaanovlane linditegija Maria Kruus täitis oma aastaplaani 20.augustiks just selle tõttu, et ta tõstis lindimasina kiirust 300-lt tiirult 350 tiiruni minutis ja tõstis sellega toodangut 14 protsendi võrra. [44] Stahhaanovlaste eestindlikud töökogemused leidsid rakendamist üha laiemate töötajate hulkade poolt. Näiteks tekstiilvabriku "Punane Koit" mitmel teljel töötavate stahhaanovlaste seltsimeeste Vaindorfi, Kõrvitsa, Katsevi, Sõreli, Possi, Voogi jt. eeskujule järgnesid paljud sama tehase töötajad. Mitmel teljel töötajate arv tõusis 90 inimeseni, stahhaanovlaste arv - 120-ni ja lööktööliste arv 340 inimesäni. Viie aasta normid oli vabrikus täitnud juba 40 inimest. ning ei olnud peaaegu ühtegi sellist, kes ei täitnud oma töönormi. Tööliste hulgaline osavõtt stahhaanovlikust tööst tõstis tunduvalt tööviljakust. 1947.

---

42) Vt. R.Saare, Stahhaanovlane Piilberg 11 aastanormi täitja, Rahva Hääl, 30.juuli 1948.

43) Vt.Uue elu ehitajad.

44) Vt. Tekstiiltööliste stahhaanovlaste varasalvest, Rahva Hääl, 10.september 1948.

aastal tõusis tööviljakus 80 protsendi ja 1948.aasta 8 kuuga veelgi 23 protsendi võrra. Toodangu omahinda alandati 1948.aasta 7 kuu kestel 14,9 protsendi võrra ja anti 1.300 rubla ulatuses üleplaanilist kasumit. [45]

Vaatamata sellele, et eestlindlike käitiste kollektiivid saavutasid suurepäraseid tulemusi, ei arenenud vabariigi ettevõtted tervikuna sellise kiirusega, mis oleks taganud viie aasta plaani täitmise nelja aastaga. Moskva eesrindlike käitiste kollektiivide algatusel asuti ka Eesti NSV-s varem võetud sotsialistlikke kohustusi revideerima, et neid suurendada ja seega kindlustada aastaplaani kiiremat täitmist. Tekstiilvabriku "Juuni Võit" kollektiiv, näiteks, otsustas täita aastaplaani 21.augustiks, tubakavabrik "Ahto" 20.augustiks. Uuesti võetud kohustused täideti mõlemate käitiste kollektiivide poolt annetähtaegselt. Vineeri- ja Mööblivabriku töötajad andsid lubaduse täita aastaplaan 1.oktoobriks, "Punane Koit" - 15.oktoobriks, "Volta" - 25.oktoobriks jne. [46]

Võitluses viie aasta plaani ennetähtaegse täitmise eest oli 1948. aastal tähtsaks momendiks töölishulkades sündinud ja võimsaks üldrahvalikuks liikumiseks kasvanud võitlus sisemiste reservide mobiliseerimise eest, ettevõtete tulukuse ja akumulatsiooni suurendamise eest.

1948. aasta 13.septembril teatasid Moskva linna ja Moskva oblasti tööstuse alal töötajad oma kindlast otsustusest anda käesoleval aastal 2 miljardit rubla üleplaanilist kasumit. See patriootlik algatus levis üle kogu Nõukogude Liidu.

---

45) Vt. Tekstiiltööliste stahhaanovlaste kogemuste varasalvest, Rahva Hääl, 10.september 1948.

46) Vt. Tugevdada sotsialistliku võistluse parteilist juhtimist, Eesti Bolševik, 1948, nr.16, lk.2.

Selle liikumisega ühinesid ka Eesti NSV töötajad. 25.septembril toimus vabariigi tööstuse, transpordi ja ehitusala aktiivi nõupidamine. Nõupidamisest osavõtjad pöördusid vabariigi ettevõtete poole üleskutsega anda 1948.aastal meie kodumaale vähemalt 100 miljonit rubla üleplaanilist akumulatsiooni. [47] Tehas "Volta" kollektiiv, kes oli juba teist aastat töötanud tasuvalt, andes 1947.aastal 1.733.000 rubla ja 1948.aasta seitsme kuuga 3.850.000 rubla kasumit, võttis moskvalaste eeskujul kohustuse anda aasta lõpuks riigile 5 miljonit rubla kasumit, sealhulgas rohkem kui 2 miljonit rubla üle plaani. Tehas "Punane Koit" kollektiiv lubas aasta lõpuks anda 2,5 miljonit rubla üleplaanilist kasumit. [48]

1948. aasta viimastel kuudel algas ettevalmistus EKP viiendaks kongressiks. Vabariigi töölised ja insener-tehnilised töötajad alustasid sotsialistlikku võistlust selle eest, et tähistada seda tähtsat sündmust uute töövõitudega. Partei V kongressi auks võtsid kümned käitiste kollektiivid täiendavaid kohustusi üleplaanilise akumulatsiooni suurendamiseks. Tallinna tööstusettevõtete kollektiivid kohustusid andma aasta lõpuks 50 miljonit rubla, Põlevkivibasseini töötajad - 12 miljonit rubla üleplaanilist akumulatsiooni. [49] Kreenholmi Manufaktuur, olles juba kolme kvartali kestel kogunud üleplaanilist säästu 2.570.000 rubla, kohustus andma täiendavalt säästu 1,9 miljonit rubla, ning kokku hoidma 8 tonni puuvilla ja 2 tonni kedrust. [50] Nende sotsialistlike kohustuste täit-

---

47) Vt. Sada miljonit, Rahva Hääl, 8.detsember 1948.

48) Vt. G.Karma, Võitlus üleplaanilise kasumi eest, Rahva Hääl, 24.september 1948.

49) Vt. Sada miljonit.

50) Vt. Kreenholm sammub eduteed, Rahva Hääl, 4.november 1948.

mise eest arenes aasta lõpul pingline võitlus. Kõigi tööstuse, transpordi ja ehitusala töötajate südameasjaks oli anda kodumaale rohkem toodangut, mobiliseerides selleks kõik võimalikud reservid.

1948.aasta detsembris tuli kokku EKP V kongress, mis on läinud eest rahva ajalukku tähtsa tähisena teel kommunismile. V kongress tegi kokkuvõtted eesti töötava rahva ennastsalgavast tööst kommunistliku partei juhtimisel. Kongressi otsuses märgiti, et tööstustoodangu "... alal saavutati sõjaeelne tase 1947. aastal. On taastatud üle 1000 tööstusettevõtte, sealhulgas kaevandusi ja tehaseid põlevkivibasseinis. On loodud uus tööstusharu - põlevkivigaasi tööstus. Üldtoodangu alal täitis vabariigi tööstus 1.detsembriks ennetähtaegselt sõjajärgse stalinliku viisaastaku kolmanda aasta plaani 105,5-protsendiliselt. Vabariigi tööstus andis 1948.aastal 120 miljonit rubla üleplaanilist kasumit." [51] Kongress töi esile ühtlasi ka puudusi vabariigi tööstuse edasiarendamise küsimustes ja näitas ära konkreetsed teed nende puuduste kõrvaldamiseks.

Oli veel selliseid ettevõtteid, mis ei täitnud plaani. Rasketööstuse, esmajärjekorras masinaehitus- ja põlevkivitööstuse kasv jäi maha kergetööstuse ja tööndusкooperatsiooni kasvu tempost. Tõsiseid puudusi esines tootmise ja töö organiseerimise, paljujõukulu nõudvate ning raskete tööde mahhaniseerimise, ettevõtete sisemiste reservide ärakasutamise ja toodangu kvaliteedi tõstmise alal.

V kongress seadis vabariigi töötajate ette põhimised ülesanded vabariigi tööstuse edasise arendamise alal. Kongress

---

51) Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei V kongressi resolutsioon Eestimaa K(b)P Keskkomitee aruande kohta, RK Poliitiline Kirjandus, Tallinn, 1949, lk.4.

pidas üheks peaülesandeks rasketööstuse - masinaehituse, põlevkivikeemia, laevaehituse ja energeetika kiiremat edasiarendamist, et seega likvideerida kujunenud disproportsiooni tööstusharude kasvutempos. Kapitaalehitustöö ala püstitas kongress ülesande keskendada peatähelepanu ehitusel olevate objektide käikulaskmisele. Kongress nõudis, et tööstuse, transpordi ja ehitustöö alal peetaks visa võitlust tootmistöö parema organiseerimise, tööviljakuse tõstmise, rangema kokkuhoiurežiimi sisseseadmise, tootmise maksimaalse mehhaniseerimise, toodangu omahinna alandamise ja kvaliteedi tõstmise eest. 52)

EKP V kongressi resolutsioonis antud juhised esinenud puuduste likvideerimiseks ja uute saavutuste kättevõitmiseks said aluseks vabariigi partei-, nõukogude ja ametiühingute organisatsioonide edasisele tegevusele.

1948.aasta riiklik plaan tööstustoodangu alal täideti vabariigi tööstuse poolt 115-protsendiliselt. Võrreldes 1947. aastaga suurenes tööstustoodang 35 protsendi võrra. Aga viisaastaku esimese kolme aasta plaan täideti kogu meie vabariigi tööstuses brutotoodangu alal 114-protsendiliselt. 53)

Tootmisvahendeid tootvaist tööstusharudest saavutas kõrgemat tõusu metallitööstus, mille kogutoodang 1948. aastal ületas 4,5 korda 1945. aasta kogutoodangu. Sealhulgas toodeti elektrimootoreid 12 korda, põlevkivitööstusseadmeid 2,6 korda ja põllutöömasinate osas atru 11 korda ning külvimasinaid 10 korda rohkem kui 1945. aastal. Põlevkivi tootmine oli tõusnud võrreldes 1945. aastaga 3,7 kordseks ja ületas suurelt kodan-

---

52) Vt. Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei V kongressi resolutsioon Eestimaa K(b)P Keskkomitee aruande kohta, lk.10 jj.

53) Vt. Eesti NSV Statistikavalitsuse teadaanne Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise 1948.a. riikliku plaani täitmise tulemustest, Rahva Hääl, 26.jaanuar 1949.

liku Eesti konjuktuuri - kõrgemate aastate toodangu. 1948. aastaks olid täielikult võidetud taastamisperioodi raskused ehitusmaterjalide tööstuses, kus kolme aasta jooksul tõsteti brutotoodangut rohkem kui kahekordselt.

Rasketööstuse osas jäi suhteliselt maha turbatööstus. 1945. aastaga võrreldes suurenes turbatootmine ainult 1,8-kordselt, aga turbabriketi tootmine suurenes veelgi vähem - 1,3-kordselt. Ka elektrienergia toodang jäi suhteliselt maha tööstuse tõusust tervikuna, kuigi oli toimunud kahekordne tõus.

Tarbimisvahendite tootmise osas saavutas suuremat tõusu tekstiiltööstus. Puuvillriide toodang suurenes 1945.aastaga võrreldes 14-kordselt, siidriide toodang - 2,6-kordselt ja villase riide toodang - 2,2-kordselt. Kuid vaatamata sellele, et riidetoodang kasvas kiiresti, ei suudetud veel kindlustada plaanis ettenähtud taset. 1948. aastal toodeti kõigest 11 protsenti 1950. aastaks ettenähtud kogusest. Seda põhjustas Kreenholmi ja Balti Manufaktuuri taastamistööde mahajäämine plaanilistest ülesannetest. Töötajate arv vabariigi tööstuses ja ehituses suurenes 1948. aastaks 1,7 korda, ületades töötajate arvu kodanliku Eesti tööstuses ja ehituses 4,3-kordselt. [54]

Töötajate poolt esitati 1948. aasta kestel 3.879 ratsionaliseerimisettepanekut. Nende rakendamine tootmisse andis riigile säästu 35,7 miljoni rubla ulatuses. [55] Stahhaanovliku liikumise leviku ulatusest räägib stahhaanovlaste ridade kasv. Kui vabariigi tööstuses 1945. aasta 1.jaanuariks oli 1.179 stahhaanovlast, siis 1949. aasta 1.jaanuariks olid nende

---

54) Vt. R.Stokberg, Nõukogude Eesti tööstuse saavutusi ja arenguperspektiive, Eesti Bolševik, 1949, nr.8, lk.15 jj.

55) Vt. Ü.Jeret, Eesti NSV tööstuse areng, Rahva Hääl, 12.detsember 1950.

read kasvanud 16.014 inimeseni, see tähendab 15 kordset suurenemist. 56)

Viisaastaku kolme esimese aasta kestel saavutatud edu võimaldas uute, veel keerukamate ja vastutusrikkamate ülesannete püstitamist. Rahuldumata toodangu omahinna alandamises ja üleplaanilises akumulatsioonis saavutatud eduga, esinesid Moskva tööstuse töötajad uue väärtusliku algatusega, mille eesmärgiks oli vahendite edasine mobiliseerimine viisaastaku plaani ennetähtaegseks täitmiseks.

1949. aasta algul kohustusid 103 Moskva eesrindliku ettevõtte juhid kiirendama ettevõtete käibevahendite ringlust ja vabastama aasta kestel selle arvel majanduse vajadusteks 400 miljonit rubla. 57) Sellel algatusel oli suur riiklik tähtsus, sest ta oli võimsaks vahendiks tootmise tempo edasise tõstmise, töö kvaliteedi parandamise, omahinna alandamise ja isegi kogu rahvamajanduse edasise arendamise ülesande lahendamisel.

Nii nagu eelmisedki patriootlikud algatused leidis ka see algatus vastukaja kõigis majandusharudes kogu maal. Elavalt toetasid seda meie vabariigi ettevõtete töötajad. Tallinna linna tööstusettevõtete: tehase "Volta", Meretehase, NSV Liidu naftatööstusministeeriumi Tehase nr.9, masinaehitustehase "Ilmarise", ETKVL-i, Masinaehitustehase, Vineeri- ja Mööblivabriku, Kunstsarvetehase, vabrikute "Marat", "Punane Koit" ja Keila, tubakavabriku "Ahto", Piimakombinaadi ja Šokolaadivabriku "Kalev" tööliste, insener-tehniliste töötajate ja teenistujate kollektiivid, ühinedes Moskva, Kolomna ja Sormovo eesrindlike ette-

---

56) Vt. E.Aasmaa, Stahhaanovliku liikumise olukord Nõukogude Eesti tööstuses ja ta edasised ülesanded, Eesti Bolševik, 1949, nr.14, lk.18.

57) Vt. Käibevahendite ringe kiiremaks, Rahva Hääl, 13.veebruar 1949.

võtete algatusega võtsid endale 1949. aasta sotsialistlikes kohustustes ülesandeks viia lõpule viie aasta plaani täitmine tööstustoodangu mahu osas 1950. aasta esimeses kvartalis käibevahendite ringe kiirendamise, materjalide kokkuhoiu teel jms.[58]

Ehitus- ja Ehitusmaterjalidetööstuse Ministeeriumid otsustasid käibevahendite parema kasutamise arvel vabastada 2.550.000 rubla. Tekstiiltööstuse Peavalitsuse ettevõtete kollektiivid kohustusid vabastama 4.500.000 rubla. Tallinna Vineeri- ja Mööblivabriku kollektiiv kohustus andma riigile vabaks 1.700.000 rubla.[59] Nende loetletud tehastega muidugi ei piirdunud käibevahendite ringluse kiirendamiseks kohustusi võtnud tööstusettevõtete arv. Tööstuse, transpordi ja ehitusettevõtete köikides kollektiivides uuriti uusi võimalusi ja selgitati teid käibevahendite ringluse kiirendamiseks ning koostati ülesande lahendamiseks organisatsioonilis-tehniliste abinõude plaane.

Nõukogude Liidu rahvamajanduse tõus oli aluseks elanikkonna heaolu tõusule. Nõukogude inimesed hakkasid nõudma üha rohkem kõrgekvaliteedilist kaupa. See nõukogude rahva nõudmine seadis töötajate ette ülesande tõsta toodangu kvaliteeti. Sellepärast levis köikjal võistlus toodangu kvaliteedi parandamise eest Aleksander Tsutkihhi eeskujul.

15.veebruaril 1949.aastal toimus Eesti NSV tööstuse, transpordi ja ehitusala stahhaanovlaste ja insener-tehniliste töötajate vabariiklik nõupidamine. Nõupidamisel esinesid sõnavõttudega mitmesuguste tööstusharude ja paljude kohtade ees-

---

58) Vt. Tallinna linna tööstusettevõtete 1949. aasta sotsialistlikud kohustused, Rahva Hääl, 13.veebruar 1949.

59) Vt. E.Teder, Käibevahendite ringluse kiirendamine on tähtsaim rahvamajanduslik ülesanne, Eesti Bolševik, 1949, nr.5, lk.23.

rindlased, kes jutustasid oma kogemustest ja kritiseerisid puudusi. Eriti teravalt tõsteti üles küsimus toodangu kvaliteedist. Mitmed sõnavõtjad demonstreerisid nõupidamisest osavõtjatele töökohalt kaasatoodud toote-näidiseid, millede kvaliteet ei vastanud nõuetele. Nii näiteks tekstiiltööstuse "Marat" brigadir-stahhaanovlane seltsimees Klement näitas Kreenholmi Manufaktuuri poolt väljalastud praaklõnga, millest ei saanud valmistada nõutava kvaliteediga toodangut. Kreenholmi Manufaktuuri meistriabi seltsimees Kujavski omalt poolt jutustada sellest, et ettevõtetes oli juba alanud võitlus kõrge kvaliteedi eest Krasnoholmski kammvillakombinaadi meistriabi Aleksander Tšutkih'i eeskujul ja et selle liikumisega oli liitunud nõupidamise ajaks juba 53 brigaadi ja 2 tsehhi. Eeskujuliku kvaliteedi brigaade oli moodustatud ka paljudes teistes käitistes. Stahhaanovlaste ja insener-tehniliste töötajate nõupidamine aitas palju kaasa sotsialistliku võistluse hoogustamisele toodangu kvaliteedi tõstmise, tootmistempo suurendamise ja teiste tööstuse edasiarendamise abinõude edukama rakendamise eest. Nõupidamisest osavõtjad pöördusid üleskutsega kõigi vabariigi töötajate poole. Kutsuti üles võitlema selle eest, et Eesti NSV 9.aastapäevaks saavutada selline tööstustoodangu tase, mis oli ette nähtud vabariigi jaoks 1950. aastal. Ühtlasi kutsuti üles 1949. aasta riikliku plaani täitma ja ületama ka nomenklatuurselt, tagades seejuures kõrge kvaliteedi. [60] Vastavalt EKP V kongressi poolt püstitatud ülesannetele asusid käitiste parteiorganisatsioonid, olles töötajate innustajaks ja organisaatoreiks, kogu otsustavusega võitlema toodangu kvaliteedi tõstmise eest. Selle

---

60) Vt. Sõna on stahhaanovlastel, Rahva Hääl, 17.veebruar 1949.

tulemusena hakkas kiiresti kasvama eeskujuliku kvaliteedi brigaadide arv. Kohaliku Tööstuse Ministeeriumi ettevõtetes tõusis nende arv 1949.aasta aprillikuul 350-ni ja Eesti raudteel rohkem kui 250-ni.

Võitlus eeskujuliku kvaliteedi eest kandis head vilja. "Põhjala" kummitööstuses võistles eeskujuliku kvaliteedi brigaadi austava nimetuse eest 19 brigaadi, mille tulemusel aprillikuuks tõusis esimese sordi toodang 80 - 82-protsendini, kuna varem see ei ületanud 68 protsenti. [61] Tekstiilkäitises "Marat" hõlmas 21 eeskujuliku kvaliteedi brigaadi kõigis tööfaasides rohkem kui 300 inimest. Kui 1948. aastal käitis suutis anda esimese sordi toodangut ainult 50 protsendi piires, siis pärast eeskujuliku kvaliteedi brigaadide loomist jõuti 80 protsendini ja paljudes brigaadides anti esimese sordi toodangut rohkem kui 90 protsenti. Selliseid näitajaid saavutati tänu töö õigele organiseerimisele, rangele kvaliteedi kontrollile ja isikliku vastutuse suurendamisele. Seejuures anti esimese kvartali kestel säästetud 850 kg lõngast 3.000 trikooeset. [62]

Eeskujuliku kvaliteedi tehase nimetuse sai vabariigis esimesena tsementitehas "Punane Kunda". Aprillis andis "Punane Kunda" meie ehitajaile ainult kõrgekvaliteedilist tsementi, saavutades seejuures viisaastaku lõpuks ettenähtud toodangu väljalaske taseme. Balti Manufaktuuri ketrajad ja kangrud hakkasid suurepärase operatiivsusega rakendama Kupavino tekstiiltööliste Maria Rožneva ja Lidia Kononenko kogemusi, alustades sotsialistlikku võistlust esimese sordi riide välja-

---

61) Vt. Tõutkihhi järglased vahetasid kogemusi, Rahva Hääl, 21.aprill 1949.

62) Vt. Tekstiiltöölised tõstavad toodangu kvaliteeti, Rahva Hääl, 30.aprill 1949.

laske suurendamise eest igast tooraine kilogrammist. "Me tahame töötada nii, et tootmisjäätmeid üldse ei oleks" - ütlesid nemad. 63)

Kuid tootmise reservide edukat ärakasutamist raskendas paljudes ettevõtetes madal tootmiskultuur. Seepärast leidis vabariigi ettevõtetes laia leviku Dzeržinski-nimelise kombinaadi "Trjohgornaja Manufaktuura" meistriabi seltsimees Vorošini algatus arendada sotsialistlikku võistlust kõrge tootmiskultuuri saavutamiseks. Eesti NSV-s olid teistele ettevõtetele puhtuse ja korra poolest eeskujuks Järvakandi-Tehased. Seal oli korra ja puhtuse hoidmine kollektiivile endastmõistetavaks muutunud. Puhtus valitses nii tehastes kui ka tehase territooriumil. See soodustas tehnika viljakamat kasutamist ja tehas andis toodangut tublisti üle plaani.

Tehas võitis oma õhukese fotoklaasi, silikaatklaasi ja muude kõrgekvaliteediliste toodetega üleliidulise tunnustuse.

1949. aastal võeti vabariigi ettevõtetes, ehitustel ja transpordil tarvitusele uusi täiuslikumat tüüpi masinaid ja seadmeid ning rakendati suuremat produktiivsust andvaid tootmisprotsesse. Ühtlasi jätkati mahukate ja raskete tööde mehhaniseerimist. Selle tagajärjel tõusis tööliste tööviljakus. Näitena võib tuua Tootsi Briketitehase. Tehas ei suutnud olemasoleva tehnikaga täita partei ja valitsuse poolt antavaid iga aastaga suurenevaid tootmisplaane, kuna see nõudis suurt tööjõu kulutamist. Tehase kollektiivil tuli minna mahhaniseerimise teed. 1949.aastal saavutati tehases kõigi turbabriketi tootmise protsesside täielik mehhaniseerimine, alates soo ettevalmistamisest ja lõpetades valmistoodangu äraveoga.

---

63)Vt. Sotsialistlikku võistlusse Eesti NSV 9.aastapäeva auks, Rahva Hääl, 20.mai 1949.

Tänu sellele kasvas tööviljakus tehases kahekordseks, võrreldes 1946.aastaga. Ainuüksi 1949. aastal alanes toodangu omahind 23 protsenti. Suurt jõukulu nõudvate tööde mehhaniseerimisega, tootmispindade parema ärakasutamisega ja uue tehnoloogia rakendamisega jõudsid paljud tehased mitte ainult projekteeritud võimsusteni, vaid igegi ületasid neid. Tsementitehas "Punane Kunda" andis 1949. aasta jooksul toodangut 21 protsendi võrra rohkem projekteeritud võimsusest, kusjuures tsemendi omahind alanes 16 protsendi võrra. Tallinna Masinaehitustehases võeti Moskva tehaste eeskujul kasutusele kiirfreesimismeetod, ja freesijate tööviljakus tõusis kolmekordseks. [64] Kohtla-Järve elamuehitamisel kiirvoolumeetodi ja tööde mehhaniseerimise rakendamise tulemusena tõusis ehitustrust nr.4 ehitusvalitsuses müürsepa tööviljakus keskmiselt 20 protsendi võrra, krohvija tööviljakus ligi 50 protsendi võrra, puusepa tööviljakus ligi 60 protsendi võrra. Põlevkivi kaevandamisel rakendati elektrienergiat nii valgusallikana maa all kui ka jõuallikana mahhanismide jaoks. Mehhaniseeritud etes erines tavaliselt normide ületamist suuremas ulatuses, kuigi siin oli töönorm umbes 40 protsendi võrra kõrgem kui mahhaniseerimata etes. [65]

Nõukogude Esti tööstuse, transpordi ja ehituse alal töötajad, tänu oma kangelaslikule tööle ja vennasrahvaste suurele abile, saavutasid juba 1949. aastal vabariigi jaoks viisaastaku lõpuks ettenähtud tööstustoodangu taseme. [66]

---

64) Vt. A.Müürisepp, Tähistame NSV Liidu Ülemnõukogu valimisi uute töövõitudega tööstuses, Eesti Bolševik, 1950,nr.4, lk.19 jj.

65) Vt. V.Sein, Stalinliku tehnika ajastu, Rahva Hääl, 22.detsember 1949.

66) Vt. A.Müürisepp, Tähistame NSV Liidu Ülemnõukogu valimisi uute töövõitudega tööstuses, Eesti Bolševik, 1950, lk.19.

Paljud käitised isegi olid täitnud viie aasta plaani. Tallinna linna Kesk- ja Nõmme rajoon raporteerisid juba 20. juulil viie aasta plaani täitmisest kogutoodangu väljalaske alal. Kogu vabariigis arenes edukalt 1949. aasta riikliku plaani täitmine. Tehastes tehti kõik selleks, et seni veel kasutamata reservide rakendamisega toodangut tõsta. "Volta" tehase töötajad saavutasid seda, et 7 kuu jooksul vähenes praagi tootmine 7,4 protsendilt 2,5 protsendini ja hoiti kokku kolme kuu kestel 5,3 tonni mähistraati, 1 tonn alumiiniumi ja rida teisi materjale.

Uus, kommunistlik suhtumine töösse sünnitas üha uusi stahhaanovlasi. Juba ulatus nende tööliste arv, kes olid täitnud viie aasta töönormi tuhandetesse. Ainuüks Tallinna linna Kalinini rajoonis oli neid ligi 1.300 inimest. Stahhaanovlased ja lööktöölised moodustasid tööstusettevõtete töötajate üldarvust Kalinini rajoonis 42, Keskrajoonis 49 ja Mererajoonis 37 protsenti. [67] Kogu vabariigi ulatuses võttis sotsialistlikust võistlusest osa 99,2 protsenti töötajaist ja stahhaanovlaste ning lööktööliste arv oli tõusnud 12.000 inimeselt 1946. aastal 40.000-ni 1949. aastal. Kiiresti kasvas 1949. aastal eeskujuliku kvaliteedi brigaadide arv. Kui maikuul oli neid veel 654, siis kolmanda kvartali lõpuks tõusis see arv 3.300-ni. Ainuüksi 1949. aasta esimesel poolel esitati töötajate poolt 7.395 ratsionaliseerimisettepanekut, mis ületas rohkem kui 1.100 ettepaneku võrra 1947. aasta jooksul esitatud ettepanekute arvu. [68] Suurepäraseid

---

67) Vt. K.Teleman, Tallinna tööstusettevõtted teel viie aasta plaani täitmisele nelja aastaga, Rahva Hääl, 10.september 1949.

68) Vt. Arve ja fakte, Rahva Hääl, 6.november 1949.

tööentusiaste oli ka raudteetranspordi alal. Detsembrikuu kokkuvõtete kohaselt tulid üleliiduliste vedurijuhtide-vahelise sotsialistliku võistluse võitjaiks Tallinna depoo reisiveduri-juht seltsimees Aleksander Parik ja Tapa depoo kaubaveduri juht seltsimees Vassili Leonhard. Nende veduritele anti "NSV Liidu raudteevõrgu parima veduri" aunimetus. Seltsimees Parika brigaad säästis 8.500 kg kütust ning 2.500 rubla raha isemajandamise rakendamise teel. Seltsimees Leonhardi brigaad s suurendas oma veduri ööpäevast läbijooksu normiga võrreldes 89 km võrra, kiirendas veduriringet 6,7 tunni võrra ning nende küttesääst moodustas rohkem kui 11.800 kg. [69]

Vabariigi tööstuse ja transpordi alal töötajate patriootlik töö 1949. aastal kindlustas riikliku aasta tootmisplaani eduka täitmise. 1949.aasta plaan tööstusliku tootmise alal kogu vabariigi tööstuse täideti 107-protsendiliselt. 1949. aastal lasti tööstustoodangut 1948. aastaga võrreldes 23 protsendi võrra rohkem välja. Uue tehnika juurutamise ja tööliste kvalifikatsiooni tõstmise tagajärjel tõusis tööliste tööviljakus 11 protsendi võrra, võrreldes eelmise aastaga. Tööstustoodangu omahind alanes keskmiselt 5,2 protsendi võrra.[70] Võrreldes 1945. aastaga andis vabariigi tööstus 1949. aastal 3,6 korda rohkem toodangut. Põlevkivitoodang kasvas samal ajavahemikul 4-kordseks, elektrienergia toodang kahekordseks. Kiiresti kasvas ka laiatarbekaupade toodang. Selliste toodete osas nagu klaas, koorevõi, kala jt. ületati viisaastaku lõpuks

---

69) Vt. J.Vets, Vedurijuhid Parika ja Leonhard NSV Liidu parimad, Rahva Hääl, 4.veebruar 1950.

70) Vt. Eesti NSV Statistikavalitsuse teadaanne Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise riikliku plaani täitmise tulemustest 1949. aastal, Rahva Hääl, 15.jaanuar 1950.

ettenähtud toodangumaht. [71] 1949. aastaks olid loodud kõik tingimused viie aasta plaani edukaks täitmiseks 1950.aastal.

Viisaastaku viimase aasta riikliku plaani täitmise ja ületamise eest sotsialistliku võistluse algatajaiks olid Tallinna 38 ettevõtte kollektiivid, kes olid juba ennetähteegselt täitnud viie aasta plaani. 30.detsembril 1949.aastal pöördusid nende 38 ettevõtte kollektiivid läkitusega kõigi Eesti NSV tööstuse, transpordi ja ehitusala tööliste, insener-tehniliste töötajate ja teenistujate poole. Läkituses kirjutati: "Uurides põhjalikult meie maa eesrindlike ettevõtete kogemusi ning teostades laialdaselt moskvalaste Aleksander Tšutkihi, Maria Rožneva, Lidia Kononenko, Vladimir Vorošini ning 88 Moskva ettevõtte patriootlikku algatust, saavutasid Tallinna töötajad suurt edu. Meie vabariigi pealinna tööstus täitis sõjajärgse stalinliku viisaastaku plaani brutotoodangu väljalaske alal ennetähtaegselt 3.detsembriks 1949." [72] Läkituses märgiti, et olles uurinud oma tootmisvõimalusi, nad leidsid, et on veel olemas suuri reserve toodangu väljalaske edasiseks suurendamiseks. Tallinna 38 ettevõtte kollektiivid kohustusid täitma 1950. aasta kaheksa kuu plaani 21.juuliks, Nõukogude Eesti 10. aastapäevaks, tõstma tööviljakust vähemalt 12 protsendi võrra, alandama toodangu omahinda, teostama kokkuhoidu, andma riigile üleplaanilist kasumit 5 miljonit rubla jne. Läkituses kutsuti kõiki Eesti NSV tööstusettevõtete kollektiive järgima nende eeskuju ja tähistama Eesti NSV 10. aastapäeva uute tootmisvõitudega.

---

71) Vt. I.Käbin, 10 aastat Nõukogude Eestit, Eesti Bolševik, 1950, nr.13, lk.14 jj.

72) Viie aasta plaani ennetähtaegselt täitnud 38 Tallinna ettevõtte kollektiivi läkitus kõigile Eesti NSV tööstuse, transpordi ja ehitusala töölistele, insener-tehnilistele töötajatele ja teenistujatele; Rahva Hääl, 30.detsember 1949.

Pealinna eesrindlike ettevõtete kollektiivide läkitus leidis heakskiitu kõigis vabariigi käitistes. Suurem osa vabariigi tööstusettevõtete kollektiive kohustusid täitma oma 8 kuu tootmisplaani Eesti NSV 10. aastapäevaks. 1950. aasta, sõjajärgse viisaastaku viimane aasta, algas üldrahvaliku sotsialistliku võistluse uue jõulise arenemisega. Juba aasta algul levis sotsialistlik võistlus 12.märtsil toimunud NSV Liidu Ülemnõukogu valimiste väärika tähistamise eest. Valimiste auks võeti töötajate poolt endale täiendavaid kohustusi. "Volta" vanad kaadritöölised, nagu näiteks seltsimehed Juhan Valmet, August Kuusk jt. täitsid päevaülesanded 330 - 480 protsendiliselt. Tallinna Masinaehitustehase kollektiiv kohustus valimiste päevaks andma üle plaani auruturbiine ja teisi väga vajalikke seadeldisi. Balti Manufaktuuri, "Marati" ja teiste tekstiilkäitiste töölised kohustusid välja laskma üle plaani kangaid tooraine kokkuhoiu arvel; kuue, üheksa ja kaheteistkümne kangastelje teenendamisele kangrute massilise ülemineku arvel; esimese sordi toodangu suurendamise arvel. [73] Võistlus arenes suure hooga kõigis linnades ja kõigis tööstusharudes. Võistlushoogu tugevdas veelgi rohkem Kommunistliku Partei Keskkomitee läkitus kõigile töötajatele. Läkituses kirjutati: "Meie ettevõtetes juurutatakse uut eesrindlikku tehnikat, laias ulatuses teostatakse palju jõukulu nõudvate ja raskete tööde mehhaniseerimist, tootmisprotsesside automatiseerimist. Kõik see kergendab tunduvalt nõukogude inimese tööd, tõstab tema tööviljakust, kindlustab toodangu väljalaske suurendamist, selle kvaliteedi parandamist ja omahinna alandamist.

---

73) Vt. A.Müürisepp, Tähistame NSV Liidu Ülemnõukogu valimisi uute töövõitudega tööstuses, Eesti Bolševik, 1950, nr.4, lk.20 jj.

Selle väljapaistva edu võitluses sotsialistliku tööstuse taastamise ja edasiarendamise eest on nõukogude rahvas saavutanud kommunistliku partei targal juhtimisel ..." [74]

Kommunistlik partei on alati toetanud igat uut algatust, mis tekib töötajate hulkades ja mis aitab kaasa tööstuse edasisele tõusule. Sõjajärgne viisaastak oli rikas novaatorlike algatuste ja sotsialistliku võistluse uute vormide poolest. Kui Moskva "Parižskaja Kommuuna" jalatsivabriku stahhaanovlane Lidia Korabelnikova ja Moskva nahatoodete vabriku vanem-meister Fjodor Kuznetsov algatasid võistlust tooraine ja materjalide kokkuhoidliku kulutamise eest, nii et üks päev kuus töötada kokkuhoitud materjali arvel, millest võtsid osa paljud vabriku töötajad, siis tegid parteiorganisatsioonid suurt selgitus- ja organisatsioonilist tööd selle võistlusvormi levitamiseks ja juurutamiseks meie maa käitistes.

Eesti NSV-s järgnes esimesena moskvalaste eeskujule "Unioni" kollektiiv. "Unioni" töötajad andsid lubaduse kuu kestel kokku hoitud materjali arvel toota täiendavalt 1.600 paari jalatseid. Neile järgnesid Kreenholmi tekstiiltöölised, V.Klementi nimelise õmblusvabriku, Pärnu "Kroomi" töötajad jt. [75] Tartu Nahakombinaadi saapavabriku töötajad valmistasid juulikuu kestel komplekselt kokku hoitud materjalidest 1.200 paari eeskujuliku kvaliteediga jalatseid. [76] Nahakombinaadi "Kommu-

---

74) Üleliidulise Kommunistliku (Bolševike) Partei Keskkomitee Läkitus kõigile valijaile, töölistele ja talupoegadele, Nõukogude Armee ja Sõjalaevastiku sõjameestele, nõukogude intelligentsile, Eesti Bolševik, 1950, nr.4, lk.3.

75) Vt. Tugevdame kokkuhoiurežiimi, Rahva Hääl, 6.aprill 1950.

76) Vt. Ulatuslikumaks võitlus komplekse kokkuhoiu eest, Rahva Hääl, 7.september 1950.

naari" kollektiiv andis 1950. aasta kümne kuu kestel materjalide kokkuhoiu arvel täiendavalt 14.300 paari jalatseid.[77] "Marati" trikootööstuses rakendati edukalt insener Kovaljovi meetodit, mille tagajärjel näiteks õmblusosakonnas tõusis tööviljakus juuli- ja augustikuu kestel 1950. aastal võrreldes esimese ja teise kvartaliga 15 protsenti. Töötajate loov mõte otsis ikka uusi ja uusi võimalusi toodangu tõstmiseks. Loov suhtumine oma töösse võimaldas ETKVL-i Masinaehitustehase kärnitegijal Kati Proosil täita rohkem kui kolme viisaastaku normi juba 1950.aastal. Sama tehase sepp Jaan Vaarak täitis 12.märtsiks 14 aasta töönormi [78] ja Tallinna Masinaehitustehase freesija Robert Piilberg - nelja viisaastaku normi.[79] Need on vaid üksikud näited nõukogude töötajate suhtumisest töösse kui au ja kuulsuse asjasse. Üksikud eesrindlased aga ei saanud otsustada kogu käitise edu. Sotsialistliku võistluse ja stahhaanovliku liikumise jõud seisab laiade töötajate hulkade aktiivses osavõtus sellest liikumisest. Just selliseks oli kujunenudki sotsialistliku võistluse liikumine Eesti NSV-s. Näiteks raadiotehases "Punane Ret" ületati 1950.aastal raadioaparaatide 1946.aasta väljalaske maht mitukümmend korda, kuigi tööliste arv suurenes sama aja jooksul ainult kahekordselt. Selline toodangu kiire kasv toimus peamiselt tööviljakuse tõusu arvel. Tööviljakust tõstis aga kogu tehase kollektiiv, mitte ainult üksikud eesrindlikumad töölised. 1950.aastal

---

77) Vt. A.Müürisepp, Nõukogude Eesti tööstuse uue tõusu eest, Eesti Bolševik, 1950, nr.24, lk.29.

78) Vt. Eesti rahvas võitluses stalinlike plaanide elluviimise eest, Rahva Hääl, 7.november 1950.

79) Vt. Sepp Jaan Vaaraku kiri kõigile seppadele, Rahva Hääl, 19.märts 1950.

tõusis tööviljakus tehases võrreldes 1949.aastaga 14,2 protsendi võrra.[80] Selliseid näiteid võis leida kõigist vabariigi tööstusharudest. "Kohtla" kombinaadis, kus töö jäi veel põhimiselt vanade sisseseadete alusele, tõusis tänu töötajate laiade hulkade loomingulisele algatusele, sisemiste reservide ära kasutamisele ja töökultuuri tõstmisele tööviljakus pidevalt. Kui 1947.aasta taset märkida arvuga 100, siis 1948.aastal oli see arv 131,8 , 1949.aastal - 170 ja 1950.aastal - 184,3.[81] Selline tööviljakuse tõus ei tulnud isevoolu korras, vaid ta oli parteiorganisatsiooni kestva poliitkasvatusliku ja organisatsioonilise töö tulemus. Kombinaadi parteiorganisatsioon pööras tõsist tähelepanu töötajate töödistsipliini ja nende teadlikkuse tõstmisele. Kui 1948.aastal "Kohtla" kombinaadis oli põhjuseta töölt puudumisi 3.968 päeva, siis 1950.aastal see arv vähenes 867 päevani.[82] Ka ratsionaliseerimisettepanekute arvu suurenemine tunnistab töötajate teadlikkuse kasvu. 1946. ja 1947.aastal esitati ainult 4 - 5 ratsionaliseerimisettepanekut. Kombinaadi töötajad ei suhtunud siis veel küllalt aktiivselt ja peremehelikult toodangu tõstmise küsimustesse. Kuid teatud murrang selles suhtes toimus 1948.aastal. Alates sellest ajast esitatakse juba hulgaliselt ratsionaliseerimisettepanekuid. Töötajate hulgad tundsid muret selle üle, et leida sisemisi reserve ja neid ära kasutada. 1948.aastal esitati 79 ratsionaliseerimisettepanekut, 1949.aastal - 110 ja 1950.aastal 119 ettepanekut. Nende kolme aasta kestel saavutati ratsionaliseerimise tootmisse rakendamisest rohkem kui 1 miljon rubla kokkuhoidu aastas.

---

80) Vt. A.Vodenikov, Töötootlikkuse tõstmise kogemusi vabariigi tööstusettevõtetes, Eesti Bolševik, 1951, nr.10,lk.28.

81) Vt. sealsamas, lk.29.

82) Vt. sealsamas, lk.33.

Vabariigi tööstuses laienes iga päevaga võitlus stahhaanovlike jaoskondade ja ettevõtete nimetuse kättevõitmise eest. Selline võitlus oli töötajate hulkades stahhaanovliku liikumisse lülitumise tulemuseks. 1950.aastal oli vabariigis stahhaanovlaste ja lööktööliste ridades 45.000 töölist. Kergetööstuse Ministeeriumi käitistes olid 33 protsenti kõigist töölistest stahhaanovlased.[83]

Vabariigi töölisklass täitis auga oma kohustuse kodumaa ees. Eesti NSV-s tööstusala töötajate patriootlik töö kindlustas 1950.aasta riikliku plaani täitmise tööstustoodangu mahu osas 104-protsendiliselt. Võrreldes eelmise aastaga suurenes tööstustoodang 24 protsendi võrra. Samuti nagu viisaastaku eelmistel aastatelgi suurenes ka 1950.aastal rasketööstuse toodangu väljalase, samuti suurenes rahvatarbekaupade toodang. Sõjajärgne viie aasta plaan täideti.

Juba Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 33. aastapäeva puhul peetud kõnes ütles N.A.Bulganin: "Viie aasta plaani põhiülesanded säisid selles, et taastada meie maa kannatada saanud rajoonid, taastada tööstuse ja põllumajanduse sõjaeelne tase ning seejärel ületada see tase tunduvas ulatuses. Uhkustundega oma suure Kodumaa üle me võime nüüd öelda, et need viisaastaku ülesanded on edukalt täidetud." [84]

NSV Liidu tööstuse osas täideti viie aasta plaan enne tähtaega - 4 aasta ja 3 kuuga. NSV Liidu tööstuse poolt viisaastaku kestel saavutatud edusammud võeti nõukogude rahva poolt vastu suure rahuldustundega. Viie aasta plaaniga oli püstitatud ülesanne ületada 1950.aastaks sõjaeelne 1940.aasta tööstustoodangu maht 48 protsendi võrra, kuid tegelikult üle-

---

83) Vt.A.Müürisepp, Nõukogude Eesti uue tööstuse eest, Eesti Bolševik, 1950, nr.24, lk.28.

84) N.A.Bulganin, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 33.aastapäev, Rahva Hääl, 7.november 1950.

tati see 73 protsendi võrra.[85]

Koos teiste NSV Liidu vennasrahvastega oli töötanud ka eesti töötav rahvas ennastsalgavalt viie aasta plaani täitmise ja ületamise eest. Kommunistliku partei juhtimisel ületas ta kõik raskused - kapitalistlike elementide, kulakute ja kodanlike natsionalistide vastupanu. Eesti NSV töölisklass, arendades laialdaselt sotsialistlikku võistlust ja rakendades vene töölisklassi eeskujul novaatorlust, kindlustas aastast aastasse tööstustoodangu riikliku plaani täitmist üldtoodangu alal. Võrreldes eelmise aastaga tõusis tööstustoodang 1946.aastal 61,5 protsendi võrra, 1947.aastal - 42 protsendi-, 1948.aastal - 35 protsendi-, 1949.aastal - 23 protsendi- ja 1950.aastal - 24 protsendi võrra.[86] Eesti NSV Tööstustoodangu maht kasvas viisaastaku kestel 4,6-kordseks. Kõigest viis aastat kulus selleks, et tõsta vabariigi tööstustoodangu tase sõjaeelse tasemega võrreldes rohkem kui 3-kordseks. Sealjuures ei alustatud edasiminekut mitte sõjaeelselt tasemelt, vaid fašistlike okupantide poolt purustatud tööstusest. Siinjuures on tarvis märkida, et vabariigi tööstuse edasiarendamisel edusammud oleksid võinud olla palju suuremad, kui meie plaani-organid ei oleks - neis organeis töötanud kodanlike natsionalistide mõjul - tööstuse arenemise võimaluste hindamisel lähtunud iganenud, kodanlikest kontseptsioonidest. Rahvamajanduse arendamise aasta- ning kvartali plaanid koostati alla tegelikke võimalusi, ei arvestatud nõukogude majandussüsteemi määratu suuri eeliseid. Tööstustoodangu väljalaske

---

85) Vt.NSV Liidu neljanda (esimese sõjajärgse) viie aasta plaani täitmise tulemustest 1946-1950, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1951, lk.7.

86) Vt. Uute edusammudega Eesti NSV Ülemnõukogu valimistele, Rahva Hääl, 29.märts 1950.

suurenemine viisaastaku kestel ei toimunud töötajate arvulise kasvu tõttu,mitte niiöelda musklite jõuga, vaid toimus ühiskondliku tööviljakuse tõusu arvel, kuna samal ajal kui tööstustoodang kasvas 4,6 kordselt tõusis tööstustööliste arv vaid 85 protsendi võrra. Ehitati uusi tööstusettevõtteid, vanad taastati ja rekonstrueeriti, võeti kasutusele uued sisseseaded, masinad ja tööpingid. Eesti NSV rahvamajanduse sotsialistliku sektori põhivaradest uuendati viie aasta kestel 75 - 80 protsenti. Järelikult neli viiendikku tootmisriistadest ja -vahenditest viisaastaku lõpuks moodustasid esmaklassilised nõukogude tööstuse sõjajärgsed tooted.[87] See kõik sai võimalikuks tänu vennasvabariikide ja eelkõige Vene FNSV suurele abile.

Meie tööstusele saabus pidevalt kõige moodsamaid tööpinke ja toormaterjali tootmiseks. Vennasrahvaste kõrge kvalifikatsiooniga spetsialistid aitasid Eesti NSV tööstust üles ehitada. Vene FNSV tööstuskeskused saatsid Eestisse vedureid, autosid, traktoreid, kombaine, lokomobiile, elektrivedureid, musti ja värvilisi metalle, kautšukit, elektrisisseseadeid jms. Nõukogude Ukraina varustas meie vabariiki mustade metallidega, koksiga, kaustilise soodaga ja suhkruga. Nõukogude Valgevene saatis põllutöömasinaid. Tadžiki- ja Usbeki NSV-st saabus Eestisse puuvilla, Kasahstanist värvilisi metalle, Aserbaidžanist - naftasaadusi, Gruusiast - puuvilja jne. Vaevalt leidus Nõukogude Liidus sellist suurt tööstuskeskust, mis ei oleks võtnud osa Eesti töötajate üldrahvalikust abistamisest. Vennasvabariikide suurt abi võttis meie vabariik vastu kui võrdõiguslik liige nõukogude rahvaste peres, ks ka omalt poolt abistas teisi

---

87) Vt. Tootmise sisemiste reservide maksimaalne rakendamise eest, Eesti Bolševik, 1951, nr.11, lk.2.

liiduvabariike ja oblasteid oma rahvamajanduse toodetega. Sissevedu ja ka väljavedu toimus ühtse rahvamajanduse plaani alusel ja oli allutatud põhimõttele - tugevdada Nõukogude Liitu tervikuna ja igat tema üksikut liiget eraldi.

Kogu NSV Liidu tööstuse, eelkõige rasketööstuse võimas kasv, mis tagas tehnilise progressi tööstuses, oli aluseks Eesti NSV kõigi tööstusharude kiirele tõusule. Eriti väljapaistvad olid edusammud rasketööstuses ja eelkõige põlevkivitööstuses. Põlevkivitööstus taastati täielikult ja ühtlasi ehitati veel rida uusi võimsaid kaevandusi. 1950.aastal toodeti põlevkivi 78 protsendi võrra rohkem kui enne sõda. Taastati põlevkivi utmise tehased. Sõjajärgsel viisaastakul loodi põlevkivigaasitööstus. Ehitati Kohtla-Järve-Leningradi gaasijuhe ja Eesti NSV põlevkivibasseini tööstus hakkas varustama Lenini linna tööstusettevõtteid ja leningradlaste kortereid odava gaasiga. [88] Tunduvaid edusamme tegi metallitööstus. Tehastes hakati laialdasemalt rakendama metallide kiirtöötlemist, elektrikeevitust ja uusi meetodeid valutöödel. Metallitööstuse kogutoodang 1950.aastal ületas 1945.aasta taseme viiekordselt. Ka ehitusmaterjalide tööstuse toodangu tase ületas sõjaeelse: 1950.aastal toodeti tsementi 1,3 korda rohkem kui 1940.aastal, telliseid ja lupja - 2 korda rohkem jne. [89] Suuri edusamme tegi turbatööstus. Viie aasta plaan turba tootmise alal ületati 51 protsendi võrra. Võrreldes sõjaeelsega tõusis turbatootmine tunduvalt. Tähelepanuväärseid tulemusi saavutati Tootsi turbatööstuses. Seal viidi läbi tootmise

---

88) Vt. Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riikliku Plaanikomisjoni arhiivmaterjalid.

89) Vt. sealsamas.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

kompleksne mehhaniseerimine. Kui vabariigi teistes turbatööstusettevõtetes mehhaniseeriti tootmine 60 protsendi ulatuses, siis Tootsis viidi läbi täielik mehhaniseerimine. Viisaastaku viimase nelja aasta kestel turbatootmine Tootsis kahekordistus ja selle omahind langes peaaegu poole võrra. Tootsi turbatööstus andis kõige odavamat turvast NSV Liidus. Kui viisaastaku algul Tootsi briketitööstuses tuli ühe töötaja kohta toodangut 5.400 rubla eest, siis viisaastaku lõpul tuli ühe töötaja kohta toodangut keskmiselt 11.121. rubla eest. Kui varem hooaja jooksul üks inimene tootis freesturvast keskmiselt 347 tonni, siis viisaastaku lõpul suurenes see toodang 2,7 korda. Viie aasta plaani ülesanne ületati ka elektrienergia toodangu alal, aga sõjaeelse tasemega võrreldes suurenes elektrienergia toodang 2,2 korda. Taastati sõja ajal purustatud elektrijaamad põlevkivibasseinis, Tallinnas, Narvas ja teistes vabariigi linnades. 90)

1946 - 1950. aastate kestel edukalt taastati ja arendati edukalt edasi kergetööstuse ettevõtteid. 1950.aastal suurenes kergetööstuse põhimiste toodanguliikide väljalase 1940. aastaga võrreldes järgmiselt: puuvillriide osas 17 protsendi võrra, villase riide osas - 30 protsendi võrra, lianase riide osas - kahekordselt jne. Tunduvalt kasvas ka toidukinete tööstuse toodang. 1950.aastal toodeti 1940. aastaga võrreldes 3 korda rohkem võid, 1,4 korda rohkem liha, 3,9 korda rohkem vorsti, üle 4 korra rohkem kondiitrisaadusi, 5,5 korda rohkem seepi. 91)

---

90) Vt. Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riikliku Plaanikomisjoni arhiivmaterjalid.

91) Vt. sealsamas.

Tööstustöölistest ei jäänud oma tööga maha transporttöölised. Viisaastaku kestel kasvas raudteel kaupade vedu 2,2 kordselt. Suures ulatuses taastati raudteeliine ja raudteesildu. Samuti suurenes kaupade vedu jõe- ja autotranspordi osas. 92)

Niisiis Nõukogude Eesti töötajad saavutasid sõjajärgse viisaastaku kestel kommunistliku partei juhtimisel ja vennasrahvaste abiga suurepäraseid tulemusi. Tööstuslikult mahajäänud Nõukogude Eestist sai eesrindlik nõukogude industriaalvabariik. Kodanliku Eesti aastail pisiettevõteteks tööstused muutusid jälle elujõulisteks suurettevõteteks. Fašistide poolt purustatud tehastes hakkas kiires nõukogulikus rütmis tuksuma elu. Palju jõukulu nõudvaid tööd mehhaniseeriti meie põlevkivibasseinis, ehitustel ja mujal. Tööliste tööviljakus suurenes, töö muutus kergemaks ja huvitavamaks.

NSV Liidu tööstuse ja sealhulgas ka Eesti NSV tööstuse edusammud kindlustasid põllumajanduse kiire edasiarengu ja olid aluseks rahva ainelise ja kultuurilise elutaseme järjekindlale tõusule. Sõjajärgne viisaastak löi vajalikud eeltingimused uutele edusammudele rahvamajanduse arengus viiendal viisaastakul.

---

92) Vt. Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riikliku Plaanikomisjoni arhiivmaterjalid.

## Eesti töötav talurahvas võitluses põllumajanduse edasiarendamise eest. Põllumajanduse kollektiviseerimine Eesti NSV-s.

Sõjajärne viie aasta plaan püstitas Eesti NSV põllumajandusele suured ülesanded:"Saavutada põllumajanduse tõus ja areng, taastades ja ületades lähemail aastail loomapidamise, külvipindade ja maaviljakuse sõjaeelne tase..." 93)

Nõukogude Valitsus ja Kommunistlik partei osutasid töötavale talurahvale nende majapidamise edasiarendamisel igakülgset abi.

Pärast sünnimaa vabastamist okupatsiooni ikkest said talupojad tagasi okupatsiooni ajal nendelt kulakute poolt ära võetud maad. Peale selle said maata ja vähese maaga talupojad juurdelõikeid nendest maadest, mis konfiskeeriti okupantide käsilastelt. Maad said ligi 42.000 maata ja vähese maaga talupoega. Nõukogude maareform seadis jalule töötava talurahva õigused maale ja aitas kehv- ja kesktalupoegadel märksa oma elujärge parandada. Pealeselle osutas nõukogude valitsus suurt abi töötavale talurahvale seemne, väetiste, masinate ja põllutööriistade muretsemisel. Pikaajalist krediiti said eesti talupojad ajavahemikul 1944. aasta ok-

---

93) Seadus Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani kohta 1946-1950.a., Eesti Bolševik, 1946, nr.14-15, lk.1030.

toobrist kuni 1948.a. oktoobrini 167,5 miljoni rubla ulatuses.[94] 1945. aastal organiseeriti 24 masinatraktorijaama ja 240 traktorijaamale alluvat hobulaenutuspunkti. Taastati masinaühistud. Sovhooside Peavalitsus moodustas vabariigis 62 sovhoosi.[95]

Kõik need abinõud olid aluseks põllumajanduse kiirele taastamisele. Kehv- ja kesktalurahva hulgas kasvas tootmisalane aktiivsus. Juba 1941.aastal laiendati külvipinda 17 protsendi võrra, kuna taliviljade külvi suurendati 1946. aasta löikuseks 1940. aastaga võrreldes 41 protsendi võrra. Tõusuteed läks ka vabariigis loomakasvatus. Lehmade arv kasvas 3,5 protsendi võrra, tööhobuste arv - 6,8 protsendi võrra ja sigade arv - 2 protsendi võrra.[96]

Need olid vaid esimesed edusammud vabariigi põllumajanduse taastamisel. Kuid need edusammud olid lähtekohaks põllumajanduse edasisele tõusule. Reas põllumajandusharudes saavutati sõjaeelne tase ja ületati see tase paari aastaga. EKP V kongressi resolutsioonis märgiti: "Teravilja, kartuli ja lina viljakuse alal, samuti teravilja ning kartuli üldsaagis saavutas ja ületas vabariik sõjaeelse taseme juba 1947. aastal."[97] Tublisti paranes talurahva majanduslik olukord. Nii näiteks ostis eesti talurahvas 1947.

---

94) Vt. "Eesti NSV ajalugu", Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1952, lk.421.

95) Vt. Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riikliku Plaanikomisjoni arhiivmaterjalid.

96) Vt. sealsamas.

97) Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei V kongressi resolutsioon Eestimaa K(b)P Keskkomitee aruande kohta, RK Poliitiline kirjandus, Tallinn, 1949, lk.4.

aastal ainuüksi vennasvabariikidest saadud kaupu 6 miljoni rubla eest rohkem kui 1946. aastal.[98]

Kõik see soodustas seda, et töötav talurahvas hakkas aktiivsemalt osa võtma majandus-poliitiliste kampaaniate läbiviimisest. See aktiivsus avaldus eriti selgelt viljavarumise kampaanias. Kui 1945. aastal täideti viljamüügikohustustest 104,6 protsenti ja 1946. aastal - 111,2 protsenti, siis 1947. aastal täideti see juba 117,5 protsenti.[99] Tugevnes töölisklassi ja talurahva liit.

Kuid vabariigi põllumajanduse areng, vaatamata möningatele edusammudele, ei suutnud rahuldada neid nõudmisi, millised tema ette seadis linnas arenev sotsialistlik töös-tus ja millised püstitas neljas viie aasta plaan.

EKP V kongress märkis, et " ... vabariigi põllumajanduse tõus ja edasiarenemine jääb tõsiselt maha viie aasta plaani ülesandest külvipindade laiendamise alal uute maade ülesharimise teel ja karjakasvatuses loomade hulga kasvu ning karja produktiivsuse tõstmise alal." [100]

Oli ilmne, et üksiktalunduslik põllumajandus ei olnud enam kooskõlas ühiskonna arenemise nõuetega.

---

98) Vt. Eesti NSV ajalugu, lk.430.

99) Vt. Käbin, I., 10 aastat Nõukogude Eestit, Eesti Bolševik, 1950, nr.13, lk.1-19.

100) EK(b)P V kongressi resolutsioon, lk.6.

Eesti NSV ühiskondlik ja majanduslik areng nõudis põllumajanduse üleviimist sotsialistlikele roobastele. Põllumajanduse kollektiviseerimine oli saanud ajalooliseks vajaduseks.

Eesti NSV töötav rahvas kukutas kodanluse võimu oma sünnimaal selleks, et ehitada üles uus ühiskondlik kord - sotsialism.

Eesti NSV-s natsionaliseeriti pärast nõukogude võimu taaskehtestamist vabrikud, pangad, raudteed jne. Seega viidi tööstus üle sotsialistlikule arenguteele.

Teistsugune olukord valitses põllumajanduses. Eestis, nii nagu see on kõikjal, oli põllumajanduslik tootmine, võrreldes tööstusliku tootmisega, jäänud kapitalistliku ühiskondlustamise poolest palju madalamale tasemele. Siin olid arvulises ülekaalus väikesed, killustatud talumajandid.

Kui sotsialistlikes tööstusettevõtetes töölised vabanesid ekspluateerimisest, siis töötav talurahvas veel ei vabanenud sellest täielikult. Vaatamata sellele, et nõukogude võim teostas kulakluse piiramise ja väljatõrjumise poliitikat, kulaklus kui klass säilis. Kuid nõukogude võimu eesmärk ja ülesanne seisis selles, et likvideerida lõplikult ühe inimese ekspluateerimine teise inimese poolt. Kulaklikust orjusest, mahajäämusest ja viletsusest oli tarvis päästa sulased, kehvikud ja ka osaliselt keskmikke. Üksikmajapidamiste tingimustes ei suuda suur osa kehvikuid tõusta isegi keskmike tasemeni, vaatamata sellele et nõukogude võim neid igati abistab. Kulak oskab ikka ja jälle neid oma võimusesse haarata ja nede arvel rikastuda. Eraomandus-

liku majapidamisviisi tingimustes on vaesus maal paratamatu isegi nõukogude võimu tingimustes. V.I.Lenin kirjutas, et "väikemajapidamise süsteem kaubatootmise tingimustes ei suuda päästa inimkonda masside viletsusest ja nende rõhumisest".[101]

Eraomanduslik väikekaubatootev põllumajandus on oma loomult selline, et ta paratamatult tekitab kapitalistlikke elemente - kulaklust isegi nõukogude võimu tingimustes.

Kulak on nõukogude võimu vaenlane. Ta on sotsiaalseks toeks kontrrevolutsioonilisele jõule ja baasiks imperialistlike maade salaluure õõnestavale tegevusele. Sõjajärgsel perioodil Eesti NSV-s bandiitlikud elemendid leidsid poolehoidu ja toetust kulakluselt. Selline olukord ei võinud enam kesta.

Eesti NSV-s eksisteeris sotsialismi ülemineku perioodil ühelt poolt tootmisvahendite ühiskondlikule omandusele baseeruv sotsialistlik suurtööstus ja teiselt poolt tootmisvahendite eraomandusele baseeruv väiketalunduslik põllumajandus.

Sotsialistliku tööstuse arengu printsiibiks on laiendatud taastootmine ja edasiminek toimub siin enneolematult kõrgete tempodega. Eraomandusliku väikepõllumajanduse printsiibiks on lihtne taastootmine, siin on areng äärmiselt aeglane. Tööstus baseerub eesrindlikul tahnikal, eraomanduslik väikepõllumajandus - mahajäänud tehnikal. Sotsialistlik tööstus hävitab kapitalistlikud elemendid, aga väikeeraomanduslik põllumajandus tekitab seda alatasa massiliselt. Sellise kahe erineva majandussektori kooseksisteerimine kauemat aega on võimatu. Nende vahel on vastuolu, mis muutub üha teravamaks ja paratamatult viib kogu rahvamajanduse laostumiseleo

---

101) Lenin, V.I., Teosed, 24. kd, lk.52.

Sotsialistlik riik ei saa pikemat aega baseeruda kahel erineval alusel - sotsialistlikul tööstusel ja väikekaubatootval põllumajandusel.

" ... Kui meie jääme vanaviisi istuma väikemajapidamistesse, kuigi vabade kodanikena vabal maal, siis ähvardab meid ikkagi vältimatu hukatus..." 102)

Vastuolu sotsialistliku tööstuse ja eraomandusliku põllumajanduse vahel saab lahendada põllumajanduse sotsialistliku ümberkorraldamise teel.

Põllumajanduse kollektiviseerimine oli ette dikteeritud majandusseaduse poolt, mille järgi tootmissuhted peavad tingimata vastama tootlike jõudude iseloomule.

Põllumajanduse kollektiviseerimine oli Eesti NSV-s üheks tähtsaimaks ülesandeks, mille lahendamisest olenes väga palju meie vabariigis sotsialismi ülesehitamisel, töötava talurahva päästmisel ekspluateerimisest ja mahajäämusest, söjahaavade kiirel ja lõplikul parandamisel ning põllumajanduse kiire edasiarendamise kindlustamisel.

Eestimaa Kommunistlik Partei, lähtudes Lenini ja Stalini õpetusest sotsialismi ülesehitamise kohta, püstitas kohe pärast nõukogude korra kehtestamist meie vabariigis põllumajanduse kollektiviseerimiseks vajalike eeltingimuste loomise ja seejärel põllumajanduse kollektiviseerimise teostamise ülesande.

---

102) Lenin, V.I., Teosed, 24. kd., lk.464.

Marksism-leninism õpetab, et põllumajanduse kollektiviseerimine on üks osa sotsialismi ülesehitamise ülesandest. Otsustav tähtsus selle ülesande lahendamisel kuulub sotsialistlikule tööstusele. Sotsialistlik tööstus loob vajaliku tehnilise baasi kogu rahvamajanduse rekonstrueerimiseks ja sealhulgas ka vajaliku tehnilise baasi põllumajanduse sotsialistlikuks ümberkorraldamiseks.

Sotsialismi ülesehitamine nii linnas kui ka maal on võimalik ainult töölisklassi ja töötava talurahva liidu tugevdamisel, kusjuures juhtivat osa selles liidus etendab töölisklass kui ühiskonna eesrindlikuim klass.

Põllumajanduse sotsialistlik ümberkujundamine oli üheks raskemaks ülesandeks. Siin tuli eraomandusele rajanevad väikesed majapidamised ümber korraldada kollektiivseteks suurmajapidamisteks, mille aluseks on põhimiste tootmisvahendite kollektiivne omand. Ühtaegu sellega oli tarvis ületada talupoja teadvuses eelarvamused sotsialismi suhtes ning viia lõpule otsustav võitlus kulakluse vastu.

Kommunistlik partei teostas tol ajal eesti külas loosungit: toetudes kindlalt kehvtalurahvale ja kövendades liitu keskmikuga pidada otsustavat võitlust kulakluse vastu.

Töölisklass võis tugevdada liitu töötava talurahvaga põllumajanduse kollektiviseerimisel ainult veenmismeetodi rakendamise teel, kusjuures talurahvas ei lähe uuele, sotsialistlikule majapidamisvormile isevoolu korras. Kommunistlikul parteil ja nõukogude võimul tuli aktiivselt vahele segada, tuli aktiivselt viia enese järele talurahvast. Aktiivne vahelesegamine tähendas siin sotsialismi kollete loomist külas ja nende poolt praktilises elus töestatud suurmajapidamiste

eeliste najal poliitilise selgitustöö tegemist.

Pärast Eesti NSV territooriumi vabastamist saksa fašistlikust okupatsioonist taastati masinatraktorijaamad, sovhoosid ja põllumajanduse ühistute laialdane võrk. Eesti-maa Kommunistlik Partei ja Nõukogude valitsus, toetudes nendele sotsialismi kolletele maal, valmistasid ette vabariigi põllumajanduse kollektiviseerimist - ajaloolist pööret meie põllumajanduses.

Põllumajanduse kollektiviseerimisel Eesti NSV-s esines rida soodustavaid momente. Siin algas põllumajandusee kollektiviseerimine siis, kui NSV Liidus oli sotsialism juba võitnud. Kollektiviseerimise majanduslikuks aluseks siin oli NSV Liidu võimas sotsialistlik tööstus. Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimiseks olid materiaalsed ja tehnilised tingimused juba nõukogude maareformi teostamisest alates olemas. Meie vabariigi põllumajandus sai vennasvabariikidest põllutöömasinaid, tööriistu, tagavaraosi masinatele ja mineraalväetisi 1946.aastal 14,4 miljoni rubla väärtuses, 1947. aastal 23,4 miljoni rubla väärtuses ja 1948. aastal 25,7 miljoni rubla väärtuses. [103]

Meie vabariigis olid olemas masina-traktorijaamad juba siis, kui kolhoose veel ei olnud. Taastatud traktorijaamad hakkasid otsekohe peale sõja lõppu teenendama kehv- ja kesktalupoegade majapidamisi. Juba 1945.aastal harisid traktorijaamade traktorid 20 tuhande kehv- ja kesktalupoja majapidamise maad, aga 1946.aastal juba - 32 tuhande ja 1947.aastal - 35 tuhande töötava talupoja maad. [104]

Need arvud räägivad ilmekalt vennasvabariikide suurest

---

103) Vt. N.Buzulukov, Kolhoosikorra võit Nõukogude Eestis, Eesti Bolševik, 1949, nr.24, lk.53.

104) Vt.Eesti NSV ajalugu, lk.429.

ja viljastavast abist eesti töötavale talupojale. Need arvud räägivad ka ühtlasi kommunistliku partei ja nõukogude valitsuse hoolitsusest noore nõukogude vabariigi töötajate heaolu eest.

Töötav talurahvas veendus vabariigi sovhooside ja traktorijaamade tootmistegevuses esinevate konkreetsete faktide najal selles, et traktorite ja keeruliste põllumajandusmasinate otstarbekaks kasutamiseks ei ole sobiv väikemajapidamine, vaid selleks on suurmajapidamine. Talupojad veendusid, et eesrindlik nõukogude põllumajandustehnika annab suurepäraseid tulemusi tööviljakuse tõstmisel ja tööde kergendamisel ainult suurmajapidamistes.

Näiteks, Sõmerpalu sovhoos kasvatas "... 1947.aastal kogu külvipinnal keskmise viljasaagi üle 25 tsentneri hektarilt ja Ülenurme sovhoos - 24,9 tsentnerit hektarilt." [105] Aga Sõmerpalu sovhoosi brigadir Karl Isak sai endale kinnistatud 32,4 ha suuruselt põllult 30,3 tsentnerit teravilja igalt hektarilt. [106] Kiiresti kasvas sovhoosides loomade arv ja tõusis nende produktiivsus. "1945.aastal oli lehmade keskmine piimaand sovhoosides 1.774 kg aastas, 1947.aastal ületas aga aasta keskmine juba 2.000 kg." [107] Sovhoosid muutusid mustermajandeiks ja etendasid tähtsat osa talurahva veenmisel kolhooside kasuks.

---

105) A.Nugis, Vennasvabariikide abi Nõukogude Eestile, lk.14.

106) Sealsamas, lk.15.

107) Sealsamas.

Tohutult suur tähtsus eesti töötava talurahva ettevalmistamisel kolhoosidesse ühinemiseks oli vennasvabariikide kolhoosidel. Kehv- ja kesktalupoegadel olid laialdased võimalused selleks, et veenduda tegeliku elu näidete varal kolhoosikorra eelistes, võrrelda kolhooside tulemusi üksikmajapidamiste tulemustega. Arvukaid talupoegade delegatsioone siirdus vene, ukraina, gruusia kolhoosidesse tutvuma sotsialistliku põllumajanduse arendamise meetoditega.

Põllumajanduse sotsialistliku ümberkorraldamise ettevalmistamisel etendasid suurt osa ka põllumajandusühistud. Kui kodanliku korra tingimustes kooperatsioon on kellektiivseks kapitalistlikuks ettevõtteks, siis proletariaadi diktatuuri tingimustes on ta sotsialistlikuks majapidamise vormiks. Põllumajandusühistute ülesandeks oli abistada kehv- ja kesktalupoegi nende majapidamise edasiarendamisel ja nende ettevalmistamisel üleminekuks kooperatsiooni kõrgemale, kolhooslikule vormile. Riik varustas põllumajanduslikke ühistuid masinatega, ja kehv- ning kesktalupojad said ühistutelt suurt abi, ning neil ei tarvitsenud pöörduda kulakute ja spekulantide poole. Talupojad harjusid ühistutes ühiselt töötama ja kollektiivselt asju ajama.

Partei ja valitsus pöörasid suurt tähelepanu põllumajanduslike ühistute tugevdamisele. EKP viienda kongressi resolutsioonis on kirjutatud: "Sõjajärgseil aastail on läbi viidud suur töö põllumajandusliku ühistegevuse arendamisel - on kövendatud tema materiaalset ning tehnilist baasi, on laiendatud tema turustus- ja tootmistegevust. Põllumajanduslike ühistute liikmeiks on astunud suurel hulgal kehvikuid ja keskmikke ning praegu on 822 põllumajanduslikku ühistusse

koondunud üle 100.000 talumajandi." [108]

Kehv- ja kesktalupoegadele olid suureks abiks hobulaenutuspunktid. Nad said sealt laenutada hobuseid ja põllumajandusinventari. Tänu põllumajandusühistutele, hobulaenutuspunktidele ja traktorijaamadele vabanesid kehv- ja kesktalupojad kulakluse haardest. Kulakud osutusid ühe rohkem isoleerituks.

Olukorras, kus kolhooside loomiseks olid juba olemas materiaalsed ja tehnilised tingimused, kus kehv- ja kesktalurahvas sai nõukogude võimult suurt toetust ning vennasvabariikidest viljastavat abi ja kus maal olemasolevad sotsialismi kolded ning vennasvabariikide kolhoosid olid kujukaiks näitajaiks kolhoosikorras suurtest eelistest, kandis kommunistlik partei poolt tehtav poliitiline selgitustöö suurepärast vilja. Töötav talurahvas vabanes õige kiiresti sellest mürgist, mis oli sisendatud nendesse kodanluse võimutsemise ja fašistliku okupatsiooni aastail kolhoosikorra häbematu laimamine, võltsimiste ja hirmutamise teel. Töötav talurahvas veendus üha rohkem selles, et kolhoositee on nende jaoks ainuõige tee.

Mida rohkem talurahvas veendus kolhoosidesse ühinemise vajaduses, seda raevukamaks muutus kulaklus. Tema nõukogudevastane tegevus muutus aktiivsemaks. Kulaklus astus vihaselt vastu töötava talurahva tahtele ümber korraldada oma elu sotsialistlikel alustel. Esimesteks relvadeks kolhoosikorra loomise vastu olid kulaklusele alatu laim kolhooside kohta ja terror eesrindlike kehv- ja kesktalupoegade suhtes, kes olid selgusele jõudnud kollektiviseerimise vajalikkusest.

---

108) Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei V kongressi resolutsioon Eestimaa K(b)P Keskkomitee aruande kohta, RK Poliitiline Kirjandus, Tallinn, 1946, lk.4.

Võitluses nõukogude võimu vastu rakendas kulaklus ka teistsuguseid meetodeid. Kulakud püüdsid pugeda nõukogude asutustesse ametkohtadele, põllumajandusühistute juhatusse, traktorijaamadesse, ja sovhoosidesse, et kahjustada neid seestpoolt.

Kulaklus leidis endale ka kaitsjaid ja ideoloogilisi juhte kodanlike natsionalistide näol. Kodanlikud natsionalistid astusid välja igasuguste väljamõeldistega eesti talupoja ja eesti maapinna erinevustest, mis ei võimaldavat kolhoose luua. Koos kulaklusega jutlustasid nad väikemajapidamise Eelistest" meie oludes, eesti talupoja "individualistlikust loomusest" ja teistest kodanluse võimutsemise ajal käibelolevatest "teooriatest". Väideti ka seda, et eesti põllupind olevat selline, et ei saavat luua suurmajapidamisi ja et nõukogude eesrindliku põllumajandustehnika kasutamine ei tasuvat ennast siin ära. Need väited langesid oma põhiolemuselt ühte kurikuulsa väikemajapidamise "püsivuse" teooriaga, mille marksism-leninism juba ammu ümber lükkas ja mille alusetuse praktikas tõestas nõukogudemaa kolhoosikord.

Kodanlikud natsionalistid astusid välja kulakluse piiramise ja väljatõrjumise poliitika teostamise vastu, väites, et Eestis on kõik talupojad kõvad töömehed ja et need, kes on jõudnud paremale järjele, on kultuursemad talupojad. Püüti ka igati õhutada kapitalismi igandeid rahvasuhete alal, eelkõige aga sallimatust vene rahva vastu.

Kodanlike natsionalistide tegevus oli soodustatud sellega, et EKP Keskkomitee esimene sekretär Karotamm "... tegi palju oportunistlikke vigu ideoloogilise töö ja vabariigis toimuva sotsialistliku ülesehitustöö tähtsamates küsimustes ning orienteeris parteiorganisatsiooni rahulikule koos-

elule klassivaenulike elementidega." [109] Karotamm ja tema pooldajad leppisid sellega, et kodanlikud natsionalistid olid vastutavatel kohtadel nõukogude valitsuse aparaadis ja teaduslikes asutustes. EKP V kongress märgib oma resolutsioonis, et "... Eestimaa K(b)P Keskkomitee ja ENSV Ministrite Nõukogu töös esineb tõsiseid puudusi. Eestimaa K(b)P Keskkomitee viivitas esmalt parteiorganisatsioonide mobiliseerimisega põllumajanduse ümberkorraldamise ülesannete lahendamisele. Rohkearvulised klassijoone moonutamise faktid, mida on esinenud, eriti kulakute piiramise ja väljatõrjumise alal, on tulnud suurel määral sellest, et Eestimaa K(b)P Keskkomitee ja ENSV Ministrite Nõukogu ei andnud partei- ja nõukogude organisatsioonidele neis küsimustes õigeaegselt täpseid juhtnööre." [110]

Eesti ajakirjanduses ja ajalehtedes esines poliitiliselt ja teoreetiliselt ebaõigeid artikleid kolhoosiehituse küsimuste ja Eesti NSV agraarsuhete kohta. Eesti NSV Teaduste Akadeemia tegevliige, majandusteaduste doktor N.S.Buzulukov andis vassitud ja desorienteeriva definitsiooni kulakluse kohta, mis ei mobiliseerinud töötavaid hulki otsustavale võitlusele kulakluse vastu. Ta väitis, et olevat raske vahet teha talumajandite sotsiaalsete gruppide vahel ja kulaklus ei kujutavat Eesti NSV-s suurt ohtu kolhooside loomisele. See kõik ei olnud muud kui buhhaarinlike seisukohtade korrutamine.

---

109) Veel kord N.S.Buzulukovi vääradest ja kahjulikest kontseptsioonidest, Eesti Kommunist, 1953, nr.5, lk.49.

110) Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei V kongressi resolutsioon Eestimaa K(b)P Keskkomitee aruande kohta, lk.8.

Ebaõigesti tõlgitses Buzulikov ka põllumajanduslike ühistute osa kodanliku korra ja nõukogude korra tingimustes Eestis. Sel ajal kui olid tekkinud juba esimesed kolhoosid ja siis kui oli tarvis töötavaid talupoegi suunata kolhoosidesse ühinemise poole, esines Buzulukov ikka veel ainult põllumajanduslike ühistute propageerimisega.

Kuigi tollaegse EKP Keskkomitee töös esines tõsiseid puudusi ja Keskkomitee sekretär Karotamm tegi vigu, seisis vabariigi parteiorganisatsioon tervikuna õigetel seisukohtadel, kuna põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise küsimustes juhindus ta Lenini-Stalini õpetusest ja NLKP Keskkomitee juhistest. Eestimaa Kommunistlik Partei paljastas töötava rahva ees kodanlike natsionalistide ja kulakluse vaenulikud sepitsused ja andis nende tegevusele purustava hoobi. Töötav talurahvas läks kindlalt Kommunistliku Partei järgi, olles veendunud kolhoositee õigsuses. Kehv- ja kesktalurahva hulkades valmis otsus kolhoosidesse ühinemiseks.

Põllumajanduse sotsialistlikuks ümberkujundamiseks vajalikud tingimused olid Eesti NSV-s kujunenud 1947-1949.aastaiks.

Kolhooside loomise idee Eesti NSV-s tekkis juba nõukogude võimu esimesel aastal. "Meie ainsaks võimaluseks omada õigust elada kultuurselt, jõukalt ja vabalt on ühismajapidamine..." "Meie, Nina küla kodanikud, palume teid asutada meie külla kolhoos, kuigi suurpõllumehed on selle vastu..." [111] Nii kirjutasid talupojad 1941.a. oma arvukais avaldustes. Ja juba 1940.-1941.aastail loodi Eestis esimesed kolhoosid.

---

111) V.Maamägi, G.Borissov, Töölisklassi ja talurahva liit on meie riigi jõu ja võitmatuse alus, Eesti Kommunist, 1954, nr.10, lk.24.

Kuid need kolhoosid purustati saksa fašistlike okupantide poolt.[112]

Sõjajärgsel perioodil oli esimeseks kolhoosiks, mis asutati meie vabariigis Viktor Kingissepa nimeline kolhoos. See kolhoos organiseeriti 23.augustil 1947. aastal Saaremaal. 1948.aasta kevadel oli Eesti NSV-s juba 58 kolhoosi.[113]

Juba esimestest päevadest alates kasutasid Eesti NSV kolhoosid suure eduga vanemate vennasvabariikide kolhooside kahekümne aasta vältel kogutud kogemusi. Oma kolhoosi põhikirja koostamisel võtsid nad aluseks Põllumajandusliku Artelli Tüüppõhikirja. Vanemate vennasvabariikide kolhooside eeskujul sai ka siin brigaad kolhoosi töö organiseerimise põhivormiks. Kolhoosnike tööd hakati kohe algusest peale arvestama normipäevades. See kõik võimaldas saavutada juba õige lühikese ajaga häid tulemusi. Nii näiteks, Orissaare üksiktalupojad kogusid 1947. aastal keskmiselt 16 tsentnerit rukist, 10 tsentnerit kaera ja otra ning 138 tsentnerit kartuleid hektarilt. "Samad talupojad, ühinenud kolhoosi, kogusid 1948.aastal juba 20 tsentnerit rukist, 12,5 tsentnerit suuvilja ja 150 tsentnerit kartuleid hektarilt."[114] Kolhoosis muutusid paljud üksiktalupoegadele ülejõukäivad tööd jõukohaseks.

Eesti talupoegade laiemad hulgad said nüüd võimaluse veenduda kolhoosikorra paremuses, tutvuda kolhooside tööga mitte ainult ajalehtede ja ajakirjade kaudu, vaid otse tegelikus elus. Kolhoosidesse tuli talupoegi sageli tervete külade viisi. Nad tutvusid kolhoosides loomakasvatusfarmidega, põllu-

---

112) Veel kord N.S.Buzulukovi väärateest ja kahjulikest kontseptsioonidest, lk.54.

113) Vt. Eesti NSV ajalugu, lk.430.

114) Eesti NSV ajalugu, lk.430 jj.

tööbrigaadedega, töökorraldusega, töö arvestusega, tulud jaotamisega, kolhoosi tuleviku plaanidega jne. Ajakirjas "Eesti Bolševik" (1948.a.) kirjeldati üksiktalupoegade kolhoosi tööga tutvumist järgmiselt: "Tänavu kevadel, kui Harjumaal, Rapla vallas asetseva põllumajandusliku artelli "Edasi" liikmed esmakordselt läksid ühiskondlikule põllule mineraalväetist külvama, kogunes kolhoosimaa piiridele talupoegi mitte ainult naabertaludest, vaid ka ümbruskonna küladest. Neid huvitas, kuidas on organiseeritud töö kolhoosis. Nad vaatasid seda kaua ja huviga, kalkuleerisid, kui suur on tööjõudlus, kas üksikutel inimestel ei ole võimalik logeleda teiste töö arvel jne. Kuid pärast ütlesid isegi kõige skeptilisemad, et logelemist kolhoosis ei ole, et töö edeneb, et kollektiivne töö on tootlikum kui töötamine üksikult, et siin ei kasvatata loodreid, vaid parandatakse neid. Kolhoosis arvestatakse iga kolhoosniku tööd." [115]

Eesti NSV-s organiseeritud esimesed kolhoosid etendasid suurt tähtsust. Nad aitasid seni veel äraootaval seisukohal olnud talupoegadel vabaneda oma köhklemisest.

Kulaklus püüdis ka siin välja astuda oma kolhoosivastase kihutustööga. Püüti asuda selliste ekskursioonide etteotsa ja juhtida talupoegade tähelepanu kõrvale kolhoosi saavutustest ning esile tõsta noorte kolhooside nõrku külgi. Kuid sellised katsed olid määratud nurjumisele.

Esimesed kolhoosid Eesti NSV-s olid asutatud peamiselt sulaste ja kehvtalupoegade poolt. Sulased ja kehvtalupojad moodustasid nendes 81,3 protsenti (1948.a.1.I). Kuid 1948.a.

---

115) A.Sokolov ja V.Olenitsev, Rohkem tähelepanu ENSV noortele kolhoosidele, Eesti Bolševik, 1948, nr.18, lk.11 jj.

oktoobri algul hakkasid juba kesktalupojad suuremal hulgal kolhoosidesse astuma. 1948.a. novembris moodustasid endised keskmikud kolhoosi liikmete üldarvust 61 protsenti.[116]

1948.aasta novembris tuli Tallinnas kokku Eesti NSV kolhoosnikute esimene kongress. Selleks ajaks oli loodud juba üle 400 kolhoosi.

Oma sõnavõttudes kongressi saadikud rääkisid noorte kolhooside poolt esimese põllumajandusaasta vältel tehtud edusammudest. Tänu nõukogude valitsuse suurele abile oli viljasaak kolhoosides keskmiselt 20-25 protsenti kõrgem kui üksiktalundites. Üksikutes kolhoosides olid tulemused veelgi paremad. Näiteks Edu kolhoos Läänemaal kogus talivilja keskmiselt 20 tsentnerit, suvivilja 24 tsentnerit ja kartuleid 200 tsentnerit hektarilt.[117]

Häid tulemusi saavutati ka loomakasvatuse alal. Veiste arv suurenes kolhoosides 35 protsendi võrra, sigade arv koguni 151 protsendi võrra.[118]

Üksiktalupojad olid väga huvitatud ka sellest, millist tasu saavad kolhoosnikud oma töö eest. Kuid ka selles osas olid esimesed kolhoosid saavutanud häid tulemusi.

Nõukogude Eesti kolhoosnikute esimese kongressi läkituses kõigile Eesti NSV kolhoosnikutele on kirjutatud: "Juba nüüd on selge, et enamikus kolhoosides antakse sissetulekute lõplikul jaotusel kolhoosnikuile ühe normipäeva eest 6-8 kilo

---

116) R.Murel, Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1950, lk.17.

117) Vt. Nõukogude Eesti kolhoosnikute esimese kongressi saadikute läkitus kõigile Eesti NSV kolhoosnikuile, Kolhoosi aktivisti käsiraamat, Tallinn, 1949, lk.6.

118) Vt. sealsamas.

teravilja, 5-10 kilo kartuleid, 2-4 rubla rahas ning rohkesti sööta kolhoosnikute isiklike loomade tarbeks. Väätsa vallas järvamaal asuvas Esimese Mai kolhoosis ja Võrumaal akadeemik Viljamsi nimelises kolhoosis saaNakse normipäeva eest 10 kilo teravilja ja 4 rubla rahas..." [119]

Paljud talupojad said esimest korda oma elus sellisel hulgal vilja ja teisi põllumajandussaadusi. Kolhoosides paranes tunduvalt talupoegade kultuuriline teenendamine. Seal asutati raamatukogusid, telliti ajalehti ja ajakirju, seati sisse telefon ja raadio.

Kongressi saadikud oma kirjas J.V.Stalinile kirjutavad: "Esimese aasta töötulemused tõstsid kolhooside autoriteeti üksiktalupidajate hulgas. Me tõestame praktikas kõigile meie vabariigi talunikele kollektiivse majapidamise paremusi. See on põhjustanud sulaste, kehvikute ja keskmike suureneva astumise kolhoosidesse. Praegu pole ühtki maakonda meie vabariigis, kus ei loodaks järjest uusi kolhoose." [120]

1948. aasta detsembris kokkutulnud EKP V kongress märkis ära põllumajanduse sotsialistliku ümberkorraldamise esimesi edusamme. Vabariigis oli kongressi ajaks 417 kolhoosi ühinenud 6.650 majandit, ehk 4,6 protsenti kogu Eesti NSV talumajandite üldarvust. [121]

---

119) Nõukogude Eesti kolhoosnikute esimese kongressi saadikute läkitus kõigile Eesti NSV kolhoosnikutele, lk.6.

120) Eesti NSV kolhoosnikute esimeselt kongressilt nõukogude rahva suurele juhile ja õpetajale seltsimees Josif Vissarionovitš Stalinile, Kolhoosi aktivisti käsiraamat, Tallin, 1949, lk.12.

121) Vt. EK(b)P V kongressi resolutsioon, Tallinn, 1949, lk.5.

Oli ilmne, et Eesti NSV põllumajandus seisis massilise kollektiviseerimise lävel. Ja EKP V kongress seadis "... Eestimaa K(b)P Keskkomitee, kõigi partei-, nõukogude, ametiühingute, kommunistliku noorsooühingu, põllumajanduse ja ühistegevuse organisatsioonide peaülesandeks edasise töö Eesti NSV põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise alal."[122] Maal asuvad partei- ning nõukogude organisatsioonid, küla kommunistid asusid poliitiliselt aktiviseerunud kehv- ning kesktalupoegade etteotsa, et kindlustada kolhooside ülesehitamise ülesande õiget lahendamist.

1949.aastal toimus otsustav murrang kollektiviseerimise arenemisel. Eesti NSV talupojad hakkasid astuma kolhoosidesse tervete külade ja valdade kaupa. 1949.aasta aprillikuul ilmunud ajakirjas "Eesti Bolševik" nr.8 on kirjutatud: "Ainuüksi viimasel ajal asutati Läänemaal 161 uut kolhoosi, kuhu kuulub 5.680 talumajandit. Peale selle on 500 talumajandit esitanud avaldused kolhoosi astumiseks. Samal ajal on Saaremaal loodud 128 uut kolhoosi, kuhu kuulub 4.752 talumajandit ehk 47,2 protsenti kogu maakonna talupoegadest. Palju kolhoose on viimasel ajal rajatud ka Tartumaal, Järvamaal, Valgamaal, Võrumaal, Viljandimaal ja teistes maakondades, kus tuhanded talumajandid on ühinenud kolhoosidesse."[123] Oli juba kümneid valdu, kus töötavad talupojad olid liitunud kolhoosidesse 90-100 protsendiliselt.

---

122) EK(b)P V kongressi resolutsioon, Tallinn, 1949, lk.13.

123) Bolševistlikult suunata kolhooside ülesehitustööd, Eesti Bolševik, 1949, nr.8, lk.1 jj.

Kui 1949. aasta 1.jaanuariks oli kolhoosidesse ühinenud 5,8 protsenti talude üldarvust, siis 15.aprilliks moodustasid kolhoosidesse ühinenud majandid 58 protsenti vabariigi talumajandite üldarvust.[124]

Selline talurahva hulgaline ühinemine kolhoosidesse oli partei ja valitsuse kogu eelnenud töö tulemus. NSV Liidu võimas rasketööstus andis üha suuremas ulatuses põllumajandusele uuemat tehnikat; selle tehnika suur efektiivsus sovhoosides, ja vanemate vennasvabariikide kolhoosides, töötava talurahva hulgas partei poolt tehtav selgitustöö, - kõik see valmistas ette talupoegade hulgalise ülemineku uuele sotsialistlikule arenguteele 1949.aastal.

Talurahva massilise kollektiviseerimise algusega kujunesid ka tingimused kulakluse kui klassi likvideerimiseks. Kulakluse mõju alt oli täielikult vabanenud nüüd ka kesktalurahvas, kes hakkas üle minema sotsialistlikule arenguteele. Kulaklus osutus täielikult isoleerituks. Töötava talurahva kolhoosidesse ühinemise käigus likvideeriti see majanduslik baas, mis nõukogude võimu tingimustes võimaldas kulakluse eksisteerimist ja tema taastekkimist.

1949. aasta märtsikuul läks partei kulakluse piiramise ja väljatõrjumise poliitikalt üle kulakluse kui klassi likvideerimise poliitikale. Kulaklus ekspropriseeriti, tema tootmisvahendid läksid kolhoosidesse ühinenud sulaste, kehv- ja kesktalupoegade kätte.

Üleminek kulakluse piiramise ja väljatõrjumise poliitikalt kulakluse kui klassi likvideerimise poliitikale

---

124) Vt.R.Murel, Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine, lk.17.

töstis veelgi töötava talurahva poliitilist aktiivsust. Kuigi alanud kevadkülvitööd nõudsid talupoegadelt suurt tööpinget, kestis kolhoosidesse ühinemine edasi endise hooga. 1949.aasta kevadkülvi perioodil tõusis kollektiviseerimise protsent 58-lt, alates 15.aprillist, 71-le. Kolhooside üldarv tõusis ligi 3.000-le. [125]

Põllumajanduse täielik kollektiviseerimine Eesti NSV-s ja selle baasil toimunud kulakluse kui klassi likvideerimine oli sügavaim revolutsiooniline pööre, mis oma tagajärgedelt vördub revolutsioonilisele pöördele 1940.aasta suvel.

Põllumajanduse kollektiviseerimine NSV Liidus oli, nagu kirjutas J.V.Stalin, "... revolutsioon, mis likvideeris külas vana kodanliku majandusliku korra ja löi uue, sotsialistliku korra. Kuid see pööre ei toimunud plahvatuse teel, vaid külas vanalt kodanlikult korralt järk-järgult uuele ülemineku teel. Ja seda läks korda teha sellepärast, et see oli revolutsioon, et pööre teostati kehtiva võimu algatusel talurahva põhihulkade toetusel." [126]

See revolutsiooniline pööre lahendas Eesti NSV-s, samuti nagu vanemates vennasvabariikides, kolm sotsialistliku ülesehitustöö põhiküsimust: " a) See likvideeris meie maal kõige arvukama ekspluateerijate klassi, kulakute klassi, kapitalismi restaureerimise kantsi.

b) See viis meie maa kõige arvukama töörahvaklassi, talupoegade klassi, kapitalismi tekitava üksikmajapidamise

---

125) Vt. Kolhooside majanduslik, organisatsiooniline ja poliitiline kindlustamine on parteiorganisatsioonide tähtsaim ülesanne, Eesti Bolševik, 1949, nr.12, lk.1.

126) J.Stalin, Marksism ja keeleteaduse küsimused, Tallinn, 1952, lk.24.

teelt ühise, kolhoosliku, sotsialistliku majapidamise teele.

c) See andis nõukogude võimule sotsialistliku baasi rahvamajanduse kõige laialdasemal ja eluliselt tarvilikul, kuid ka kõige mahajaanumal alal - põllumajanduses." [127]

Põllumajanduse kollektiviseerimisega lahendati vastuolu sotsialistliku tööstuse ja üksiktalundusliku põllumajanduse vahel. Tootmissuhted Eesti NSV-s viidi vastavusse tootlike jõudude arengu tasemega meie maal.

Eesti NSV töötava talurahva ühinemine kolhoosidesse tähendas uut kõrgemat astet meie põllumajanduse edasiarenemisel. Põllumajanduses toimus kvalitatiivne muutus. Vana kodanliku majandusliku korra asemele kujunes maal uus sotsialistlik majanduslik kord. Kuid Eesti NSV-s, samuti nagu vanemates vennasvabariikides, arenes massilise kolletiviseerimise perioodil kolhooside ülesehitamine "... mitte sügavuti, vaid laiuti.." [128]

Oli tarvis vastloodud kolhoose kindlustada majanduslikult ja organisatsiooniliselt. 1949.a. juunis toimunud EKP Keskkomitee III pleenumi otsustes on kirjutatud: "Tingimustes, kus enamik meie vabariigi talundeid on ühinenud kolhoosidesse, on kolhooside ülesehitustöö põhiülesandeks kolhooside organisatsioonilis-majanduslik ja poliitiline tugevdamine ning nende muutmine bolševistlikeks. Selle põhiülesande lahendamisele peabki nüüd olema keskendatud vabariigi parteiorganisatsioonide peatähelepanu." [129]

---

127) Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei Ajalugu, Tallinn, 1951, lk.276.

128) Sealsamas, lk.286.

129) Kolhooside majanduslik, organisatsiooniline ja poliitiline kindlustamine on parteiorganisatsioonide tähtsaim ülesanne, Eesti Bolševik, 1949, nr.12, lk.3.

Kolhooside loomisega ei vähenenud partei hoolitsus ja vastutus põllumajanduse arendamise eest, sest kolhoosid on põllumajanduse sotsialistlik vorm, aga põllumajanduse edusammud olenesid sellest, milline sise sellesse vormi valatakse.

Kolhoosikorra kindlustamine toimus teravas klassivõitluse tingimustes. Oli tarvis paljastada ja kahjutuks teha kulakluse jäänused, kes püüdsid seestpoolt kolhoose kahjustada. Üksiktalunikest said kolhoosnikud. Kuid see ei tähendanud veel seda, et nad oleksid sellega ka kohe vabanenud väikemajanduslikest iganditest. Kolhoosikorrale vaenulikud jõud püüdsid neid igandeid õhutada ja kolhoosnikuid tõugata kolhoosivastastele tegudele, eelkõige artelli põhikirja rikkumisele.

Artelli põhikirja rikkumisi esines tol ajal veel tihti. Põhikirja rikkumise iseloomustavamad faktid seisid selles, et venitati kolhoosile kuuluva vara ühistamisega, eriti tööloomade ja produktiivkarja osas, esines artelli maade laialipillamist, inventari, karja ja muu varanduse riisumist, normipäevade ebaseaduslikku kulutamist, kolhoosi sisedemokraatia ja töödistsipliini rikkumist, kolhoosnike isiklikus kasutuses olevate maatükkide suurendamist kolhoosi maade arvel jne. Näiteks 1949.a. sügisel oli Edu kolhoosi (Tartumaal) liikme Karl Maidla maatüki suurus 0,85 ha, kolhoosnik Raudsepal Võidu kolhoosis (Valgamaal) oli aiamaad 1 hektar. Viljandimaal Tarvastu valla Tasuja kolhoosis oli seadusevastaselt eraldatud kolhoosi külastavate šeffide, agronoomide jt. ühiskondlikuks toitlustamiseks 500 kg toiduteravilja, aga kontrollassistent Ilme Maiste sai tasuta toiduaineid. [130]

---

130) Vt. Rangelt kinnipidada põllumajandusliku artelli põhikirjast, Eesti Bolševik, 1949, nr.22, lk.15.

Suuri puudusi esines ka töö organiseerimise alal. Alalised tootmisbrigaadid ei olnud veel kõigis kolhoosides saanud töö organiseerimise põhivormiks. Inventar ja veojõud olid brigaadidele ja üksikutele kolhoosnikutele kinnistamata, mistõttu puudus isiklik vastutus nende kasutamise eest. Töö organiseerimisel oli tõsiseks põhikirja moonutamiseks see, et peamiseks töö organiseerimise vormiks põllundusbrigaadides kujunesid lülid. See takistas tehnika maksimaalset rakendamist põllutöödel. Lülisid loodi sageli territoriaalse, mitte tootmise põhimõtte järgi, mistõttu säilitati põllupeenrad, töötati oma endisel maal, enda hobuste ja inventariga. Selline olukord takistas kolhoosi ühismajapidamise eelisete ärakasutamist, see kiskus kolhoosnikke tagasi üksikmajapidamise poole, aga mitte edasi sotsialistliku põllumajanduse teed.

Nende vigade kõrvaldamiseks oli tarvis järjekindlalt ellu viia ÜK(b)P Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrust 27.maist 1939. "Ühiskondlike maade pillamise vältimise abinõudest" ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee määrust 19.septembrist 1946. "Põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumise likvideerimise abinõudest kolhoosides."

Partei ja nõukogude organisatsioonid tegid suurt poliitilist ja organisatsioonilist tööd. See töö toimus loosungi all: muuta kõik kolhoosnikud jõukaiks ja kolhoosid bolševistlikuks, mis tähendas kolhoosides kõige uue, areneva toetamist ja ühtlasi halastamatu võitluse pidamist vana manduva ja väljasureva vastu.

Partei ja valitsus lähtusid sellest, et kolhooside kindlustamisel etendavad tähtsaimat osa inimesed, kaader. Kolhooside saatus olenes suurel määral sellest, kes neid juhib.

Kolhooside juhtiva kaadri kvalifikatsiooni tõstmise eesmärgil organiseeriti kolhoosikaadri ettevalmistamise vabariiklik kool ja terve rida pikema- või lühemaajalisi kursuseid, kuhu suunati õppima paremaid töötajaid kolhoosidest. Näiteks 1950.aastal õppis kaheaastases kolhoosiesimeeste koolis üle 100 inimese, lühiajalisi kursuseid oli läbi teinud üle 700 kolhoosiesimehe. Vastava väljaõppe said üle 2800 kolhooside arvepidaja, rohkem kui 1000 brigadiiri, loomakasvatajat ja teisi kolhoosiküla eriteadlasi.[131] Kolhoosnike laiemate hulkade kvalifikatsiooni tõstmise eesmärgil organiseeriti kolmeaastased agrozootehnilised õppused.

Partei ja valitsus kandsid hoolt ka kolhooside majandusliku ja tehnilise baasi tugevdamise eest. Tõsteti vabariigi põllumajanduse mehhaniseerimise taset. 1948.aastal organiseeriti 15 uut traktorijaama ja 1950.aastal veel 17 traktorijaama. Seega oli 1950.aastal Eestis 56 traktorijaama. Kuid vabariigi põllumajanduse mehhaniseerimise taseme tõusu näitajaks ei olnud mitte ainult traktorijaamade ja traktorite arvuline suurenemine. Koos traktoripargi arvulise suurenemisega kasvas traktoripargi võimsus ka veel selle poolest, et ratastraktorid asendati järkjärgult linttraktoritega. 1950. aasta 1.jaanuariks moodustasid linttraktorid 75 protsenti traktorijaamade traktoripargist.

Traktorijaamade traktoripargi jõudlus ja tema abi kolhoosidele kasvas väga kiiresti. 1948. aastal harisid traktorijaamade traktorid 2,5 korda rohkem maad kui 1945. aastal, 1949. aastal aga juba 6,5 korda rohkem.[132]

---

131) Vt. I.Käbin, 10 aastat Nõukogude Eestit, lk.16.

132) Vt. sealsamas, lk.15.

"Kolhoosid said üha suuremas ulatuses mineraalväetisi. Nõukogude valitsus hakkas teostama laiaulatuslikult soode kuivendamist. 1950.aastal asutati 5 uut esmaklassilise varustusega maaparandusjaama. Peale maaparandusjaamade hakkasid maaparandusega tegelema traktorijaamad ja ka kolhoosid, kes võisid saada riigilt sellel otstarbel pikaajalist krediiti kuni 80 protsendi ulatuses tööde maksumusest." 133)

Suurt tähelepanu osutasid partei ja valitsus loomakasvatuse edasiarendamisele. 18.aprillil 1949.a. võeti vastu "Kolhooside ja sovhooside prokuktiivse ühisloomakasvatuse kolme aasta plaan (1949-1951)." Selles plaanis seati kolhooside ette ülesanne: luua igas kolhoosis, välja arvatud mõned erandid, neli loomakasvatusfarmi, tugevdada söödabaasi, ehitada loomakasvatushooneid, teha tõuaretustööd jne. Loomakasvatuse arendamise kolme aasta plaan andis suure tõuke Eesti NSV kolhooside ühisloomakasvatusele.

Ulatuslik tehnika rakendamine ja tootmise laialdane mehhaniseerimine, maaparandustööde läbiviimine ja väetiste ulatuslikum kasutamine, loomakasvatuse kolme aasta plaani elluviimine ja kolhoosikaadri kvalifikatsiooni tõstmine töid kolhooside arenemisel esimesi edusamme.

Koos olemasolevate kolhooside kindlustamisega toimus ka kollektiviseerimisliikumises edasine areng. 1950.a. lõpuks oli ühinenud kolhoosidesse 90 protsenti kõigist vabariigi taludest ja kolhoosidele kuulus juba rohkem kui 95 protsenti kogu külvipinnast.

---

133) I.Käbin, 10 aastat Nõukogude Eestit, lk. 15.

Varemmoodustatud kolhooside osas oli suurepäraseid tulemusi. Ilmnesid edusammud kolhooside "ülesehitamisel sügavuti". 1950.a. oli teraviljakultuuride viljakus tunduvalt kõrgem sõjaeelsest tasemest. 1949.a. organiseeriti vabariigi kolhoosides 2.565 uut veise-, 2.503 sea-, 2.644 lehma- ja 2.828 linnufarmi.[134] 1950.a. kümne kuu jooksul tõusis kolhooside ühisloomakasvatuses veiste arv rohkem kui 40 protsenti ja sigade arv üle 70 protsendi.[135]

Põllumajanduse sotsialistliku ümberkorraldamise üheks peaeesmärgiks oli tööviljakuse tõstmine põllumajanduses, sest kõige tähtsam ja kõige peamine uue ühiskonnakorra võidus on tööviljakus.

Tööviljakuse tõusu kolhoosides iseloomustab järgmine tabel:

"Inimtööpäevade kulu 1 hektari põllumaa harimisel Suure-Jaani rajooni Aimla, Olustvere ja Tääksi külanõukogu kolhoosides võrreldes sama piirkonna üksikmajanditega."[136]

| | Üksikmajandis 1947. | Kolhoosides 1949. |
|---|---|---|
| Kokku teravilja kasvatamisel | 16,3 | 9,9 |
| Sellest: talv\teraviljale | 23,0 | 14,5 |
| suviteraviljale | 14,0 | 7,7 |
| Kartuli kasvatamisel | 53,3 | 34,3 |

134) Vt. Põllumajanduse edasise tõusu eest, Eesti Bolševik, 1951, nr.1, lk.1.

135) Vt. Sealsamas, lk.2.

136) G.Kurss, Eesti talurahva kogemused on veel kord tõestanud sotsialistliku suurmajapidamise eelised, Eesti Bolševik, nr.11, 1951, lk.44.

Tabelist nähtub, et juba esimese aasta vältel tõusis tööviljakus teraviljade kasvatamisel ligi 40 protsendi ja kartuli kasvatamisel 36 protsendi võrra.

Kui võrrelda inimtööjõu hulga kulutamist kolhoosis ja üksikmajapidamistes, siis saame järgmise pildi:

"Inimtööpäevade kulu 1 tsentneri saagi toomisel Suure-Jaani rajooni Aimla, Olustvere ja Tääksi külanõukogu kolhoosides võrreldes sama piirkonna üksikmajanditega." 137)

| | Üksikmajandeis: 1947. | Kolhoosides 1949. |
|---|---|---|
| Teravili kokku | 1,3 | 0,6 |
| Sellest: talvteravili | 1,9 | 0,9 |
| suviteravili | 1,1 | 0,4 |
| Kartul | 0,54 | 0,23 |

Siit näeme, et üksikmajapidamistes oli tööjõudlus teravilja ja kartuli kasvatamisel enam kui 2 korda madalam.

Kolhoosis avanesid laialdased võimalused nõukogude agrobioloogiateaduse saavutuste rakendamiseks. Esimestel aastatel juba saadi tunduvalt kõrgemaid saake kui üksikmajapidamistes. 1949. aastal oli Eesti NSV kolhoosides teraviljasaak 20 - 25 protsenti suurem kui enne kollektiviseerimist. Eesrindlikes kolhoosides tõusis viljasaak veelgi rohkem. "Rapla rajooni Lenini Tee kolhoosis oli rukkisaak 88 hektarilt ümmarguselt 21 tsentnerit ja talinisusaak tõusis isegi 27 tsentnerini hektarilt." 138)

---

137) G.Kurss, Eesti talurahva kogemused on veel kord tõestanud sotsialistliku suurmajapidamise eeliseid, lk.44.

138) Sealsamas.

Häid tulemusi näitas ühisloomakasvatus. 1950. aastaks oli juba kõigis vabariigi kolhoosides 4 loomakasvatusfarmi. Kolhoosides tõusis karja piimatoodang. Kui üksikmajapidamistes keskmine piimasaak ühe lehma kohta oli 1500-1600 liitrit, siis paljudes kolhoosides (Pärnu rajooni Ukraina kolhoosis, Rapla rajooni Uus Elu ja Edu kolhoosides, Tapa rajooni Viisnurga kolhoosis jne.) tõusis keskmine piimasaak 1 lehma kohta aastas 3000-4000 liitrini. [139]

1950. aasta möödumisel võisid Eesti NSV kolhoositalurahvas ja kõik põllumajandusala töötajad teha koos kogu töötava rahvaga suurepäraseid kokkuvõtteid sõjajärgse viisaastaku kestel tehtud edusammudest. Eesti NSV teravilja külvipind suurenes viisaastaku kestel 9 protsendi võrra. Ületati viie aasta plaani ülesanne ka teravilja saagi alal, kusjuures teravilja kogutoodang 1950. aastal ületas 1940. aasta taseme. Tehniliste kultuuride külvipind suurenes viisaastakul 3,5 kordselt, sealhulgas lina külvipind - 3,2-kordselt. Linakiu saak tõusis viie aasta kestel 4,6-kordselt. Aedviljade ja kartuli külvipind suurenes sama aja kestel 30 protsendi võrra, kusjuures kartuli kogusaagi suhtes 1950. aastal ületati sõjaeelne tase.

Puudujäägid olid viie aasta plaanis ette nähtud mitmeaastaste heinte külvipinnas. Kuid söödakultuuride kogu külvipind siiski suurenes 20 protsendi võrra võrreldes 1945. aastaga. [140]

Põllunduse edasiarendamisel saavutatud edusammude kõrval läks tõusuteed ka vabariigi peamine põllumajandus - looma-haru

---

139) Vt. G.Kurss, Eesti talurahva kogemused on veel kord tõestanud sotsialistliku suurmajapidamise eeliseid, lk.45.

140) Vt. Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riikliku Plaanikomisjoni arhiivmaterjalid.

kasvatus. Veiste üldarv suurenes 12 protsendi võrra, lammaste ja kitsede üldarv - 9 protsendi võrra ja sigade üldarv - 48 protsendi võrra.[141]

Eriti märkimisväärseid tulemusi saavutati põllunduse ja loomakasvatuse alal sovhoosides. 1950.aastal ületasid sovhoosid viie aasta plaani ülesanded külvipinna osas 2,5-kordselt, veiste arvu osas 2-kordselt ja sigade arvu osas mitmekordselt. Tunduvalt suurenes loomade produktiivsus. Sovhooside Ministeeriumi sovhoosides oli 1950. aastal keskmine piimasaak ühe aastalehma kohta rohkem kui 3.800 liitrit.

Suurt tähelepanu pöörati tõukarja suurendamisele vabariigi sovhoosides ja kolhoosides. Oli loodud vabariiklik tõulavade võrk hobusekasvatuse, veisekasvatuse ja seakasvatuse alal. 1950. aasta lõpuks oli vabariigis 153 kolhooside tõuloomafarmi ja sovhooside Ministeeriumi süsteemis 76 tõuloomakasvatuse sovhoosi.

Kasvas põllumajanduse tehniline varustatus. Vabariigi 56 masinatraktorijaamas oli suurel hulgal vennasvabariikidest saadud traktoreid ja muid keerulisi põllumajandusmasinaid. Oli moodustatud 6 eesrindliku tehnikaga varustatud maaparandusjaama. Viisaastaku lõpuks oli elektrifitseeritud 83 sovhoosi, 42 masinatraktori- ja maaparandusjaama, 486 kolhoosi ja 33.000 kolhoosipere majapidamist.[142]

Ainult nõukogude korra tingimustes ja põllumajanduse sotsialistliku ümberkorraldamise tulemusel said võimalikuks sellised edusammud Eesti NSV põllumajanduses.

---

141) Vt. Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riikliku Plaanikomisjoni arhiivmaterjalid.

142) Vt. Eesti NSV ajalugu, lk. 446.

Niisiis, eesti töötav rahvas tegi Kommunistliku partei juhtimisel neljanda viisaastaku kestel ära suure töö Eesti NSV põllumajanduse sotsialistliku ümberkorraldamise ja noorte kolhooside organisatsioonilis-majandusliku tugevdamise alal. Võeti tarvitusele abinõud töö organiseerimise parandamise ja töö eest tasu maksmise korrastamise alal kolhoosides, tunduvalt tugevnes kolhoosnike töödistsipliin ja tõusis nende tööviljakus.

Kuid viisaastakul põllumajanduse saavutatud edusammud ei rahuldanud kaugeltki veel elanikkonna kasvavaid vajadusi toiduainete järgi ja kiiresti areneva tööstuse vajadusi toorainete järgi. Põllumajanduse arengutempo jäi suhteliselt maha tööstuse arengutempost. Eesti NSV kolhoosides oli veel võrdlemisi madal põllutööde mehhaniseerimise tase ja veelgi madalam tööde mehhaniseerimise tase karjakasvatuses. Areneva põllumajanduse vajadusi ei rahuldanud ka maaparandustööde ulatus. Oli tarvis teha veel palju selleks, et tõsta viljasaake ja karja produktiivsust.

Üheks sammuks edasi kolhoosliku tootmise edasiarendamisel oli kollektiviseerimise perioodil loodud väikeste kolhoosside liitmine suurteks elujõulisemateks kolhoosideks. See liitmine iseenesest veel ei lahendanud põllumajanduse ees seisvaid aktuaalseid küsimusi. Ta vaid lõi soodsamad tingimused nende küsimuste lahendamiseks. Kuna suurtes kolhoosides on palju avaramad võimalused tehnika ja põllumajandusteaduse saavutuste rakendamiseks.

NLKP Keskkomitee pleenumitel on mitmel korral arutatud põllumajanduse edasiarendamise küsimusi: 1953.aasta septembripleenumil, 1954.aasta veebruari-märtsipleenumil ja juunipleenu-

mil ning 1955. aasta jaanuaripleenumil. NLKP Keskkomitee pleenumitel vastuvõetud otsused andsid nõukogude rahvale konkreetse tegevusprogrammi põllumajanduse kiireks edasiarendamiseks. Nõukogude rahvas viib neid otsuseid ellu suure vaimustusega. Tehakse kõik selleks, et NLKP Keskkomitee 1955.aasta jaanuaripleenumi otsuses püstitatud ülesanded viia ellu kolme aastaga. Eesti NSV põllumajanduses, kus tootmise põhiharuks on loomakasvatus, omab erilise tähtsuse loomakasvatusele vajaliku söödabaasi loomine. Siin tehakse kõik selleks, et suurendada teraviljatoodangut nii põldude viljakuse tõstmise kui ka koristustöödel teravilja suurte kadude vältimise teel. Teraviljatoodangu suurendamine aga võimaldab eraldada rohkem teravilja jõusöödana loomatoiduks. Erilist rõhku pannakse maisi kasvatamisele, kuna see võimaldab lühima ajaga lahendada küllaldase söödabaasi loomise ülesande nii jõusööda kui ka mahlakate söötade osas. Suvise söödabaasi kindlustamiseks rajatakse vabariigi kolhoosides kultuurkarjamaid. Juurutatakse maisi, kartuli ja paljude aedviljakultuuride ruutpesiti kasvatamist meetodit.

Ühtlasi osutatakse suurt tähelepanu kolhooside juhtiva kaadri tugevdamisele.

Kõik need partei ja valitsuse poolt tarvitusele võetud abinõud kindlustavad vabariigi põllumajanduses uue kiire edasiarengu teel kommunismile.

## Rahva ainelise heaolu ja kultuuri tõus

Sotsialistliku tootmise eesmärgiks on - nagu märkis J.V.Stalin - kogu ühiskonna järjest kasvavate materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste maksimmalne rahuldamise kindlustamine. Kui kapitalistliku tootmise eesmärgiks on kasumite saamine, siis sotsialistliku tootmise eesmärgiks pole kasum, vaid inimene oma tarvidustega, see tähendab, inimese materiaalsete ja kultuuriliste tarviduste rahuldamine.[143] Seega olid sõjajärgses viie aasta plaanis ette nähtud rahvamajanduse edasiarendamise ülesanded suunatud rahva heaolu tõstmisele. Töötava rahva võitlus viie aasta plaani täitmise ja ületamise eest oli võitluseks elanikkonna ainelise ja kultuurilise elutaseme tõstmise eest.

Eesti töötava rahva heaolu tõus sõltus nii kogu NSV Liidu rahvamajanduse edasiarendamise edusammudest kui ka oma vabariigi tööstuse ja põllumajanduse edusammudest.

On teada, et ühe või teise maa ühiskondliku taastootmise ja majandusliku arengu kogu protsessi üldistavaks lõppväljenduseks on rahvatulu tootmise dünaamika. Sõjajärgse viisaastaku kestel suurenes rahvatulu NSV Liidus 3,3 korda, ületades sõjaeelse 1940. aasta taseme võrreldavais hindades 64 protsendi võrra.

Kapitalistlike s maades üle poole rahvatulust omastatakse kapitalistide klassi poolt. Teistsugune on olukord NSV Liidus. NSV Liidu rahvatulu kuulub täielikult töötajatele. See

---

143) Vt. J.V.Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, Tallinn, 1952, lk.37.

See on töeline rahvatulu ja seda kasutatakse ainult rahva huvides. 1950.aastal said NSV Liidu töötajad oma isiklike materiaalsete ja kultuuriliste tarviduste rahuldamiseks 74 protsenti rahvatulust ja ülejäänud 26 protsenti rahvatulust jäi riigi, kolhooside ja kooperatiivorganisatsioonide käsutusse sotsialistliku tootmise laiendamiseks, tema kaitsevõime tugevdamiseks ning teisteks üldrahvalikeks ja ühiskondlikeks vajadusteks.[144)]

Tööliste ja teenistujate arv kasvas Eesti NSV rahvamajanduses 1950. aasta lõpuks, võrreldes 1945. aastaga, 60 protsendi võrra.

Tööliste ja teenistujate reaalpalga ning talupoegade reaalsissetulekute kasvu tähtsaimaks allikaks meie maal on valitsuse poolt järjekindlalt läbiviidav massitarbekaupade hindade alandamine. Mida rohkem kasvab toodangu väljalase, töuseb tööviljakus ettevõtetes, alaneb toodangu omahind, seda rohkem võimalusi om meie riigil kaupade hindade alandamiseks ja rahva heaolu tõstmiseks. Meil langevad töötajate huvid ühte riigi huvidega. Selles seisab meie ühiskonna määratu suure jõu ja võimsuse allikas.

1947. aasta detsembris viidi läbi rahareform ning kõigi toidu- ja tööstuskaupade kaardisüsteemi kaotamine. Rahareform suurendas raha tähtsust rahvamajanduses, tõstis tööliste ja teenistujate reaalpalka ning maaelanikkonna rahaliste sissetulekute väärtust. Ta aitas kaasa töörahva materiaalse heaolu taseme tõstmisele. Pärast 1947. aastal läbiviidud

---

144) Vt. NSV Liidu neljanda (esimese sõjajärgse) viie aasta plaani täitmise tulemustest 1946-1950, lk.20.

rahareformi alandati Nõukogude valitsuse ja NLKP Keskkomitee otsusega viisaastaku viimase kolme aasta kestel kolmel korral massikaupade riiklikke ja jaehindu. Massikaupade hindade alandamisega tõusis tööliste ja teenistujate ning talurahva heaolu. Näiteks müüdi Eesti NSV elanikkonnale riiklikest ja kooperatiivkauplustest 1950. aastal kaupu rohkem kui 1949. aastal: lihasaadusi 74 protsenti, rasvaineid 3,7 korda, piimasaadusi 124 protsenti, suhkrut 19 protsenti, kondiitrisaadusi 18 protsenti, villaseid kangaid 11 protsenti, õmblustooteid 53 protsenti, nahkjalatseid 43 protsenti, kummjalatseid 83 protsenti.[145]

Tööliste, teenistujate ja talupoegade sissetulekute üldsumma suurenes 1950.aastal 1940.aastaga võrreldes 62 protsenti.[146]

Üheks nõukogude majandussüsteemi iseärasuseks ja tähtsamaks eeliseks kapitalistliku süsteemiga on see, et Nõukogude Liidus tööliste ja teenistujate materiaalne kindlustus ei piirdu palgaga ja talupoegade materiaalne kindlustus sissetulekutega põllumajandusest. Töölised ja teenistujad saavad meie maal riigi arvel sotsiaalkindlustuse abiraha, pensione, tasuta või suure soodustusega tuusikuid sanatooriumidesse ja puhkekodudesse, palgalisi puhkusi. Kõik linna- ja maatöötajad saavad tasuta arstiabi. Riik kindlustab kõigi laste tasuta õpetamise algkoolis ja 7-klassilises koolis jne. Neljanda viisaastaku kestel suurenesid tunduvalt assigneeringud sotsiaal-kultuuriliste tarviduste jaoks. Eesti NSV-s kulutati nendeks otstarveteks viisaastaku kestel 2.328.895.000 rubla, kusjuures 1950.aastal kulud moodustasid 538.938.000 rubla,

---

145) Vt.Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riikliku Plaanikomisjoni arhiivmaterjalid.

146) Vt. NSV Liidu neljanda (esimese sõjajärgse) viie aasta plaani täitmise tulemustest 1946-1950, lk.21.

ehk 219,1 protsenti võrreldes 1945. aasta kuludega.[147]

Kui sotsiaal-kultuuriliseks teenendamiseks määratud summa Eesti NSV-s 1950. aastal moodustas 54,5 protsenti vabariigi eelarvest, siis kodanliku korra ajal Eestis oli 1939-1940. aastal selleks otstarbeks ette nähtud riigieelarvest ainult 18,9 protsenti, kusjuures sellestki langes löviosa rikaste taskusse.[148]

Töötajate elutingimuste parandamise üheks olulisemaks osaks on töötingimuste parandamine. Kodanliku korra tingimustes on töötajad raske rõhumise koorma all. Kapitalistid on huvitatud maksimaalse kasumi kättesaamisest, mida püütakse kindlustada töö intensiivistamise teel ja igasuguste teiste vahendite abil. Ettevõtjad ei tunne üldse muret töötajate töötingimuste parandamise üle, sest need tähendaksid uusi kulutusi ja kasumite vähenemist. Nõukogude korra tingimustes, võitnud sotsialismi tingimustes aga töötaja töötab iseenda ja kogu ühiskonna huvides, ta on lõplikult vabanenud ekspluateerimisest ja rõhumisest. Nõukogude valitsus kannab suurt hoolt töötajate heaolu eest. Siin tehakse kõik selleks, et töötingimused oleksid tervislikumad, et inimese töö muutuks kergemaks. Raskemaid töid mehhaniseeritakse üha laiemas ulatuses. Tehnika areng sotsialismi tingimustes kergendab inimese tööd. Töötingimuste suurest erinevusest põlevkivikaevanduses kodanliku korra ja nõukogude korra ajal jutustab vana kaevur O.Lasing: "... Üleminek allmaatöödele võrdus algul otse enesetapmisega. Toestus oli halb. Pehmed ja savisegased paekihid

---

147) Vt. A.Müürisepp, Eesti NSV 1951.aasta riigieelarvest, Rahva Hääl, 29.märts 1951.

148) Vt.V.Raudsepp, Eesti Nõukogude kultuuri edusammud, Rahva Haal, 8.veebruar 1951.

langesid järjest sisse..." Keda lade ei matnud, seda"niisutasid" ammutamatud Perisoo veed, mis jooksid igast praost ja lõhangust kaevurile kaela ... Juba 4-5 aasta jooksul muutusid tugevamadki mehed töövõimetuteks, sest ristluuvalud, põlvenärvide põletikud, reuma ja seljavigastused tegid kaevurid peagi hobusemehe, öövahi, või mõne muu "paiukiameti" pidaja, muidugi seljuhul, kui juhatus oli armuline ja teda hoopis minema ei kihutanud... Nälg ja töötaolek aga sundisid inimest riskeerima nii tervise kui ka eluga, sest väravate taga seisvad töötute hulgad olid alaliseks hirmuks silme ees..." Nüüd on rööm "... vaadata, kuidas nõukogude kord annab noortele üha paremaid ja inimväärsemaid töötingimusi, laseb kõik rasked tööd masinal ja mehhanismidel kanda." [149]

Nõukogude riigis on inimene kõige kallim vara. Siin tehakse kõik selleks, et hoida inimese tervist. Töötajate kasutada on sanatooriumid ja puhkekodud. Neljandal viisaastakul paranes järsult töötajate tervishoiualane teenendamine.

Eesti NSV territooriumi vabastamisel fašistlikust okupatsioonist oli tervishoiu asutustest järele jäänud vaid 20 haiglat 1.565 voodiga, 3 tuberkuloosisanatooriumi 202 voodiga, 3 väikelaste kodu, 45 ambulatooriumi ja nõuandlat ning mõned üksikud tervishoiu eriasutused. Kuid juba 1948. aastaks oli vabariigis 150 haiglat 5.087 voodiga, 14 tuberkuloosisanatooriumi 765 voodiga, 5 väikelastekodu, 44 lastesõime 1.318 voodiga, 157 polikliinikut ja ambulatooriumi, 2 lastepolikliinikut, 25 naha- ja suguhaiguste vastu võitlemise asutust, 54 nõuandlat, 36 tervishoiupunkti ja palju tervishoiu eriasutusi. [150]

---

149) Kapitalistidele kullaauk, töölistele põrgu, Rahva Hääl, 17.detsember 1946.

150) Vt. Arve ja fakte meie vabariigi saavutustest, Rahva Hääl, 10.jaanuar 1948.

Viisaastaku lõpuks oli saavutatud elanikkonna teenendamiseks veelgi suuremaid tulemusi. 1950. aastaks, näiteks, suurenes voodite arv haiglates 44 protsendi ja arstide arv 60 protsendi võrra, võrreldes 1940.aastaga. Kohtade arv alalistes lastesõimedes suurenes sama aja kestel 8-kordseks.[151]

Suurejoonelisi tulemusi saavutati neljanda viisaastaku kestel ka hariduse laiendamise alal. 1950. aastaks kasvas vabariigis alg- ja keskkoolide arv 1.170-ni, kusjuures viisaastaku nelja viimase aasta kestel ehitati 111 uut koolimaja. Õpilaste arv üldhariduslikes koolides tõusis kuni 148.600-ni, mis ületas sõjaeelse 1940. aasta üldhariduslike koolide õpilaste arvu 24-protsendiliselt ja viie aasta plaani ülesande 1950. aastaks - 9 protsendi võrra. Kooliõpetajate arv tõusis sama aja kestel 7,7 tuhandeni.

Tehnikumide ja teiste erikesköppeasutuste arv suurenes 17-lt 1940. aastal 47-ni 1950.aastal, aga õpilaste arv kasvas sama ajavahemikul 2,1 tuhandelt 10,4 tuhandele. Kõrgemate õppeasutuste arv tõusis viielt seitsmele, kusjuures üliõpilaste arv tõusis 1950. aastaks 8,8 tuhandeni 4,7 tuhande vastu 1940. aastal.

Kui kodanliku korra tingimustes töötajate laiemate hulkade lastel ei olnud võimalusi kõrgema hariduse omandamiseks, siis nüüd olid kõrgemate õppeasutuste uksed neile avatud. Nii näiteks Tallinna Pedagoogilise Instituudi üliõpilastest oli 37,5 protsenti tööliste-, 30,3 protsenti kolhoosnikute- ja

---

151) Vt. Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riikliku Plaanikomisjoni arhiivmaterjalid.

32,2 protsenti teenistujate perekondadest. [152]

Üha laiemaks muutus kultuurimajade, rahvamajade, klubide ja rahvaraamatukogude võrk, millede ümber koondati hulk poliitringe, agrotehnilisi ringe, isetegevuskollektiive ja -gruppe. Sõjajärgse viisaastaku lõpuks tõusis vabariigis rahvamajade arv 674-ni ja linna- ning rajoonikultuurimajade arv 50-ni.[153] Töötajate hulkadele sai üha rohkem kättesaadavamaks raamat. 1951. aastaks oli Eesti NSV 895 riiklikku- ja 1.442 kolhoosi raamatukogu, ja raamatute fond neis - 1.692.000 köidet. Peale rahvaraamatukogude oli üle 100 teadusliku ja kõrgemate õppeasutuste raamatukogu umbes 3-mijonilise raamatute üldfondiga. Sõjajärgsel perioodil kuni 1951. aastani kirjutati Eesti NSV-s eesti keeles 5.116 raamatut 32,5 miljoni eksemplari, mis on mitu korda suurem kui 20 aasta kestel kodanliku korra ajal Eestis kirjutatud raamatute arv. [154] Kui kodanliku valitsuse 20 aasta kestel anti Eestis välja kõrgemate õppeasutuste jaoks 23 õpperaamatut üldtiraažiga 20.000 eksemplari, siis Nõukogude Eestis anti viiel sõjajärgsel aastal välja 100 õpperaamatut üldtiraažiga 300.000 eksemplari. [155]

Iga aastaga kasvas Nõukogude Eestis kinoseadiste arv. Kui 1940. aastal oli Eestis 61 kinoseadist ja sealhulgas 42 paikkino ning mitte ühtegi rändkino, siis 1948. aastaks oli

---

152) Vt. Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riikliku Plaanikomisjoni arhiivmaterjalid.

153) Vt. A.Müürisepp, Eesti NSV 1951 aasta riigieelarvest, Rahva Hääl, 29.märts 1951.

154) Vt. sealsamas.

155) Vt. V.Raudsepp, Eesti nõukogude kultuuri edusammud, Rahva Hääl, 8.veebruar 1951.

loodud juba 125 kinoseadist, mis ületas sõjaeelsete kinoseadiste arvu kahekordselt. 1950. aasta lõpuks aga oli kinoseadiste arv tõusnud sõjaeelsega võrreldes ligi neljakordseks. 156)

Toodud arvud annavad selge pildi sellest, kuidas partei ja valitsuse hoolitsusel töötajatel avanesid üha laiemad võimalused osa võtta maa kultuurilisest elust. Kodanluse korra ajal töötajad ei saanud unistadagi sellistest võimalustest. Eriti sünge pildi saame kultuurilise elu alalt tööstusrajoonidest. Kukruse põline kaevur, NSV Liidu Ülemnõukogu saadik seltsimees G.Odari jutustas selle kohta järgmist: "Kodanliku korra ajal oli kaevurite vaba aja veetmise küsimus üks valusamaid probleeme, mida kaevanduste peremehed ega riigivõim ei möelnudki lahendada. Ei saa öelda, nagu poleks näiteks meil Kukrusel kultuuriasutusi olnudki. Ei, kino oli. See asus ühes tavalises elukorteris, kuhu paarkümmend inimest vaevu sisse mahtus. Tuba oli rahvast puupüsti täis, õhk paks ja lämmatav, lõika või noaga. Kinos viibimine nõudis kannatlikkust: filmi lint katkes nii tihti, et suur osa ajast tuli pildi asemel vahtida lina valget nelinurka. Mingit muud meelelahutust ei olnud. Mõnikord suurte pühade ajal korraldati küll ka piduõhtuid, aga harilikult lõppesid need kakluste ja pussitamistega. Mis siis kaevurile meelelahutuseks jäi? Ainult viin. Oli välja kujunenud arvamine, et see pole õige kaevur, kes pärast palgasaamist paar päeva ei pummelda." 157)

Nõukogude korra ajal aga kõigis põlevkivilinnades ja -asulates töötavad suurepärased klubid, raamatukogud, punanurgad ja kino-

---

156) Vt. Eesti NSV ajalugu, lk.455.

157) V.Sein, Kultuurirevolutsioon pruuni kulla väljadel, Rahva Hääl, 16.juuli 1950.

teatrid. Kohtla-Järvele hakati sõjajärgsel viisaastakul ehitama kultuuripaleed.

Kohtla kaevanduse põlevkivi kaevur A.Oja jutustas: "Meie ssula pole kultuurilise teenendamisega veel kaugeltki köik eeskujulik. Aga kui meenutame kodanliku korra aega, siis muidugi saame hoopis vastupidise pildi. Kas siin varem oli klubi? Ei olnud. Raamatukogu oli? Ei olnud! Kino oli? Muidugi mitte! Kas meid teatrid külastasid? Ei külastanud! Nüüd aga on köik need asutised olemas, meid külastavad sageli teatrid, ning lektorid pealinnast, aga me pole siiski veel rahul. Ja teeme öieti, et ei ole rahul. Nüüd möödame oma elu mitte kodanliku, vaid uue, nõukogude möödupuuga..." 158)

Kultuuriline ülesehitustöö suureks saavutuseks oli "Estonia" teatri ja kontsertsaali taastamine. Vabariigi pealinlased said kasutada kaasaja nõuetele vastavaid kultuuriasutusid. Estonia teatri tegevusseastumine oli tähtsaks saavutuseks, mis soodustas lavakunsti kiiret tõusu nii Tallinnas kui ka vabariigis tervikuna.

Juba eelpooltoodud arvulised näitajad paljastavad suurt kuristikku kapitalistliku ja sotsialistliku Eesti kultuuri vahel. Kuid sotsialistliku kultuuri arenemine Eesti NSV-s omas uut kvaliteeti, seepärast statistika andmed ei anna täielikku selgust kultuurilisest kasvust Nõukogude Eestis. Köige tähtsam seisneb selles, et sotsialistlik kultuur toetub uuele ideoloogiale - marksismi-leninismi ideeloogiale. Sotsialistliku humanismi, rahvaste sõpruse, nõukogude patriotismi ja teised jooned iseloomustavad sotsialistlikku kultuuri. Selles seisab tema

---

158) V.Sein, Kultuurirevolutsioon pruuni kulla väljadel, Rahva Hääl, 16.juuli 1950.

võrratu üleolek kodanlikust kultuurist. Nõukogude Eestis loodi uus kultuur kui sisult sotsialistlik ja vormilt rahvuslik kultuur. See kultuur sai tekkida ideoloogilises võitluses uue areneva sotsialistliku kultuuri võrsete ning vana ja manduva kodanliku kultuuri riismete vahel.

Eesti nõukogude kultuur puhkes kiiresti seniolematule õitsengule. Seda tagas Eesti NSV rahvamajanduse ja töötava rahva materiaalse elutaseme kiire tõus, partei ja valitsuse suur hoolitsus kultuuri arenemise eest, nõukogude rahvuspoliitika viljastavad tingimused, rahva progressiivne kultuuripärand, kunsti- ning kultuuriala töötajate side rahvaga ja vennasrahvaste innustav eeskuju ning kaasabi.

Nõukogude kultuuri edasiarenemisel oli ülisuur tähtsus NLKP Keskkomitee otsustel ajakirjade "Leningrad" ja"Zvezda" kohta (4.august 1946), draamateatri töö parandamise kohta (26. august 1946), kinofilmi "Suur elu" (4.sept.1946) ja V.Muradeli ooperi "Suur sõprus" kohta (10.veebr.1948). Need Keskkomitee otsused ideoloogilise töö kohta näitasid kunsti ja kirjanduse alal töötajaile ja kõigile teistele vaimse töö tegijaile kätte õige tee edaspidiseks tööks ja loominguks. Nad aitasid meie kirjanikel ja kunstnikel üle saada kodanluse aja ballastist, teritasid nende valvsust nõukogude kirjandusele vaenulike suundade vastu. Nendele otsustele järgnevad aastad olid eesti nõukogude kirjanike ja kunstnike kiire ideelise kasvu perioodiks. Lühikese ajaga andis eesti kunst ja kirjandus silmapaistvaid teoseid. Stalini preemia laureaatideks said paljud Eesti NSV kirjanduse ja kunsti alal töötajad: A.Jakobson, H.Leberecht, J.Schmuul, E.Kapp, G.Ernesaks, A.Kapp, paljud lavakunstnikud ja teisi kunsti alal töötajaid.

1950. aastal toimus teatud kokkuvõtete tegemine kirjanduse, kunsti ja muusika ning koorikultuuri alal. Maikuus toimus eesti kirjanduse dekaad Moskvas, mis demonstreeris eesti kirjanduse tuduvat tõusu. Augustikuus toimusid Riikliku Ooperi- ja Balletiteatri "Estonia" külalisetendused Moskvas, mis said sooja poolehoiu osaliseks. Suure vaimustuse tähe all kulges 1950. aasta üldlaulupidu, mis ületas kõik varem toimunud laulupeod rahvahulkade aktiivse osavõtu poolest. Laulupeol esinesid 32.000 lauljat, tantsijat ja pillimängijat.

Suurt edu saavutas sõjajärgsel viisaastakul Eesti NSV-s teadus. Eesti NSV Teaduste Akadeemia asutamisega 1946.aastal loodi enneolematult avarad tingimused teaduse arenemiseks Eesti NSV-s. Teaduste Akadeemia ühendas endas 18 teaduslikku asutust ühes laialdase laboratooriumide, katsejaamade ja baaside võrguga. Enamus vana põlvkonna teadlasi asus ausasti tööle rahva ja nõukogude korra huvides.

Kuid teadusliku töö areng ei toimunud võitluseta. Kodanlikel natsionalistidel õnnestus rea aastate kestel avaldada kahjustavat mõju teaduslikele uurimistöödele. Kodanlike natsionalistide rühm Kruusi ja Andreeseniga eesotsas moonutasid ajaloolist tõde, ülistades kodanlikku korda Eestis ning eitades põlise ajaloolise sõpruse olemasolu eesti ja vene rahva vahel.

EKP Keskkomitee aitas nõukogude teadlastel paljastada kodanlike natsionalistide tõelise palge ja puhastada Teaduste Akadeemia aparaadi neist.

Niisiis rahvamajanduse areng võimaldas saavutada sõjajärgsel perioodil suuri edusamme rahva ainelise ja kultuurilise elutaseme tõstmisel.

Töötajad võisid osta üha rohkem ja kvaliteetsemaid laiatarbekaupu, aktiivselt osa võtta maa kultuurielust, tõsta oma teadmiste taset, anda rohkem kooliharidust oma lastele ja tunda suuremat hoolitsust oma tervise eest.

Kuid nõukogudemaa tormilise majandusliku, poliitilise ja kultuurilise arenguga käib kaasas rahvahulkade vaimsete vajaduste ennenägematu kasv. Nõukogude inimesed nõuavad üha rohkem häid raamatuid, filme, maale, teatrietendusi jne. See seab üha suuremaid ülesanded kultuuriala töötajate ette. Partei ja valitsus teevad kõik selleks, et kindlustada töötajate kasvavate kultuuriliste vajaduste rahuldamist. Eesti NSV-s on vastavad tingimused selleks loodud. Eesti vormilt rahvuslik ja sisult sotsialistlik kultuur võib areneda kiiresti ja täita töötajate poolt nende ette seatud austavad ülesanded.

## K o k k u v õ t e

1. Nõukogude Liit tuli sõjast välja võitjana. Kuigi ta kandis hitlerliku Saksamaa purustamisel peamised raskused, osutus ta pärast sõda võimsamaks ja tugevamaks kui enne sõda. Tänu sotsialistliku korra suurtele eelistele võrreldes kapitalistliku korraga viis ta ilma igasuguste kriisideta ja vapustusteta oma rahvamajanduse väga lühikese ajaga üle rahuaja rööbastele.

2. Teise Maailmasõja poolt ajutiselt katkestatud klassideta sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise lõpuleviimise ja sotsialismilt kommunismile järk-järgulise ülemineku ülesande lahendamise jätkamiseks koostati NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaan 1946.-1950. aastaiks, mis võeti vastu 1946.aasta märtsikuul NSV Liidu Ülemnõukogu esimesel istungjärgul. Viie aasta plaani põhiülesanded seisnesid selles, et taastada meie maa kannatadasaanud rajoonid, saavutada tööstuse ja põllumajanduse sõjaeelne tase ning ületada see tase tunduvas ulatuses.

3. NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani alusel koostati ja võeti Eesti NSV Ülemnõukogu esimese koosseisu VI istungjärgu poolt vastu "Seadus Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani kohta 1946-1950.a.", mis oli NSV Liidu rahvamajanduse neljanda viie aasta plaani lahutamatuks osaks.

4. Eesti NSV sõjajärgses viie aasta plaanis oli pearöhk pandud rasketööstuse, eriti põlevkivitööstuse edasiarendamisele. Lähtudes NSV Liidu rasketööstuse, eriti masinaehituse kiirest arenemisest, nähti Eesti NSV viie aasta plaanis ette kiire tõus ka vabariigi kergetööstuse, eriti tekstiiltööstuses,

ja samuti ka põllumajanduses ning teistes rahvamajandusharudes. Viie aasta plaanis oli ette nähtud töötava rahva materiaalse heaolu ja kultuurilise elu taseme suur tõus.

5. Eesti NSV töötav rahvas võttis sõjajärgse viie aasta plaani vastu suure vaimustusega ja asus kogu oma energia ja oskusega selle täitmisele. Juba viisaastaku algul levis laialt sotsialistlik võistlus. Paljud töötajad ületasid tublisti oma töönorme. Vabariigi tööstus läks kiiret tõusuteed. Kuid viisaastaku esimesel perioodil esines ka veel olulisi puudusi töö ja tootmise organiseerimisel, mille tagajärjel jäi puudujääke plaanis ettenähtud näitajate osas reas tööstusharudes. Sotsialistliku võistluse organiseerimisel esines veel kampaanialikkust, formaalset suhtumist ja rahuldumist üksikute tippsaavutustega.

6. Töötajate loov suhtumine viie aasta plaani täitmise ülesannetesse, kommunistliku partei juhtimine ja suur organisaatorlik töö kindlustasid raskustest ja puudustest kiire ülesaamise. 1947.aasta lõpul levis Leningradi tööstusettevõtete tööliste, insener-tehniliste töötajate ja teenistujate algatusel üldrahvalik võitlus sõjajärgse viie aasta plaani täitmise eest nelja aastaga. See võitlus haaras samuti ka Eesti NSV töötajaid.

7. Tööstusettevõtetes, ehitustel ja transpordil hakkasid töötajad suure põhjalikkusega välja selgitama uusi, varem kasutamata reserve toodangu väljalaske suurendamise, omahinna alandamise ja kvaliteedi tõstmise eesmärgil. Eesti NSV töötajad rakendasid suure eduga vene tööstusettevõtete eesrindlaste - novaatorite patriootlikke algatusi. Nende algatuste edukas ärakasutamine tööstusettevõtetes, stahhaanovliku liikumise

muutumine massiliseks võimaldasid saada selliseid suurepäraseid tulemusi, et viisaastaku algul võetud sotsialistlikud kohustused osutusid mitteküllaldasteks. 1948. aastal hakkasid ettevõtete kollektiivid moskvalaste eeskujul uuesti läbi vaatama neid kohustusi ja võtma endale uusi suurendatud kohustusi.

8. 1948.aasta detsembris kokku tulnud EKP V kongressi ajaks oli saavutatud tööstustoodangu väljalaske alal söjaeelne tase ning seejuures loodud uus tööstusharu - põlevkivigaasitööstus. Need ja paljud teised faktid könelesid meie vabariigi tööstuse edusammudest. Kuid nende saavutuste kõrval oli oluliseks puuduseks rasketööstuse ja sealhulgas ka masinaehituse ning põlevkivitööstuse arengutempo mahajäämine kergetööstuse arengutempost. EKP V kongress tegi vabariigi parteiorganisatsioonidele ülesandeks pöörata tööstuse edasiarendamisel peamist tähelepanu rasketööstuse - masinaehituse, põlevkivi-keemia, laevaehituse ja energeetika kiiremale edasiarendamisele ja kapitaalehituste osas ehitusel olevate objektide käikulaskmise kiirendamisele. Need suunavad otsused etendasid tähtsat osa rahvamajanduse edasisel arendamisel.

9. Eesti NSV tööstuse, transpordi ja ehituse alal töötajad saavutasid juba 1949. aastal vabariigi jaoks viisaastaku lõpuks ette nähtud taseme. 1950. aasta lõpuks aga ületati söjaeelne tööstustoodangu tase rohkem kui kolmekordselt, kusjuures tööstustoodangu maht viie aasta kestel kasvas 4,6 kordseks.

10. Pärast Nõukogude Eesti territooriumi vabastamist hitlerlikust okupatsioonist said töötavad talupojad tagasi maa, mille okupandid olid neilt ära võtnud. Saades suurt toetust ja abi nõukogude võimult laenude näol, masinatraktorijaamade ja hobulaenutuspunktide loomise teel, asusid talupojad kiiresti

taastama põllumajandust. Juba 1947. aastaks oli saavutatud sõjaeelne tase nii teravilja, kartuli- ja linasaagi ülal kui ka teravilja ja kartuli kogutoodangu alal.

11. Kuigi vabariigi põllumajanduses toimus teatud edasiminek, ei suutnud siiski eramajapidamistele rajanev põllumajandus tagada viie aasta plaani täitmist põllumajanduse osas. See põllumajandussüsteem ei vastanud enam vabariigi kogu majanduse edasiarendamise nõuetele. Eramajanduslik põllumajandus ei olnud kooskõlas sotsialismi ülesehitamise nõuetega. Põllumajanduse kollektiviseerimine oli ajalooliseks vajaduseks, seda dikteeris ette majandusseadus, mille järgi tootmissuhted peavad tingimata vastama tootlike jõudude iseloomule.

12. Partei poliitiliseks loosungiks põllumajanduse kollektiviseerimise ettevalmistamisel oli: toetuda kindlalt kehvtalurahvale ja tugevdada liitu keskmikuga, pidades otsustavat võitlust kulakluse vastu. Partei teostas kulakluse suhtes tema piiramise ja väljaajamise poliitikat.

13. Masinatraktorijaamad, sovhoosid ja põllumajandusühistud meie vabariigis ja kolhoosikord vanemates vennasvabariikides veensid töötavaid talupoegi suurmajapidamiste eelistes võrreldes väikeste eramajapidamistega. Kommunistliku partei juhtimisel asus töötav talurahvas üha veendunumalt uuele sotsialistlikule teele. Esimesed kolhoosid sõjajärgsel perioodil tekkisid Eesti NSV-s 1947. aasta teisel poolel. Esimesed kolhoosid oma edusammudega kinnitasid veel kord seda, et kolhoosikord on ainuõige tee töötavatele talupoegadele.

14. 1949. aasta oli murranguaastaks põllumajanduse kollektiviseerimisel Eesti NSV-s. Talupojad ühinesid massiliselt kolhoosidesse. 1949. aasta märtsikuul läks partei kulakluse piiramise ja väljatõrjumise poliitikalt üle kulakluse kui klassi likvideerimise poliitikale. Põllumajanduse täielik kollektivi-

seerimine ja selle baasil kulakluse kui klassi likvideerimine oli sügavaim revolutsiooniline pööre, mis oma tagajärgedelt võrdub revolutsioonilisele pöördele 1940. aasta suvel. Selle revolutsioonilise pöörde tulemuseks oli: esiteks, kulakluse kui klassi likvideerimine Eesti NSV-s, teiseks, eesti töötava talurahva üleviimine üksikmajapidamise teelt sotsialistliku põllumajanduse teele ja kolmandaks sotsialistliku baasi loomine nõukogude võimule vabariigi põllumajanduses.

15. Kolhoosikorra võit suurendas veelgi partei hoolitsust ja vastutust põllumajanduse arenemise eest. Partei ja valitsus asusid eelkõige vastloodud kolhoose kindlustama majanduslikult ja organisatsiooniliselt. Oli tarvis kahjutuks teha ka kulakluse jäänuste kolhoosivastane tegevus. Kolhooside majandusliku ja organisatsioonilise kindlustamise peamiseks ülesandeks oli võitlus artelli põhikirja moonutuste ja rikkumiste vastu. Parteiorganisatsioonid ja nõukogude organid lähtusid ja juhendusid selle ülesande lahendamisel ÜK(b)P Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 1939. aasta 27.mai määrusest "Ühiskondlike maade pillamise vältimise abinõudest" ja 1946.aasta 19.septembri määrusest "Põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumise likvideerimise abinõudest kolhoosides.

16. Partei ja valitsuse hoolitsus ja töötava talurahva visa töö andsid häid tulemusi. Viisaastaku lõpuks tõusid viljasaagid kolhoosipõldudel ja suurenes loomade arv ning nende produktiivsus. Kolhoosides võeti üha laiemas ulatuses kasutusele mitmesuguseid masinaid, mille tulemusena muutus kergemaks talupoegade töö ja tõusis nende tööviljakus. Sõjajärgsel viisaastakul saavutatud edusammud sotsialistlikus

põllumajanduses rajasid kindla aluse uute ülesannete lahendamiseks, mis on püstitatud NLKP Keskkomitee pleenumite poolt 1953-1955. aastatel.

17. Tööstuse ja põllumajanduse edusammud olid aluseks töötajate materiaalse ja kultuurilise elutaseme tõusule. NSV Liidu rahvatulu kasvas viisaastaku kestel 3,3 kordselt. Rahvatulu suurenemine võimaldas läbi viia rahareformi ning kõigi toidu- ja tööstuskaupade kaardisüsteemi kaotamise 1947.aastal ja seejärel igal aastal massikaupade riiklike jaehindade alandamise. Ühtlasi suurenesid tunduvalt assigneeringud sotsiaalkultuurilisteks tarvidusteks. Partei ja valitsus kandsid suurt hoolt töötajate tervise eest laiendades tervishoiuasutuste võrku ja muutes tervislikumaks töötingimusi ettevõtetes.

18. Suuri edusamme tehti viisaastakute kestel töötajate kultuurilise ja haridusliku taseme tõstmisel. Avati uusi koole, tehnikume ja muid õppeasutusi ning suurenes õpilaste arv neis. Vabariigis loodi laialdane rahvamajade, klubide, kultuurimajade, raamatukogude, kinode ja teiste kultuurhariduslike asutuste võrk. Trükiti üha suuremal arvul raamatuid. Suuri edusamme tegi vabariigi kirjandus ja kunst. Teaduse arengule vabariigis rajati kindel alus Eesti NSV Teaduste Akadeemia loomisega. Kuid kõik need saavutused võideti kätte teravas võitluses vana ja manduva kodanliku kultuuri riismete vastu. Eesti nõukogude sisult sotsialistlik ja vormilt rahvuslik kultuur puhkes üha rohkem õitsele.

19. Sõjajärgsel viisaastakul kommunistliku partei juhtimisel eesti töötava rahva poolt kättevõidetud saavutused tööstuse, põllumajanduse ja kultuuri alal olid suureks sammuks edasi sotsialismi ülesehitamisel meie maal ja teel kommunismile.

20. NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani edukas täitmine võimaldas püstitada uued grandioossed ülesanded viiendal viisaastakul. Kui neljandat viie aasta plaani hakati täitma olukorras, kus tööstuse tase oli madalam sõjaeelsest, kus majandus oli laostatud sõja läbi, kus rasketööstus läänerajoonides oli purustatud jne., siis viienda viie aasta plaani täitmist alustati kogu rahvamajanduse, eriti aga rasketööstuse, palju kõrgema taseme tingimustes.

NLKP XIX kongress seadis oma direktiivides NSV Liidu arendamise viienda viie aasta plaani kohta aastaiks 1951-1955. ülesande tõsta tööstusliku tootmise taset umbes 70 protsendi võrra. See tähendab, et viienda viisaastaku lõpuks on tööstuse kogutoodang sõjaeelsest kolm korda suurem. Sai võimalikuks selliste gigantide nagu Kuibõševi ja Stalingradi hüdroelektrijaamade loomine ning teiste suurte ehituste nagu Volga-Doni kanali, Kaama, Gorki, Mingetšauri, Ustkamenogorski, Narva ja paljude teiste hüdroelektrijaamade rajamine.

Eesti NSV-s nähti ette suurendada tööstustoodangut 1950. aastaga võrreldes 80-85 protsenti. See tähendab seda, et 1955. aasta lõpuks peame saavutama tööstustoodangu alal sellise taseme, mis ületab 1940. aasta taseme 5,3 - 5,5-kordselt. Põlevkivi tootmist tuleb suurendada 2,3 korda jne.

Viies viie aasta plaan püstitas suured ülesanded põllumajanduslike kultuuride viljakuse tõstmise, ühisloomade arvu suurendamise ja nende produktiivsuse tõstmise ning põllumajanduse ulatusliku mehhaniseerimise alal.

Tööstuse ja põllumajanduse edasine areng on aluseks rahva ainelise heaolu, tervishoiu ja kultuuritaseme tõusule.

# K A S U T A T U D  K I R J A N D U S

## A. Marksismi-leninismi klassikud.

1. Lenin, V.I., Proletariaadi ülesanded meie revolutsioonis, Teosed, 24.kd.
2. Lenin,V.I., Kõne agraarküsimusest 22.mail (4.juunil) 1917, Teosed, 24.kd.
3. Stalin,J.V., Marksism ja keeleteaduse küsimused, Tallinn, 1952.
4. Stalin,J.V., Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, Tallinn, 1952.
5. Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei Ajalugu, Tallinn, 1951.

## B. Allikmaterjalid.

1. Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riikliku Plaanikomisjoni arhiivmaterjalid.
2. Eesti NSV Ülemnõukogu seadus Eesti NSV 1947.a. rahvamajanduse plaani kohta, Rahva Hääl, 8.aprill 1947.
3. Eesti NSV Statistikavalitsuse teadaanne Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise 1948.a. riikliku plaani täitmise tulemustest, Rahva Hääl, 26.jaanuar 1949.
4. Eesti NSV Statistikavalitsuse teadaanne Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise riikliku plaani täitmise tulemustest 1949. aastal, Rahva Hääl, 15.jaanuar 1950.
5. Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei V kongressi resolutsioon Eestimaa K(b)P Keskkomitee aruande kohta, RK Poliitiline Kirjandus, Tallinn, 1949.
6. NSV Liidu neljanda (esimese sõjajärgse) viie aasta plaani täitmise tulemustest 1946-1950, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1951.

7. NSV Liidu Riikliku Plaanikomisjoni voliniku Eesti NSV-s teadaanne Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise plaani täitmise kohta 1946.a., Eesti Bolševik, 1947, nr.3-4.
8. NSV Liidu Riikliku Plaanikomisjoni teadaanne rahvamajanduse taastamise ja arendamise 1947.a. riikliku plaani täitmise tulemuste kohta, Rahva Hääl, 19.jaanuar 1948.
9. О злодеяниях немецко- фашистских захватчиков в Эстонской ССР, ГИЗ "Политическая литература", Таллин, 1945.
10. Seadus Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani kohta 1946-1950.a., Eesti Bolševik,1946, nr.14-15.
11. Seadus NSVL rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaanist 1946-1950, RK Poliitiline Kirjandus, Tallinn, 1946.
12. Tallinna linna tööstusettevõtete 1949. aasta sotsialistlikud kohustused, Rahva Hääl, 13.veebruar 1949.
13. Tööstuse, transpordi ja ehitusala parimate stahhaanovlaste ja lööktööliste vabariikliku nõupidamise üleskutse kõigile Eesti NSV töölistele, inseneridele, tehnikutele, meistritele ja teenistujatele, Õhtuleht, 25.juuni 1947.
14. Viie aasta plaani ennetähtaegselt täitnud 38 Tallinna ettevõtete kollektiivi läkitus kõigile Eesti NSV tööstuse, transpordi ja ehitusala töölistele, insener-tehnilistele töötajatele ja teenistujatele, Rahva Hääl, 30.detsember 1949.
15. Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei Keskkomitee läkitus kõigile valijaile, töölistele ja talupoegadele, Nõukogude Armee ja Sõjalaevastiku sõjameestele, nõukogude intelligentsile, Eesti Bolševik, 1950, nr.4.

## C. Perioodiliselt ilmunud materjalid.

1. Eesti Bolševik, 1948 - 1951.
2. Eesti Kommunist, 1953, nr.1 ja nr.11.
3. Eesti Kommunist, 1954, nr.10.
4. Rahva Hääl, 1946 - 1951.
5. Noorte Hääl, 1946 - 1950.
6. Õhtuleht, 1946 - 1950.
7. Postimees, 1946 - 1950.

## D. Muud materjalid.

1. Eesti NSV ajalugu, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1952.
2. Nugis, A., NSV Liidu töölisklassi kangelastegu, RK Poliitiline Kirjandus, Tallinn, 1948.
3. Nugis, A., Vennasvabariikide abi Nõukogude Eestile, RK Poliitiline Kirjandus, Tallinn, 1948.
4. Murel, R., Eesti NSV Põllumajanduse kollektiviseerimine, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1950.